

477

Ал-Сезим الوعي Ал-Ваби

Кеңири көлөмдүү фикирий-сакафий журнал

Отуз тогузунчу жыл чыгышы, шавваль 1447-х. – апрель 2026-м.

Ормуз кысыгы – жоготулган стратегиялык курал. Биздин кысыктарыбызга жана жоготулган стратегиялык куралдарыбызга көз салуу

*Ал-Ваби
сөзү*

Сейрек кездешүүчү минералдар үчүн согушта Ислам Үмөтүнүн орду кайда?

Цивилизациялык кулоо

Күч тууралуу уламыштар ураганда

Аллах Тааланын сыпаттары тууралуу талаш

Аллахтын бар экенин тастыктаган далилдерге киришүү

RED SEA

SAUDI ARABIA

BAHRAIN

ARABIAN GULF

UNITED ARAB EMIRATES

OMAN

ARABIAN SEA

Ушул санда

- *Ал-ваъй сөзү:* Ормуз кысыгы — жоготулган стратегиялык курал, биздин кысыктарыбызга жана жоготулган стратегиялык куралдарыбызга көз салуу 3
- Цивилизациялык кулоо 13
- Сейрек кездешүүчү минералдар үчүн согушта Ислам үммөтүнүн орду кайда? 18
- Аллах Тааланын сыпаттары тууралуу талаш..... 30
- Аллахтын бар экенин тастыктоочу далилдерге киришүү 42
- Толуктоо 62
- *Аалам мусулмандарынын кабарлары*..... 65
- *Куръани Карим сабагында* 71
- *Бейиш бактары:* Ыйман таттуулугу. Үммөттөрдү жетектөөгө умтулган жүрөктүн согуусу..... 78
- Улуу сахаба Салама ибн ал-Акваъ رضي الله عنه 86
- *Соңку сөз:* Күч тууралуу уламыштар ураганда 88

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ОРМУЗ КЫСЫГЫ – ЖОГОТУЛГАН СТРАТЕГИЯЛЫК КУРАЛ. БИЗДИН КЫСЫКТАРЫБЫЗГА ЖАНА ЖОГОТУЛГАН СТРАТЕГИЯЛЫК КУРАЛДАРЫБЫЗГА КӨЗ САЛУУ

Мунажи Мухаммад

Американын Иранга каршы согушу согуштар ачып берген чындыктардын бирин ачыктады. Анткени согуш – бул жашырылган стратегиялык жана геостратегиялык чындыктар ачыкка чыккан, чындык ашкере көрүнгөн учур. Мындай чындыктарды эң так жана таасирдүү ачып берген лаборатория. Бүгүн Америка менен Ирандын ортосундагы согуш шартында ачылган чындык – Ормуз кысыгынын чындыгы. Ал өтө маанилүү деңиз өтмөгү, муунтуучу, өлтүрүүчү “туяк чекит” болуп саналат. Согуш кысыктын азыркы учурда Ирандын колундагы эң күчтүү стратегиялык куралына айланганын көрсөттү.

Ормуз кысыгы энергия соодасы үчүн эң маанилүү стратегиялык деңиз өтмөктөрүнүн бири болуп эсептелет. Ал түндүктөгү Перс булуңун түштүктөгү Оман булуңу жана Араб деңизи менен байланыштырат. Анын географиялык өзгөчөлүгү ага өтө жогорку стратегиялык маанини берет. Анткени кемелер жана танкерлер жүргөн негизги деңиз жолу өтө тар болуп, ар бир багытта болгону үч километрге араң жеткен мейкиндик бар. Танкерлер эки гана жолду колдонушат: бири кирүү үчүн, экинчиси чыгуу үчүн. Ар бир багыттагы жолдун туурасы болгону үч километр болгондуктан, ал абдан тар аймак болуп саналат. Бул болсо аны өтө сезимтал “муунтуучу чекитке” жана бекем жабылуучу кулпуга айлантат. Бул жагдай мабдаий көз карашка жана көз карандысыз саясий чечимге ээ болгон тарапка кысыкты толук көзөмөлдөөгө мүмкүнчүлүк берет.

Кысыктын альтернативасы жоктугу анын стратегиялык маанисин дагы да күчөтөт. Саудия жана БАЭде альтернативдүү куур линиялары бар деп айтылганына карабастан, энергия борборлору жана АКШнын Энергетикалык маалымат башкармалыгы “кысыктан өткөн жүктөрдүн көпчүлүгүндө бул аймактан чыгуу үчүн башка альтернатива жок” экенин белгилейт. Демек, Ормуз кысыгы Азия жана дүйнөлүк базарларга багыт алган ири мунай жана газ танкерлеринин негизги жашоо тамыры болуп саналат. Бул танкерлер Саудия, Кувейт, Ирак,

Катар, Бахрейн, БАЭ жана Ирандан келет. Тагыраак айтканда, бул кысык Ислам өлкөлөрүнүн мунайы, газы жана мусулмандардын талап-тонолгон байлыктары өткөн жол болуп эсептелет.

Ормуз кысыгы дүйнөдөгү энергия соодасы үчүн эң маанилүү деңиз жолу жана “муунтуучу чекити” болуп саналат. Анткени Ормуз кысыгы аркылуу дүйнө жүзүнө деңиз аркылуу ташылган чийки мунайдын үчтөн биринен көбү өтөт жана бул дүйнөлүк мунай камсыздоосунун болжол менен 38%ына жетет. Күн сайын бул кысыктан болжол менен 20–21 миллион баррель чийки мунай жана нефть-химиялык продукциялар өтөт.

Ошондой эле ал суюлтулган газдын негизги өтмөгү болуп саналат. Дүйнөлүк суюлтулган табигый газ соодасынын 20%дан 33%га чейинки бөлүгү ушул кысыктан өтөт. Катар өзүнүн газын Азияга жана дүйнөгө экспорттоодо толугу менен ушул кысыкка көз каранды. Бул кысык Азия базарлары үчүн, айрыкча Кытай, Индия, Япония жана Түштүк Корея сыяктуу ири экономикалар үчүн негизги энергия тамыры болуп саналат.

Мындан тышкары, кысык жер семирткичтер жана химиялык заттардын соодасы үчүн да өтө маанилүү. 2026-жылдагы маалыматтарга ылайык, дүйнөлүк азоттук жер семирткичтердин (өзгөчө мочевина) экспортунун 25%дан 30%га чейин ушул кысыктан өтөт. Ошондой эле химиялык заттар, алардын ичинде эң маанилүү болгон күкүрт өтөт, дүйнөлүк күкүрт соодасынын болжол менен 45%ы ушул жерден өтөт. Күкүрт фосфаттык жер семирткичтерди өндүрүүнүн негизги компоненти болуп саналат.

Мындан тышкары, чийки заттар жана металлдар (алюминий, жез, күкүрт, литий, кобальт) да ушул кысык аркылуу ташылат. Бул болсо өнөр жай жана технология тармактарынын жеткирүү чынжырларына түздөн-түз таасир этет (мисалы, күкүрт кислотасы жана анын жарым өткөргүчтөрдү өндүрүүдөгү колдонулушу технологиянын негизги өзөгү болуп саналат). Ошондой эле башка товарлар да ушул кысык аркылуу өтөт.

«Рейтерс» агенттиги аны дүйнөлүк энергия коопсуздугунун чыныгы «салмак» борбору деп мүнөздөйт. Андагы кандай гана бузулуу болбосун, дароо рынокторго жана соодага сокку урат. «Кысык аркылуу дүйнөлүк мунайга болгон суроо-талаптын болжол менен бештен бири өтөт. Бул мунай Саудия, БАЭ, Ирак, Иран жана Кувейттен келет. Мындан тышкары дизел, керосин, бензин жана башка чийки заттар менен продукцияларды ташыган танкерлер да ушул жерден өтөт». («Рейтерс»).

Бул жагдай Ормуз кысыгын капиталисттик экономиканын “өпкөсүнө” жана капиталисттик өнөр жай менен технологиянын жашоо

тамырына айлантат. Анткени энергия жана чийки зат жеткирүү чынжырлары аркылуу заводдор менен фабрикалар иштетилет, ошондой эле капиталисттик базарга багытталган айыл чарба үчүн зарыл болгон жер семирткичтер жана химиялык заттар да ушул кысык аркылуу өтөт. Мындан тышкары, ал капиталисттик соода үчүн да өтө маанилүү тамыр болуп саналат. Демек, Ормуз кысыгы жөн гана деңиз өтмөгү эмес, ал стратегиялык курал болуп эсептелет. Ал дээрлик ядролук чыңалууну басаңдатып кармап туруу куралына барабар же андан да күчтүү, анткени капиталисттик экономиканын эң назик жерине сокку урат. Анын таасири капиталисттик системанын өзөгү болгон экономикасына, ошондой эле мамлекетке, коомго жана Батыш менен Кытайдагы турмушка чейин жетет.

Ормуз кысыгы аркылуу күн сайын болжол менен 20 миллион баррель мунай өтөт. Анын жарым-жартылай жабылышы жүк ташуу жана камсыздандыруу чыгымдарынын өсүшүнө, мунай бааларынын кымбатташына алып келип, дүйнөлүк экономикалык кесепеттерге байланыштуу кооптонууларды күчөттү. Бул болсо АКШнын ири мунай компаниялары болгон “ExxonMobil”, “Chevron” жана “ConocoPhillips” компанияларынын жетекчилерин Трамп администрациясына Ормуз кысыгынын жабылышы созулган сайын энергетикалык кризис тереңдей турганы тууралуу эскертүү берүүгө мажбур кылды. («The Wall Street Journal»).

Ошондой эле гезит маалымдагандай, бул үч компаниянын жетекчилери Ак үйдө өткөн жыйынга катышып, кысыктын жабылышынын кесепеттерин талкуулоо үчүн энергетика министри жана ички иштер министри менен бир катар сүйлөшүүлөрдү жүргүзүшкөн. Андан тышкары, Энергетика жана ички иштер министрлери Ормуз кысыгы жабылышынын кесепеттерин изилдөө үчүн бир нече сүйлөшүүлөрдү жүргүзүштү.

Демек, Ормуз кысыгы башында Трамп турган Америка үчүн эң чоң түйүн жана туңгуюк абал болуп калды. Бул анын текебердиги менен ашыкча өзүнө ишенгендигин талкалады. Бул нерсени Перс булуңундагы аскердик базаларынын жана объектилеринин соккуга учурашы эмес, дал ушул кысыктын жабылышы көрсөттү. Анткени кысыктын жабылышы Трампты бул оор маселени чечүү үчүн Кытайга, Европа өлкөлөрүнө жана НАТО мамлекеттерине басым кылууга мажбур кылды.

2026-жылдын март айынын ортосунда Трамп НАТОдогу жана Европадагы союздаштарынан Ормуз кысыгын ачуу жана кеме жүрүшүн камсыз кылуу үчүн аскердик альянска катышууну талап кылды. Ал өзгөчө Кытайды, Францияны, Японияны, Түштүк Кореяны жана

Британияны атап өттү. Трамп: “Жакынкы Чыгыштын мунайына көз каранды болгон жети мамлекеттен Ормуз кысыгындагы коопсуздукту камсыз кылуу үчүн альянска кошулууну талап кылдым, анткени дүйнөлүк мунай соодасынын болжол менен бештен бири ушул жерден өтөт”, - деп билдирди.

Бирок баары бул чакырыкка сактык менен мамиле кылышты, бул болсо чындыгында жашыруун баш тартуу эле. А түгүл «Washington Post» гезитинин редакциясы АКШ администрациясын Иран менен болуп жаткан кагылышууда стратегиясын кайра карап чыгууга чакырып, тунгуюктан чыгуунун жалгыз жолу катары “жеңиш жарыялап, чыгып кетүү” вариантын сунуштады.

Кала берсе, кургактык аркылуу чабуул жасоо варианты көптөгөн америкалык саясатчылар жана аскерий жетекчилер тарабынан Вьетнам менен Афганистан сыяктуу коркунучтуу түш катары, мамлекетти кыйраткан уулуу саз катары кабыл алынууда.

Демек, Батышты кыйратуунун негизи анын армиясын жана курал-жарагын талкалоодо эмес, тескерисинче анын капиталисттик экономикасын талкалоодо жатат. Анткени капиталисттик экономика – бул капиталисттик мабданын жүрөгү, ошондой эле Батыштын саясий системасын жана стратегиялык көз карашын кыймылга келтирген негизги күч. Батыштын жүрөгү да, өпкөсү да – анын капиталисттик экономикасы.

Капитализмдин өзөгү – бул континенттер аралык соода. Ал капиталисттик пайда менен байлыктын негизги булагы болуп саналат. Энергия болсо өндүрүштү кыймылга келтирген негизги “отун”. Аны кыйратуу өндүрүштү токтотуу жана жеткирүү чынжырларын үзүү, айрыкча энергия жеткирүүнү токтотуу менен ишке ашат. Анткени энергия капиталисттик экономикалык ишмердүүлүктүн өзөгү болуп эсептелет.

Бул болсо өндүрүш чыгымдарынын өсүшүнө алып келет жана автоматтык түрдө узак мөөнөттүү инфляция толкунун жаратып, жашоо жана керектөө чыгымдарын кымбаттатат, сатып алуу жөндөмүн начарлатат. Мунун натыйжасында капиталисттик системага каршы нааразычылык, чыңалуу жана каршылык күчөйт.

Демек, деңиз кысыктары Батышты тизгиндөө жана анын колонизаторлук жырткычтыгына каршы туруу үчүн стратегиялык чыңалууну басаңдатып кармап туруучу курал болуп саналат. Бул курал мабдаий көз карашка жана көз карандысыз саясий чечимге ээ болгон мамлекеттин колунда болгондо, ал жөн гана соодалашуу же сүйлөшүү куралы болуудан ашып, түздөн-түз чабуулду алдын ала турган чыныгы басаңдатып кармап туруучу куралга айланат.

Мына ушул жерде деңиз кысыктарынын стратегиялык мааниси жатат. Анткени алар өтө маанилүү өтмөктөр, “өлтүрүүчү кулпулар” жана жогорку кыйратуучу күчкө ээ стратегиялык куралдар болуп саналат. Деңиз кысыктары континенттер аралык капиталисттик сооданын (мунай, газ, металлдар, курал-жарак, чийки заттар, товарлар ж.б.) кан тамырлары. Тагыраагы, алар капиталисттик экономиканын жана анын мамлекеттери менен коомдорунун жашоо тамырлары болуп эсептелет.

Демек, аларды көзөмөлдөө жана башкаруу Батыштын капиталисттик экономикасын түздөн-түз күчтүү көзөмөлдөө дегенди билдирет. Эгер мабдаий көз карашка жана эгемен саясий чечимге ээ мамлекет болсо, анда бул кысык Батышка олуттуу басым жана таасир кылуу куралына айланат. Анткени кысык ошол мамлекеттин эгемендигинин жана стратегиялык тиричилик аймагынын бир бөлүгү болуп саналат.

Өкүнүчтүүсү, Ормуз кысыгы Исламий географиянын бир бөлүгү болуп саналса да, анын стратегиялык мааниси Исламга жана Үммөттүн иштерине кызмат кылган стратегиялык курал катары колдонулбай жатышында. Бирок ал тар улуттук кызыкчылыктар үчүн согуш учурунда басым, манёвр жана соодалашуу куралы катары гана колдонулуп келет.

Бул парадокс андан да катуу өкүндүрөт, анткени дүйнөдөгү эң маанилүү кысыктар жана “кулпулар” Ислам өлкөлөрүнө таандык. Алар биздин географиялык мейкиндиктин жана геостратегиялык аймагыбыздын бир бөлүгү болуп саналат. Төмөндө (эгер мабдаий саясий күч пайда болсо) биздин айрым маанилүү кысыктарыбыз жана стратегиялык куралдарыбыз, ошондой эле геостратегиялык салмагыбыздын өсүшүнүн мисалдары келтирилет:

Малакка кысыгы.

Малайзия менен Индонезиядагы Суматра аралынын ортосунда жайгашкан Малакка кысыгы Индия океаны менен Тынч океанын байланыштырган эң кыска суу жолу болуп эсептелет. Бул аны дүйнөлүк соодадагы негизги өзөккө айлантат. Анткени бул кысык аркылуу жыл сайын болжол менен 82 миң кеме өтөт жана дүйнөлүк сооданын 40%дан көбү ушул жерден өтөт.

Анын ичинде Кытайдын чийки мунай импортунун 80%ы, ошондой эле Япония, Түштүк Корея жана Тайвань үчүн энергия жеткирүүлөрүнүн чоң бөлүгү ушул кысык аркылуу өтөт. Ошондуктан ал Азия өлкөлөрүнүн, айрыкча Кытай, Япония жана Түштүк Корея сыяктуу ири экономикалардын энергиялык жашоо тамыры болуп саналат.

Бул кысык Кытай үчүн геостратегиялык чоң маселе болуп эсептелет. Анткени ал Кытай экономикасынын деңиз аркылуу ташуу түйүнү болуп саналат. Демек, аны көзөмөлдөө жана башкаруу Азиядагы ири мамлекеттерге, айрыкча Кытайга түздөн-түз таасир этүүнү билдирет.

Босфор жана Дарданелл кысыктары.

Босфор жана Дарданелл кысыктары Кара деңиздин “өпкөсү” жана Евразиянын ачкычы болуп саналат. Алар Стамбул шаарынын ортосунда жайгашкан деңиз өтмөктөрү болуп, Кара деңизди Мармара деңизи менен, андан ары Дарданелл аркылуу Эгей деңизи жана Жер Ортолук деңизи менен байланыштырат.

Алардын стратегиялык мааниси Азия менен Европаны байланыштырган жалгыз деңиз жолу болуп саналганында жана жабык деңиздерди ачык деңиздер менен туташтырганында көрүнөт. Ошондой эле бул Кара деңиз аймагындагы өлкөлөр үчүн жалгыз чыгуу жолу болуп эсептелет. Бул кысыктар Россия, Украина, Грузия, Румыния жана Болгария сыяктуу өлкөлөр үчүн “дем алуу өпкөсү” болуп, аларга чоң сууларга – Жер Ортолук деңизине жана дүйнөлүк океандарга чыгууга мүмкүндүк берет.

Бул кысыктар аркылуу жыл сайын 40 миңден ашуун кеме өтөт жана дүйнөлүк мунай жеткирүүлөрүнүн болжол менен 3%ы, айрыкча Россия жана Казакстандын мунайы ушул жерден өтөт. Ошондой эле бул Украина менен Россиянын дүйнөнү азыктандырып турган дан экспортунун негизги жолу болуп саналат.

Кыскасы, бул кысыктар эгемен саясий чечимге ээ болгон тараптын колунда Россияга, Кара деңиз аймагындагы мамлекеттерге жана Евразиянын маанилүү бөлүгүнө таасир эте турган өтө күчтүү стратегиялык курал болуп саналат.

Баб ал-Мандеб кысыгы.

Баб ал-Мандеб кысыгы Араб жарым аралы менен Африка мүйүзүнүн ортосунда, Жибути жана Эритреянын жанында жайгашкан. Ал Кызыл деңизди Аден булуңу аркылуу Индия океаны менен байланыштырган тар деңиз өтмөгү болуп саналат. Ошондой эле ал Мисирдеги Суэц каналынын түштүк дарбазасынын ачкычы болуп эсептелет. Бул кысык Суэц каналына түз чыгуу үчүн жалгыз деңиз жолу жана Европа менен Азияны байланыштырган негизги өтмөк болуп саналат.

Ал дүйнөлүк капиталисттик сооданын маанилүү кан тамыры болуп эсептелип, жыл сайын дүйнөлүк сооданын болжол менен 10%дан 12%га чейинки бөлүгү ушул жерден өтөт. Демек, аны көзөмөлдөө жана башкаруу дүйнөлүк соода кыймылына жана ага байланышкан саясаттарга түздөн-түз таасир этүүнү билдирет.

Баб ал-Мандеб кысыгында болгон ар кандай окуя дүйнөлүк базарларга түз таасир этет. Анткени ал негизги тармактардагы жеткирүү чынжырларынын үзгүлтүккө учурашына жана логистикалык чыгымдардын өсүшүнө алып келет. Бул көрүнүш Газага каршы согуш учурунда ачык байкалды. Анда Кызыл деңиз жана Баб ал-Мандеб кысыгы согуштук аракеттерге тартылып, Суэц каналынын түштүк дарбазасы жабылып калган.

Бул болсо ири капиталисттик деңиз жүк ташуучу компанияларды маршруттарын өзгөртүүгө мажбур кылып, Түштүк Африкадагы Жакшы Үмүт мүйүзү (Кейп оф Гуд Хоуп) аркылуу айланып өтүүгө алып келди. Бул жол кыйла узун болгондуктан, жүк ташуу жана камсыздандыруу чыгымдары кескин көбөйдү. Натыйжада өндүрүш чыгымдары жана товарлардын баалары жогорулап, инфляция күчөдү.

Гибралтар кысыгы.

Гибралтар кысыгы Европанын терезеси, Ислам батышы менен Африканын дарбазасы болуп саналат. Ал Жер Ортолук деңизди Атлантика океаны менен байланыштырган деңиз каналы сыяктуу болуп, (басылып алынган) Андалусиянын эң түштүк чегин Марокконун эң түндүк-батышы менен туташтырат. Анын мааниси өтө жогору.

Гибралтар порту башкармалыгынын маалыматына ылайык, кысык аркылуу жыл сайын болжол менен 60 миң кеме өтөт. Алар мунай, жаратылыш газы, азык-түлүк жана өндүрүлгөн товарлар сыяктуу негизги жүктөрдү ташыйт. Мындан тышкары, Гибралтар Жер Ортолук деңизиндеги эң ири жана эң жыш колдонулган күйүүчү май куюу портторунун бири болуп эсептелет.

Анын стратегиялык жана геостратегиялык мааниси ушунчалык чоң болгондуктан, Британия эң маанилүү деңиз базаларынын бири болгон «Гибралтардагы британ деңиз базасын» дал ушул жерде курган. Бул база аймактагы деңиз кыймылдарын көзөмөлдөө жана кургактык менен абадагы кыймылдарды байкоо үчүн эң маанилүү жай болуп саналат. Бул жерде британ армиясы жана аба күчтөрү жайгашып, оңдоо, камсыздоо жана логистикалык колдоо көрсөтүү деген шылтоо менен иш алып барат.

Булардын баары Гибралтар кысыгынын канчалык маанилүү стратегиялык, геостратегиялык мааниге ээ экенин көрсөтөт. Маселе аны өзүнүн Исламий географиясына кайтарып, толук көзөмөлгө ала турган мабдай саясий күчкө байланыштуу. Ошондо ал британ таасирин жоготуп, башка ар кандай колдордун жетишине тоскоол болот. Натыйжада Жер Ортолук деңизи кайрадан Ислам мамлекетинин жана мусулмандардын Халифалык флоту үстөмдүк кылган деңизге айланмак.

Булар биздин жоголгон стратегиялык кысыктарыбыздын айрымдары жана алардын жоголгон геостратегиялык мааниси. Чынында алар дүйнөнүн ачкычтары жана кулпулары болуп саналат. Мындан тышкары, алар Ислам диярынын жана анын стратегиялык мааниге ээ тиричилик географиясынын бир бөлүгү болуп эсептелет.

Бул маанилүүлүк жана стратегиялык таасир азыр Иранга каршы согушта ачык көрүндү. Ормуз кысыгын жабуу тууралуу жөн гана ишара кылынары менен эле деңиз жүк ташуусун камсыздандырган компаниялар согуш коркунучунан улам кысыктан өткөн кемелер менен танкерлерди камсыздандырууну токтотуу боюнча бир добуштан чечим кабыл алышты. «Рейтерс» агенттиги билдиргендей, “Gard”, “Skuld”, “NorthStandard”, “London P&I Club” жана “The American Club” сыяктуу ири камсыздандыруу компаниялары өз сайттарында 1-марттагы билдирүүлөрүндө камсыздандыруу 5-марттан тарта токтотуларын жарыялашкан.

Ошондой эле “Maersk” жана “Napar-Lloyd” сыяктуу ири контейнер ташыган компаниялар Ормуз кысыгы аркылуу жүк ташууну токтотушкан. Бул мунай танкерлеринин кыймылын дээрлик шал кылып, энергия жана чийки зат жеткирүүлөрүн үзгүлтүккө учуратты жана кысык аркылуу соода кыймылын токтотту.

Эл аралык валюта фонду да Иран менен болгон согуш жана энергия жеткирүүлөрдөгү бузулуулар дүйнөлүк деңгээлде инфляциянын жогорулашына жана экономикалык өсүштүн басандашына алып келиши мүмкүн экенин эскертти. Бул мунай жана газ баалары узак убакыт жогору бойдон калса ишке ашат. (“Рейтерс”).

Мындан тышкары, “Goldman Sachs” банкы мунай бааларынын өсүшү уланарын божомолдоп, жеткирүүлөрдөгү үзгүлтүктөр жана кысыктын жабылышы улана берсе, Brent мунайынын баасы 2008-жылы катталган эң жогорку деңгээлден (болжол менен 147 доллар/баррель) да ашып кетиши мүмкүн экенин билдирди.

Мунун натыйжасында газ жана электр энергиясынын баалары да өсүп, компаниялар менен мамлекеттер үчүн энергия чыгымдары көбөйөт. Бул компаниялардын өндүрүшүнө басым жасап, айрыкча капиталисттик мамлекеттердин бюджеттик чечимдерин дагы да татаалдаштырат.

Ушул себептен улам, Россия–Украина согушу жана орус мунайы менен газына киргизилген санкциялардан улам курч энергетикалык кризиске туш болгон Европа, бул согуштан кийинки абалы дагы да курчуп кеткендиктен, соккуну күтүп, чоң апаатты сезе баштады. Бул Европанын газ сактоо саясатын кайра карап чыгышынан жана жеткирүүлөр үзгүлтүккө учурашы мүмкүн деген чыныгы

кооптонуусунан көрүнөт. Ушундайча дүйнөлүк жаңы энергетикалык кризистин карааны кайрадан пайда болду. Бул Европа өкмөттөрүнө күчтүү басым жасап, аларды өз капиталисттик системасынын, базарларынын жана банктарынын эсептерине ылайык, тынчтандырууну талап кылууга жана Трамптын согушуна жана анын альянсына кошулбоого түрттү. Анткени Ормуз кысыгынын жабылышынын капиталисттик баасы, айрыкча Европа үчүн өтө жогору. Батыш капиталисттик салтында айтылгандай: «капитал коркок».

Иранга каршы согуш буга чейин Афганистан жана Ирак согуштары АКШнын мурунку жетекчилери үчүн кандай туңгуюк болсо, Трамп үчүн дал ошондой аскердик туңгуюкка айланды. Бирок Трамптын Америкасынын Иран согушундагы алсыздыгы тез жана таң калычтуу түрдө ачыкка чыкты. Бул Батыштын канчалык алсыраганын жана ал ичинен чирип, цивилизациялык кулоого жакындап бара жатканын көрсөтөт.

Ормуз кысыгы жана анын жарым-жартылай жабылышынын кесепеттери Америкага жана жалпы Батышка катуу сокку болду. Айрыкча Европа толугу менен Перс булуңунун мунайына көз каранды болуп калгандыктан, Россия–Украина согушунан кийин орустардын энергия жеткирүүлөрү токтогон шартта, азыр чоң экономикалык сенектик коркунучуна бетме-бет келүүдө.

Согуш – Ислам мамлекети жоктугунан – мусулмандардын колунан улам чыгып кетип жаткан күч каражаттарын ачыкка чыгарды. Бул каражаттардын айрымдары Батыштын өзөгү болгон капиталисттик экономикага олуттуу кыйратуучу таасир бере ала турганы көрүнүп калды. Бул таасир, негизинен, энергия булактары аркылуу ишке ашат. Анткени алар мусулмандардын байлыгы болуп эсептелет жана Батыштын өнөр жай өндүрүшүнүн, базарга багытталган айыл чарбасынын, технологиясынын, жүк ташуусунун жана жалпы капиталисттик соода кыймылынын негизги өзөгү болуп саналат. Мындан тышкары, мусулмандардын деңиздер менен океандардын “ачкычтарына” жана “кулпуларына” ээ болушу энергиянын, чийки заттардын, металлдардын жана товарлардын жеткирүү чынжырлары үчүн өтө маанилүү болгон жашоо тамырларын көзөмөлдөө дегенди билдирет.

Башында Трамп турган Американын Иранга каршы согушу “Батыш менен болгон маселе аскердик эмес, ал толук бойдон саясий маселе” деген бир чындыкты тастыктады. Батыш биздин мамлекетибиз жоктугунан пайдаланып, өзүнүн аскердик туюгунан саясий жол менен чыгууга аракет кылууда. Бул азыр Иран жетекчилери менен сүйлөшүүлөрдү баштоо аркылуу ишке ашып жатат.

Демек, биздин тагдырий маселебиз – мабдаий саясий чечимге ээ болгон мамлекетти тикелөөдө. Дал ошол мамлекет мусулмандардын колундагы күч каражаттарын ишке салып, Батышты кармап турууга жана анын кыймылын шал кылууга жөндөмдүү болот. Айта кетүү керек, Батыш бүгүн чыныгы кулоо абалында турат. Эгер ага каршы чыныгы күрөш жүргүзүлүп, бардык чыгуу жолдору жабылып, толук муунтулса, анда бул аны алсыратууга, түгөтүүгө, ал тургай жок кылууга алып келмек. Бардык нерсе чыныгы ишке жөндөмдүү жетекчиге т.а. мусулмандардын Халифасына жана эгемен, мабдаий саясий чечимге ээ башчыга байланыштуу.

Демек, Американын Иранга каршы согушу мусулмандардын колунда болгон, бирок жоготулган стратегиялык жана геостратегиялык күч каражаттарынын чыныгы жүзүн ачып берди. Бул каражаттарды алардын душманы болгон кафир Батыш пайдаланып, аларга каршы колдонуп жатат. Мунун себеби мусулмандардын мамлекетсиз абалы.

Үммөт жана Исламий география башынан кечирип жаткан мамлекеттин жоктугу геостратегиялык жана стратегиялык боштук болуп саналат. Дал ушул себептен Үммөттүн тирүү күч-кубаты, негизги күчтөрү жана стратегиялык мүмкүнчүлүктөрү колдонулбай жатат. Ал тургай, мамлекеттин жоктугу себептүү, бул күч куралдар Исламий негизге кайтарылуунун ордуна бизге каршы колдонулган каргышка жана жамандыкка айланды.

Биздин энергиябыз, кысыктарыбыз жана стратегиялык куралдарыбыз – Ислам мамлекети кулатылган доордо жоготулган негизги байлыктарыбыз. Эгерде бул колонизаторлук түзүмдү кулатып, бул геостратегиялык жана геосаясий боштукту толтурбасак, алар бизге кайра кайтып келбейт. Бул болсо колонизаторлук түзүмдүн ордуна жана анын урандылары үстүнө Ислам мамлекетин тикелөө менен гана ишке ашат.

{وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ}

«Аллах Өз ишинде үстөмдүк кылуучу, бирок адамдардын көпчүлүгү билишпейт». (Юсуф: 21). □

ЦИВИЛИЗАЦИЯЛЫК КУЛОО

Тарых философтору цивилизацияны эскирген тепкичке окшотушат: канчалык жогору көтөрүлгөн сайын анын баскычтарынын бири түшүп бири түшүп бара берет. Эгер адам бийик эмес тепкичтен куласа, зыян тартпайт, бирок бир нече баскычка көтөрүлгөн болсо, кулашынын кесепеттери кооптуу болот. Ал эми белгилүү бир бийиктикке жеткенде, ар кандай кулоо өлүмгө алып келет. Бирок заманбап коомдордун кыйрашы качып кутулгус нерсе эмес. Тарыхый далилдер алардын кулоого жакын экенин көрсөтсө да, мурунку коомдордун тагдырынан сабак алуу үчүн дагы эле мүмкүнчүлүк бар.

«Цивилизациялардын циклдик алмашуусу» деп аталган нерсени изилдеген тарых философтору ички факторлор цивилизациялардын алсырашына, эскиришине, акырында кулашына алып келген негизги себептер экенине бир ооздон макул болушат. Анткени бул факторлор коомдук организмдин иммунитетин жок кылат да, аны тышкы кийлигишүүгө ачык кылып коёт. Тышкы кийлигишүү келип акыркы соккуну урат же цивилизациянын өзөгүнө акыркы мыкты кагат. Бул жагынан коомдук организм биологиялык организмге окшош: иммундук системасы бузулганда, ага вирустар менен бактериялар жабылып, акыры аны жок кылышат.

Чындыгында, Куран Карим коомдорго жеткен төмөндөөнүн себептери ички факторлорго байланыштуу экенин тастыктап келген. Анткени алар коомдук иммунитетти алсыратып, аны сырттан келе турган таасирге ачык кылат. Бул тууралуу Аллах Таала мындай дейт:

﴿أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

«(Эй момундар), эгер силерге, (душман тарабынан) бир кайгы жетсе – акыйкатта болсо, силер, ага эки эсе кайгы жеткизген элеңер – «Бул балээ кайдан келди?» дейсиңерби?! (Эй Мухаммад), аларга: «Бул кайгы-жеңилүү өз кылмышыңардан», деп айткын. Албетте, Аллах бардык нерсеге кудуреттүү». (Али Имран: 165).

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾

«Аныгында бир коом тээ өздөрүн өзгөртүшмөйүнчө Аллах алардын акыбалын өзгөртпөйт». (Раад: 11).

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

«Буга себеп – Аллах бир коомго тартуу кылган нематын тээ алар өздөрүн өзгөртүшмөйүнчө өзгөртпөйт. Аллах Угуучу, Билүүчү». (Анфал: 53).

Ошондой эле, Пайгамбарыбыздын ﷺ сүннөтү да коомдордун кыйрашын ички факторлорго байланыштырат. Мисалы, кемеге отурган адамдар тууралуу хадис жана анын ﷺ ушул сөзү:

«كُلُّ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى نَعْرَةٍ مِنْ نَعْرِ الْإِسْلَامِ، اللَّهُ اللَّهُ لَا يُؤْتِي الْإِسْلَامَ مِنْ قِبَلِكَ»

«Ар бир мусулман Ислам чептеринин биринде турат. Ошондуктан, Исламга сен тараптан зыян келип калуусунан Аллахтан корк (сак бол)!».

«التغرة» (чеп) деген сөз согуш талаасындагы коргонуу сызыгын же дубалдагы тешикти билдирет. Бул контекстте ар бир мусулмандын коомдогу орду, жоопкерчилиги жана кызматы түшүндүрүлөт.

Бул аяттар, хадистер жана учкул сөздөр цивилизациялардын кыйрашына, мамлекеттердин артка кетишине жана коомдук ынтымактын алсырашына адамдар менен коомдор өздөрү түздөн-түз жоопкер экенин көрсөтөт. Ал эми тышкы факторлор, канчалык күчтүү жана кудуреттүү болбосун, тиешелүү коомдун ички абалы ылайыктуу болмоюнча натыйжа бере албайт.

Мусулман ойчулу Абдурахман ибн Халдун (хижрий 808-жылы каза болгон) хазарий кулоо маселесин философиялык жактан биринчи болуп негиздеген. Ал өзүнүн «Мукаддима» эмгегинде мамлекеттин өнүгүүсүн беш этапка бөлүп түшүндүргөн: эң күчтүү абалдан башталып, бара-бара алсырап, эскирип, андан соң теңселип, акырында толугу менен кулайт. Бул кулоо таза ички факторлордун натыйжасы болуп саналат.

Профессор Халид Фуад Тахта өзүнүн «Тарых философиясы жөнүндө» аттуу китебинде мындай дейт: «Ибн Халдун адамзат тарыхында мамлекеттердин циклдик алмашуу теориясын, айрыкча анын социалдык жана жалпы философиялык өңүтү жагынан негиздеген биринчи ойчул болуп эсептелет. Ал цивилизация (анын түшүнүгүндө мамлекет) цикл менен алмашып турарын түшүнгөн жана өзгөрүүнүн айланма мүнөзүн адам менен коомдун ортосунда салыштырган». Ал дагы: «Анын көз карашында коомдун да өмүрү бар: ал адам сыяктуу жаралат, өсүп жетилет, анан карып, акыры өлөт. Ушуга жараша мамлекет төмөнкү этаптардан өтөт: көчмөндүк, гүлдөп-өсүү, төмөндөө»¹, - деп кошумчалайт.

Ибн Халдундан кийин дагы башка философтор келип, анын изи менен цивилизациялардын циклдик алмашуу теориясын колдошкон. Ошондой эле, коомдорду бөлүп-жарып, аларды баскынчылардын

олжосуна айландырган ички бөлүнүүлөр менен баш аламандыктардын чоң ролун баса белгилешкен. Алардын эң белгилүүлөрү: Жамбаттиста Вико (1744-жылы каза болгон), Освальд Шпенглер (1936-жылы каза болгон) жана Арнольд Тойнби (1975-жылы каза болгон).

Мисалы, Арнольд Тойнби цивилизациялар менен мамлекеттердин төмөндөшүн жана кыйрашын биринчи кезекте ички, өздүк факторлор менен түшүндүрөт. Анын пикиринде, тышкы факторлор болгону ички факторлорду гана пайдаланышат: алар жол ачып, шарт түзүп берген ички алсыздыктарга таянып, мамлекетке, элге жана хазаратка акыркы соккуну урат. Ал эми кыйроого алып келген эң негизги ички себептердин бири — бийликке таандык түзүмдөрдүн негизинен ички факторлордон келип чыккан чакырыктарга туура жооп бере албай калышында.

Профессор Халид Фуад Тахтаж жогоруда аталган китебинде мындай дейт: «Тойнби цивилизациялардын кыйрашын, алар чабуулга сырттан дуушар болуудан мурун ичинен ыдырап кетиши менен түшүндүрөт. Анткени мындай абалдагы тышкы чабуул акыркы демин чыгарып жаткан коомго урулган акыркы сокку болуп эсептелет. Ошондуктан, кайсы гана цивилизация же мамлекет болбосун, ал ичинен эскирип, алсырабай туруп, сырттан кыйрабайт. Чындыгында, эч бир империя өзүн өзү жок кылбаса, сырттан жеңилбейт».

Мухаммад Хасанайн Хейкал өзүнүн «Америкалык империя жана Иракка чабуул» аттуу китебинде АКШ тууралуу мындай дейт: «Бул учурда америкалык саясат арабдарга акылсыз жана тынымсыз зордук-зомбулуктун бороону сыяктуу көрүнгөнү менен, бул коркуп, качууга түрткү болбошу керек. Анткени тарыхтын эң маанилүү сабактарынын бири — күчтүү империялар өздөрүнүн чегине жеткенче текеберлене берет, анан ошол бийиктикке жеткенде ал жерде калуу өтө кымбатка турарын түшүнөт. Ошондо төмөндөө зарылдыгы пайда болот. Бирок империялар каршылык көрсөтөт, дал ошол учурда зордук-зомбулук эң жогорку чекке жетет. Бул мурунку бардык империяларда, анын ичинде байыркы дүйнөдөгү Рим империясында да болгон. Чындыгында, тарыхтагы улуу империяларды алардын душмандары түздөн-түз күрөштө жеңбейт, тескерисинче, алар күчтү ашыкча колдонуу жана текеберлик аркылуу өздөрүн өзү кулатышат. Анткени алар өнүгүүгө шайкеш келе албай калышат жана өздөрүнүн күчү түбөлүк үстөм болот деп ойлошот».

Бүгүнкү күндө Батыш дүйнөсүнүн жана капиталисттик режимдердин абалын байкаган адам алардын ички көйгөйлөргө батканын көрөт. Бул көйгөйлөр акырындап ачыкка чыгып, айкын боло баштады. Алар мунай бааларынын төмөндөшүнөн жана COVID-19

пандемиясынын жайылышынан келип чыккан каржылык кризистин натыйжасында чоң өзгөрүүлөргө жана бурулуштарга дуушар болууда. Мындан тышкары, бул коомдор жеке кызыкчылыкка жана материалисттик көз карашка негизделген. Капитализм болсо динди турмуштан бөлүү фикратына таянат жана бул фикрат анын акыйдасы болуп саналат. Дал ушул фикратка негизделип адам өзүнүн турмуш түзүмүн өзү түзөт деп эсептелет. Ошондуктан аларда адамдын эркиндиктерин т.а. ишеним эркиндигин, пикир эркиндигин, менчик эркиндигин жана жеке эркиндигин сактоо зарыл деп каралат.

Демократия мына ушул мабдадан келип чыккан. Анткени алардын түшүнүгүндө, адам өз түзүмүн өзү коёт. Ошондуктан үмөт бийликтин булагы болуп эсептелет: ал мыйзамдарды түзөт, башкаруучуну жалдап бийликке алып келет жана каалаган убакта андан бийликти тартып алат, ошондой эле ага каалаган системаны коёт. Анткени алардын көз карашында, башкаруу — бул эл менен башкаруучунун ортосундагы ижара келишими, башкача айтканда, эл койгон система боюнча башкаруу үчүн түзүлгөн келишим.

АКШдагы жана Батыш дүйнөсүндөгү окуялар бизди мындай суроолорду коюуга түртөт: капитализм жана Батыш дүйнөсү цивилизациялык кулоо жана кыйроо этабына жеттиби? Америка элинин өз бийлигинин саясатына каршы чыгуусу АКШнын алсырашына, анын таасири азайышына жана жалпысынан дүйнөдө, өзгөчө Жакынкы Чыгышта таасири чектелишине алып келген ички факторлордун бири болобу? Эгер, ошондой болсо, анда АКШнын ордуна Жакынкы Чыгышта өз таасирин жүргүзө турган кайсы күчтөр бар? Же болбосо Жакынкы Чыгыш жана Ислам дүйнөсү өзүндөгү акыйдадан келип чыккан системасы менен дүйнө жетекчилигине кайра кайтып келип, адамзатка бакыт тартуулай алабы? Айрыкча материалдык рух үстөмдүк кылып, ахлакый баалуулуктар кыйраган учурда бул мүмкүнбү?

Албетте, бүгүнкү дүйнө акыйдадан келип чыккан системага негизделген цивилизациялык долбоорун көтөрүп чыга турган тарапка муктаж. Ал саясий, экономикалык жана коомдук көйгөйлөрдү чече ала турган, ошондой эле Үмөттү Пайгамбарлык минхажы негизиндеги рашид Халифалык роясы алдында бириктире турган күч болушу керек.

(1) Ал-Ваъй: Абдуррахман ибн Халдундун мамлекеттердин өмүрү, алардын жогорулашы жана кулашы тууралуу айткан сөздөрү цивилизациялардын жаралышы, көтөрүлүшү, төмөндөшү жана жок болушу маселесине тиешеси жок. Анткени анын сөзү — ал өзү

карагандай бул пикири талаштуу жана талкууга муктаж — бир гана асабиятка таянып түзүлгөн мамлекеттер жөнүндө айтылган. Анын түшүнүгүндө мамлекет — бул бир үй-бүлөнүн же асабияттын бийлик доору. Мисалы, Умавийлер мамлекети, Аббасийлер мамлекети, Селжук мамлекети, Айюбийлер мамлекети ж.б. Бул мамлекеттердин жаралышы, өсүшү, андан соң төмөндөп жок болушу цивилизациянын жаралышын же жок болушун таптакыр билдирбейт. Анткени бул мамлекеттердин баары Ислам цивилизациясынын алкагында жаралып, өсүп, кулаган, ал эми цивилизация өзү бир мамлекеттин жаралышынан же кулашынан шексиз таасирленген эмес. Ошондуктан анын терминологиясында «мамлекет» цивилизацияны же азыркы түшүнүктөгү мамлекетти билдирбейт, ал башкаруучу үй-бүлөлөрдүн доорлору дегенди билдирет.

Булактар:

1. «Ар-Рияд» гезити, 21-Рамазан хижрий 1435-ж. — 19-июль 2014-ж., №16826: «Цивилизациялардын кулашы: эскирүү ичкериден башталат».
2. annabaa.org сайты («Ан-Наба» маалымат тармагы).
3. Халид Фуад Тахта, «Тарых философиясы жөнүндө».
4. Мухаммад Хасанайн Хейкал, «Америкалык империя жана Иракка чабуул». □

СЕЙРЕК КЕЗДЕШҮҮЧҮ МЕТАЛЛДАР СОГУШУНДА ИСЛАМ ҮММӨТҮНҮН РОЛУ

М. Муса Абдушшакур – Палестина

Учурда жаңылыктардын башкы темаларынын бири сейрек кездешүүчү металлдарга байланыштуу болуп, аларга ээлик кылуу жана көзөмөлдөө үчүн катуу атаандаштык жүрүүдө. Сөз “сейрек кездешүүчү металлдар согушу” деп аталган согуш тууралуу болуп жатат. Анда сейрек кездешүүчү металлдар деген эмне? Эмне себептен алар үчүн мындай жарыш жүрүүдө жана мунун артында эмне турат? Эмне үчүн бул маселе соода согушунун борборунда орун алып, аскерий согушка чейин өнүгүшү мүмкүн? Дүйнөдөгү эң чоң мамлекеттин президенти эмне үчүн бир мамлекеттен экинчисине учуп барып, коркутууларды жасап, келишимдерди жана макулдашууларды түзүп, сейрек кездешүүчү металлдарды алууга аракет кылууда.

Өнөр жай өнүгүүсү, технологиялык прогресс жана дүйнөнүн зыяндуулугу азыраак болгон тартипке өтүүсү менен айлана-чөйрөгө зыяндуу бөлүп чыгаруулары аз болгон айрым жер алдындагы металлдарга болгон суроо-талап өсүүдө. Бул металлдар дүйнө барган сайын көбүрөөк таянып жаткан эң маанилүү өнүккөн өнөр жайлардын негизги элементи болуп эсептелет. Алар интернетке байланышкан тармактарда, медициналык изилдөөлөрдө, өнүккөн курал-жарактарда жана өнүккөн байланыш системаларында колдонулат. Ушундан улам “сейрек кездешүүчү металлдар” деп аталган айрым металл түрлөрүнө чоң көз карандылык жаралган. Алар санынын аздыгы, кездешүү аймактарынын чектелгендиги, өндүрүү жана жеткирүү мүмкүнчүлүктөрүнүн аздыгы себептүү ушундай аталышты алган.

Сейрек кездешүүчү металлдар 17 металл элементтен турган топ болуп, алар энергияны күчөтүүчү физикалык, химиялык, магниттик жана оптикалык өзгөчөлүктөргө ээ. Бул касиеттер аларды өтө баалуу кылат. Алар ар түрдүү тармактарда жана кеңири көлөмдөгү маанилүү өнөр жайларда колдонулат. Алардын ичинде смартфондор, телевизор экрандары жана компьютер сыяктуу керектөөчү товарлар бар. Ошондой эле таза энергия тармагында, мисалы электр унааларынын кыймылдаткычтарында жана шамал турбиналарында колдонулат. Аскерий тармакта болсо ракета системаларында, заманбап согуштук учактарда жана аскерий жабдууларда пайдаланылат. Мындан тышкары, электр унааларынын батареяларын өндүрүүдө, медициналык аппараттарга байланышкан өнөр жайларда, айнек, лазер, жарыктандыруу, компьютердик түзмөктөр жана адам сымал роботторду өндүрүүдө да колдонулат.

Бул металлдарды казып алуу кыйын, бөлүп алуу жана тазалоо процесстери өтө татаал болгондуктан дагы аларды "сейрек" деп аташат. Себеби алар курамы татаал болгон заттардын ичинде кездешет. Ошондой эле аларды тазалап иштетүүгө жөндөмдүү мамлекеттердин саны өтө аз. Айрымдары, мисалы жезден да көп көлөмдө кездешкени менен, аз көлөмдө өндүрүү үчүн көптөгөн тонна таштарды жана калдыктарды казып чыгаруу талап кылынгандыктан, экологиялык булгануу жана чоң чыгымдар жаралат. Андан кийин металлдарды бөлүп алуу, анан пайдаланууга даярдоо баскычы келет. Кытай алардын айрымдарын өндүрүү чыгымын башка мамлекеттерге салыштырмалуу 30%га чейин төмөндөтүүгө жетишкен. Бул Кытайды бул тармакта алардын негизги булагына айлантты.

Ушундан улам, өткөн кылымдын токсонунчу жылдарынын башынан тартып өнүккөн өнөр жайларга көңүл бурган Кытай сейрек кездешүүчү металлдардын заманбап жана акылдуу өнөр жайлар үчүн маанисин эрте аңдап жетти. Ошондуктан аларды казып алуу, башка металлдардан бөлүп алуу жана тазалоо технологияларын өнүктүрүүгө инвестиция салды. Натыйжада XXI кылымдын башында дүйнөлүк өндүрүштүн 90%ын көзөмөлдөөгө жетишти. Бул арзан жумушчу күчүнөн жана өлкөдөгү экологиялык талаптардын катуу болбогонунан пайдалануу аркылуу ишке ашты. Ошентип, ашыкча өндүрүшүн атаандаштыкка жөндөмдүү баада экспорттоого мүмкүнчүлүк алды. Мына ушундайча Кытай сейрек кездешүүчү металлдар өнөр жайында үстөмдүккө жетишти.

Бул металлдардын өнүккөн өнөр жайларда алмаштыргыс болушуна себеп болгон өзгөчө касиеттери бар. Сейрек кездешүүчү металлдар жогорку технологиялык түзмөктөрдө колдонулганда, аларды кичирээк, арзаныраак жана жеңилерээк кылат. Ошондой эле ар түрдүү технологиялардын сапатын жакшыртат. Алардын күчтүү магниттик касиеттери кичинекей, бирок кубаттуу магниттерди жасоодо колдонулат. Бул болсо электрондук түзмөктөрдү кичирейтүүгө, металлдарды бекемдөөгө жана алардын пайдалуулугун арттырууга өбөлгө түзөт.

Колонизатор капиталисттик түзүмдүн ач көз, күрөшкө, атаандаштыкка жана монополияга негизделген фикратынын натыйжасында бул металлдар улуу державалар үчүн күрөштүн жана стратегиялык ролдун өзөгүнө айланды. Сейрек кездешүүчү металлдар ири мамлекеттер көзөмөлдөөгө умтулган куралга айланып, алардын экономикалык жана саясий ордун камсыздоодо чоң мааниге ээ болду. Себеби сейрек кездешүүчү металлдар жөн гана чийки зат эмес,

тескерисинче технологиялык рыноктогу жана аскерий экономикадагы таасирди күчөтүүчү кубат куралы болуп калды.

Айрым мамлекеттер жаңы жана адаттан тыш булактарды издөө жөнүндө ойлонуп да баштады. Мисалы, деңиз түбүнөн же айдын бетинен казып алуу сыяктуу аракеттер каралууда. Себеби бул металлдар азыркы доордогу эң ири эки экономика т.а. Америка менен Кытай ортосундагы геосаясий күрөштүн эң көрүнүктүү белгилеринин бирине айланды. Ошондуктан бул металлдар жөн гана экономикалык ресурс болуудан чыгып, Вашингтон менен Бээжин ортосундагы саясий басым куралына айланды.

Кытай 44 миллион тонна сейрек кездешүүчү металлга ээ жана бул көлөм дүйнөлүк запастын жарымына жакынын түзөт. Бул көрсөткүч Америкадагы көлөмдөн 23 эсе көп. Ошондой эле Кытай дүйнөлүк өндүрүштүн болжол менен 70%ын көзөмөлдөп, тазалоо жана иштетүү иштеринин 80%дан ашыгын монополиялап алган. Бул ага дүйнөлүк жеткирүү чынжырларына чоң таасир берүү жана аларды геосаясий басым каражаты катары колдонуу мүмкүнчүлүгүн берет.

Мындан тышкары, Кытай заманбап өнөр жайлардын түрдүү тармактарында колдонулган туруктуу магниттерди өндүрүү үчүн зарыл болгон сейрек кездешүүчү металлдардын жети түрүнүн өндүрүшүн монополиялап алган. Ал туруктуу магниттердин дүйнөлүк өндүрүшүнүн 90 пайызын көзөмөлдөйт.

Кытайдын дүйнөлүк кен казуу жана тазалоо иштеринде үстөмдүк кылып жатканы Америка үчүн сейрек кездешүүчү металлдарды иштетүү тармагындагы дагы бир чоң чакырык болуп эсептелет. Бул Америка үчүн сейрек элементтерди казып алуу жана иштетүүдө олуттуу көйгөй жаратууда. Анткени Америка казылып алынган материалдарды андан ары иштетүү үчүн Кытайга жөнөтүүгө аргасыз. Мындан тышкары, Кытай келечектеги өнөр жайлардын өзөгүн түзгөн жети сейрек металлга чектөөлөрдү киргизди.

Ал эми салыктарга келсек, Кытай Америка жана Европа тарабынан киргизилген жана көбөйтүлгөн бажы салыктарына жооп иретинде аларга экспорттолгон металлдарга салык салды. Бул Европа жана Америка товарларынын, айрыкча электр унааларынын өндүрүш чыгымдарынын өсүшүнө алып келди. Натыйжада жүз миндеген жумушчулар иштен бошотулду. Ошентип, Кытай дүйнөлүк электр унаалары рыногунун 90 пайызын камсыздай баштады.

Ошондой эле Кытай курамында өзүнүн сейрек металлдары колдонулган продукциялардын башка мамлекеттер тарабынан өндүрүлүп сатылышына тыюу салды. Мындан тышкары, сейрек

кездешүүчү металлдарды казып алуу жана иштетүү технологияларын өткөрүп берүүгө да чектөөлөрдү киргизди.

Башка тараптан алганда, сейрек кездешүүчү металлдар жасалма интеллектке таянган аскерий өнөр жайлардын негизги бөлүгүнө айланды. Ошондуктан Америка Кытайдын аскерий мүмкүнчүлүктөрүнөн жана анын аскерий үстөмдүккө жетүү ыктымалынан кооптоно баштады. Кытай аскерий чыгымдарын 230 миллиард долларга чейин көбөйтүп, өзүнүн ядролук күчүн арттырды. Анын өзөктүк калпакчалары 500гө, ал эми деңиз флотундагы кемелер жана суу астындагы кайыктар 370ке жетти. Ошондой эле космостук программаларды жана аскерий спутниктерди өнүктүрдү. Кытай аскерий тармакта Америка менен болгон айырманы кыскартууга аракет кылууда. Белгилей кетсек, Американын F-35 согуштук учагын өндүрүү үчүн 450 килограмм сейрек кездешүүчү металл талап кылынат.

Ошондуктан Кытай бул металлдарга чектөө киргизсе, Америка менен Европанын коргонуу өнөр жайына коркунуч жарата алат. Бул болсо сейрек кездешүүчү металлдарды Америка менен Кытай ортосундагы геосаясий күрөштүн борборуна айлантты. Мындай абал Кытайга коргонуу, космос, автоунаа жана жасалма интеллект тармактарында Америкадан үстөм чыгуу мүмкүнчүлүгүн берүүдө. Ушундан улам Трамп Кытайды “жаман мамлекет” деп атап, аны дүйнөнү туткунга алып жатат деп сыпаттады. Натыйжада ал Кытайга каршы бажы салыктарын көтөрүп, өч ала турганын убада кылды. Буга жооп катары Кытай да ушундай чараларды көрдү.

Андан кийин Америка Кытай менен болгон мамилесинде артка чегине баштады. Кийин Трамп өзүнүн билдирүүсүн өзгөртүп, жарашууга жакын тилди колдоно баштагандан кийин кытай жана америкалык президенттердин жана эксперттердин жолугушуусу өттү. Ошол учурда Трамп Кытай президенти Сини “эски дос” жана “абдан жакшы мамиледеги адам” деп сыпаттады. Бул анын айкын макиавеллисттик артка чегинишин көрсөттү.

Ушундайча сейрек кездешүүчү элементтер Кытай, Америка, Япония жана Европа Биримдиги сыяктуу ири мамлекеттердин атаандаштык оюнунда стратегиялык элементке айланды. Алар Кытайга каршы Дүйнөлүк соода уюмунда доо арыз беришип, Кытай киргизген бажы салыктары жана экспорттук квоталар уюмдун эрежелерине каршы келет деп айыпташты. Анткени Кытайга көз карандылык стратегиялык коркунуч экени белгилүү болду.

Ошондуктан ири мамлекеттер Кытайдын жеткирүү чынжырларынан ажыроо үчүн ички казып алууну баштап,

Африкадагы башка булактарды издөө иштерине киришти. Айрыкча Конго, Мадагаскар, Намибия жана Нигерия сыяктуу ресурстарга бай мамлекеттерге көңүл бурулду. Ошондой эле айрым компаниялар эски электрондук түзмөктөрдөн сейрек металлдарды кайра алуу ыкмаларын өнүктүрүп, Кытайга болгон көз карандылыкты азайтуу үчүн жасалма альтернативдүү элементтерди жана башка өндүрүштүк чечимдерди табууга аракет кыла баштады.

Америка президенти Дональд Трамп Данияга караштуу жана сейрек металлдарга бай болгон Гренландия аралын көзөмөлгө алууга аракет кылды. Ошондой эле Америка Пакистан менен келишим түздү. Пакистанда 92 түрдүү металл бар болуп, алар өлкө аймагынын көпчүлүк бөлүгүн камтыйт. Бул келишим Американын инвестицияларынын ордуна түзүлгөн.

Марокко менен да сейрек кездешүүчү металлдар боюнча 60 миллиард долларлык келишим түзүлдү. Анын ордуна Америка Батыш Сахаранын Мароккого караштуулугун таанып, БУУнун Коопсуздук Кеңешинде Алжирге каршы Мароккону колдоду. Ал эми Алжирдин Вашингтондогу элчиси өз өлкөсү Украина сыяктуу эле сейрек металл ресурстары боюнча Америка менен келишимди талкуулоого даяр экенин билдирди.

Украина менен болсо Орусия-Украина согушунан кийинки өлкөнү кайра куруунун ордуна жарым триллион долларлык сейрек кездешүүчү металл боюнча келишимдер түзүлдү. Япония менен 16 миллион тонна жеткирүү боюнча макулдашууларга жетишилди. Малайзия менен 18,5 миллион тонна сейрек кездешүүчү металл боюнча келишим түзүлдү.

Ал эми сейрек кездешүүчү металлдарга өтө бай болгон Афганистан боюнча айтсак, Америка ал жерде жеңилип чыгып кеткенден кийин бүгүн кайра кирүүгө жана Баграм аскерий базасын кайтарып алууга аракет кылууда. Мунун максаты сейрек кездешүүчү металлдарды өздөштүрүү, аскерий активдүүлүктү жүргүзүү жана Афганистан аркылуу өткөн сейрек кездешүүчү металл жеткирүү жолдорун камсыз кылуу.

Суданга келсек, анын кендери стратегиялык өнөр жайларда колдонулуучу сейрек кездешүүчү металлдарга бай. Америка тутанткан жарандык согуштун максаттарынын бири — байлыктарды жана сейрек кездешүүчү металлдарды толук өз көзөмөлүнө алуу, атаандаштарын сүрүп чыгаруу жана Суданды бөлүп-жаруу аркылуу байлыкка бай Дарфур аймагын ажыратып, өз алдынча кылып пайдалануу.

Ошондой эле байлыкка ээ болгон ар бир мамлекетке каршы көйгөйлөрдү козутууну да унутпайлы. Мисалы, Нигерияга каршы

“христиандарды өлтүрүү” деген шылтоо менен, ал эми бай ресурстарга ээ Венесуэлага каршы “баңгизат соодасы” деген жүйө менен аракеттер жасалууда. Мындан мурда Иракка да ушундай саясат жүргүзүлгөн. Ошондой эле Америка Австралия менен да сейрек кездешүүчү металлдар боюнча келишим түзгөн. Австралиянын корунда 5,7 миллион тонна сейрек кездешүүчү металл бар.

Ал эми Түркияда Эрдоган 694 миллион тонна ресурс бар экенин жарыялап, алардын негизги бөлүгүн сейрек кездешүүчү металлдар түзөрүн айтты. Ошондой эле Түркияда 17 сейрек кездешүүчү элементтин ону бар экенин жана болжол менен 12,5 миллион тонна сейрек кездешүүчү металл оксиддери бар экенин билдирди. Ал бул металлдарды казып алуу эл аралык кызматташтыкты талап кыларын кошумчалады.

Европага келсек, ал сейрек кездешүүчү металлдарды алуу боюнча негизинен Кытайга көз каранды. Европада пайдаланылбай жаткан айрым корлор болгону менен, жергиликтүү өндүрүш суроо-талаптын өтө аз бөлүгүн гана камсыздайт. Ошондой эле экологиялык жана коомдук тоскоолдуктар бул тармакты өнүктүрүүгө бөгөт болууда.

Мына ушул сейрек кездешүүчү металлдар үчүн жүрүп жаткан экономикалык күрөштүн вакыйлыгы. Негизи Аллах Таала бул байлыктарды күрөш жана согуш үчүн эмес, адамзатка кызмат кылышы үчүн жараткан. Аллах Таала асмандардагы жана жердеги нерселерди адамзатка моюн сундуруп койду. Бул байлыктарды адамдардын пайдасы жана ар түрдүү муктаждыктарын камсыз кылуу үчүн жаратты. Жер жүзү көптөгөн өнөр жайлар муктаж болгон кендерге жана чийки заттарга толтурулган.

Эгер бул байлыктар Аллах Таала буюргандай колдонулса, анда бүткүл адамзат үчүн жакшылык болмок. Ал тургай, динди жайылтуу, кафирлердин зулумдугун токтотуу жана мусулмандардын, алардын байлыктарынын жана абийирлеринин корголушу үчүн күчтү, темирди жана катуу кубатты колдонуу камтылган “тадафуъ” сүннөтүндө *(адамдар, коомдор жана мамлекеттер ортосундагы каршы туруу жана күрөш мыйзамы)* да ушундай болмок.

Ошондой эле Аллах Таала бул металлдарды жана байлыктарды Өзүнүн каалоосу менен жер жүзүнө ар кандай кылып бөлүштүргөн. Аларды тең бөлүштүргөн эмес. Бирок адамдардын табияты, ач көздүгү, атаандаштыгы жана үстөмдүккө болгон сүйүүсү бул байлыктарды мамлекеттер ортосундагы атаандаштыктын жана аларды өздөштүрүү күрөшүнүн борборуна айлантты. Бул абал тарых бою уланып келген.

Аллах Таала “Хадид” сүрөсүндө металл ресурстарынын мааниси жана колдонулушу тууралуу мындай дейт:

﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

“Ант болсун, Биз Өз пайгамбарларыбызды анык далил-кереметтер менен жибердик жана алар менен бирге Китеп, ошондой эле адамдар адилеттүүлүктү тургузуулары үчүн тараза түшүрдүк. Дагы Биз темирди түшүрдүк-жараттык. Анда күч-кубат жана адамдар үчүн пайдалар бар. Алла кайыпта **(пенделеринин көзүнө көрүнбөстөн)** турган абалында Өзүнө жана пайгамбарларына **(Алла жолунда жихад кылуу менен)** жардам бере турган кишилерди билүү үчүн, **(темирди жаратты)**. Албетте Алла Күчтүү, Кудуреттүү”. (Хадид: 25) .

Ошондуктан Ислам үмөттүн мүмкүнчүлүктөрүн, кубаттарын жана байлыктарын колдонуунун эки багытын белгилеп берген:

Биринчиси — металлдарды Аллахтын динин орнотуу жана жайылтуу үчүн колдонуу.

Экинчиси — металлдарды адамзаттын муктаждыктарын камсыз кылуу жана алардын кызыкчылыктарына кызмат кылуу үчүн пайдалануу.

Ислам дүйнөсүнө Аллах Таала өтө чоң байлыктарды насип кылгандыгы талашсыз чындык. Исламий өлкөлөр өтө чоң байлыктарга жана көптөгөн баалуу сейрек металлдарга ээ. Бирок алар үмөт тарабынан пайдаланылбай жатат. Ошондуктан бул байлыктар мусулмандар тарабынан өздөштүрүлүшү керек.

Бүгүнкү күндө кен казуу, сейрек кездешүүчү металлдар жана табигый байлыктар ири державалар ортосундагы саясий маселеге айланды. Ошондуктан буга каршы туруу жана жооп берүү үчүн улуу мамлекет керек. Бул болсо үмөттүн биригүүсү, өз башкаруучуларынан кутулуусу жана Ислам Халифалыгын тикелөөсү аркылуу гана ишке ашат. Ошондо Кытайга, Америкага, Европага, Орусияга жана үмөттүн байлыктарына көз арткан бардык күчтөргө каршы турууга мүмкүн болот. Ошондой эле алардын мусулман өлкөлөрүндөгү малай жетекчилери аркылуу Ислам дүйнөсүнө каршы жүргүзүп жаткан согушун токтотууга шарт түзүлөт.

Ислам экономика жана мүлк тууралуу негизги фикхий эрежелерди баян кылып берген. Ал мүлктү жеке мүлк, мамлекеттик мүлк жана умумий мүлк кылып үч түргө бөлгөн.

Үзүлбөй турган чоң кор макамындагы жер астындагы табигый ресурстар, мисалы нефть, газ, алтын, темир, уран, литий жана башка стратегиялык жана сейрек кездешүүчү элементтер ачык түрдө умумий мүлккө кирет. Ислам бул түрдөгү мүлктү жеке адамдар ээлик кылуусуна тыюу салган. Ошондой эле ал мамлекеттин мүлкү да эмес.

Тескерисинче, ал Ислам үмөтүнүн мүлкү болуп эсептелет жана мусулмандардын умумий кызыкчылыгы катары башкарылат.

Бул көз караш капиталисттик түзүмдүн табигый ресурстарга болгон көз карашынан жана аларды казып алуу ыкмасынан айырмаланат. Батыш капиталисттик түзүмдө нефть, газ жана металлдар сыяктуу табигый ресурстар “менчиктештирүү” же ири жергиликтүү жана чет элдик компанияларга берилген артыкчылыктар аркылуу алардын өзгөчө жеке менчигине айланып калат.

Дагы бир ачуу чындыкка көңүл буруу зарыл: Ислам дүйнөсүндөгү байлыктарды, сейрек кездешүүчү металлдарды жана табигый минералдык ресурстарды туура жана натыйжалуу пайдалануу Ислам өкүмдөрү жок болгон жана куфр үстөмдүк кылган шартта дээрлик мүмкүн эмес.

Үмөттүн байлыктарын тапшыруу, менчиктештирүү же капиталисттик экономикалык модель алкагында мамлекеттерге жана трансулуттук компанияларга артыкчылыктарды берүү — чоң саясий жана экономикалык кырсык экенин эскертип коюу зарыл. Бул колонизаторлук услубдардын бири болуп, жакыр мамлекеттердин экономикаларын дүйнөлүк державалардын жана колонизатор эл аралык уюмдардын экономикасына байлап коюуга кызмат кылат. Бул Африка мамлекеттеринин, Латын Америкасынын жана Ислам дүйнөсүнүн тажрыйбасында ачык көрүнөт. Анткени чет элдик компаниялардын кириши экономикалык өнүгүүгө жеткирген жок. Тескерисинче, саясий туруксуздукка, коррупциянын жайылышына, байлыктардын талап-тонолушуна жана экономикалык-саясий көз карандысыздыктын жоголушуна себеп болду.

Ошондой эле үмөттүн байлыктарын кандай гана услуб менен болбосун колонизатор мамлекеттерге алардын компаниялары же эл аралык уюмдары аркылуу берүү Ислам көз карашынан алганда шариятка туура келбейт. Мындан тышкары, саясий жана коопсуздук жагынан да чоң ката жана саясий өзүн-өзү өлтүрүү болуп эсептелет.

Ислам душмандарын күчтөндүрүүгө, кафирлер мусулмандардын ресурстарын көзөмөлдөшүнө же Ислам үмөтүнүн көз карандылыгына алып келе турган ар кандай экономикалык кызматташтыкты арам кылат. Ошондой эле Ислам табигый ресурстарды казып алуу шылтоосу менен колонизатор компаниялардын Ислам жерлерине киришин да арам кылат. Себеби алар чындыгында жөн гана соода компаниялары эмес, колонизатор максаттарды ишке ашырууга аракет кылган саясий, чалгындоо жана аскерий түзүмдөргө байланышкан компаниялар болуп саналат.

Мындай иш душман менен кызматташуу жана аны күчтөндүрүү болуп эсептелет. Бул согуш учурунда душманга курал тапшырууга окшош. Айрыкча Кытай, Америка, Европа, Орусия жана башка колонизатор күчтөр сыяктуу мусулмандарга каршы согуш жүргүзүп жаткан мамлекеттерге карата мындай кадам Исламга каршы режимдерге жардам берүү болуп эсептелет.

Ушуга ылайык, Ислам үммөтү өз байлыктарын өзү өздөштүрүп, иштетип жана казып алышы керек. Ошондуктан иштетүү жана кен казуу үчүн өнөр жай инфраструктурасын түзүү талап кылынат. Анткени мунун саясий жана экономикалык жактан абдан чоң пайдалары бар. Ислам жөн гана ибадат дини эмес, тескерисинче өзгөчө жашоо тарикаты болуп саналат. Ал саясий, экономикалык жана үммөттүн кызыкчылыгына байланыштуу эң майда маселелерге чейин ачык, адилеттүү жана инсаниятка ылайык өкүмдөрдү берет. Бул сейрек кездешүүчү металлдар маселесин да камтыйт.

Акырында айта кетсек, сейрек кездешүүчү металлдар үчүн күрөш келечекте да курч бойдон кала берет. Жасалма интеллекттин келечеги мамлекеттердин ушул стратегиялык ресурстарды камсыз кылуу мүмкүнчүлүгүнө байланыштуу болот. Америка, Европа жана Кытай ортосундагы атаандаштык күчөгөн сайын технологиялык коопсуздук менен экономикалык көз карандысыздык бул металлдарга жетүү мүмкүнчүлүгү менен тыгыз байланышта болуп калат.

Ошондуктан Америка өзүнүн глобалдаштыруу, менчиктештирүү жана каракчылыкка негизделген дүйнөлүк түзүмүн күч колдонуу менен коркутуу аркылуу же Эл аралык валюта фонду, Бириккен Улуттар Уюму сыяктуу куралдары аркылуу таңуулап жатат. Мунун баары “инвестиция” жана “кызматташтык” деген аттар менен жүргүзүлүп, башка колонизатордук услубдар аркылуу өлкөлөргө кирип, биздин байлыктарыбызды талап-тоноого багытталган.

Белгилей кетүүчү нерсе, бул эки державанын атаандаштыгы соода менен гана чектелбейт. Ал жасалма интеллект, таза энергия жана коргонуу тармактарына чейин жайылууда. Бул күрөш туруксуздукка алып келип, алтынды коопсуз башпаанекке айландырды. Натыйжада алтындын баасы өсүп, экономика менен өнүгүүнүн жүрүшү жайлады.

Америка Кытайдын монополиясын бузуу үчүн “тоскоолдук альянсы” деп аталган эл аралык альянс түзүүгө аракет кылат. Ошондой эле сейрек кездешүүчү металлдардын булактарын башка мамлекеттерден ар кандай услубдар менен, керек болсо күч колдонуу аркылуу тартып алууга умтулат. Мындан тышкары, кайра иштетүү технологияларын өнүктүрүүгө, сейрек кездешүүчү металлдарды казып алып иштете турган жергиликтүү заводдорду түзүүгө аракет кылат.

Бул экологиялык кыйынчылыктарга жана жогорку чыгымдарга карабастан жүргүзүлөт.

Саясий жактан алсак, Америка Кытайга басым кылуу үчүн эки маселени дайыма козгоп келүүдө: Тайвань маселеси жана Түндүк Корея менен Түштүк Корея маселеси. Мунун максаты Кытайды өз көйгөйлөрү менен алек кылуу жана анын Жакынкы Чыгыш аймагына киришине бөгөт коюу. Ошондой эле Америка өз үстөмдүгүн сактап калуу үчүн Жакынкы Чыгыштагы малай башкаруучуларын, мисалы Түркия, Саудия жана Мисир жетекчилерин оюнчу катары колдонууга аракет кылат. Бул Генри Киссинджердин “Жакынкы Чыгышты көзөмөлдөгөн адам дүйнөлүк рынокту жана энергия жеткирүү жолдорун көзөмөлдөйт” деген планына ылайык жүргүзүлүүдө.

Америка Орусия-Украина согушунда Кытайды четтетип, анын ролун саясий жана экономикалык максаттар үчүн алсыраткан. Ошондой эле өзүнө да каршы санкциялар киргизилишинен чочулаган Кытайды Орусиядан алыстатты. Америка согуштагы бардык саясий жиптерди өз колуна алып, Европаны алсыратты жана өзүн негизги оюнчуга айландырды. Ошондуктан бүгүн Европа Американын макулдугусуз Орусияга каршы эч кандай чечим чыгара албай турган абалга келди.

Ошого карабастан, Америка бүгүн мурдагыдан да алсыз абалда. Ал дүйнөгө үстөмдүк кылган глобалдык полициядан башка нерсе эмес. Азыр ал жумушсуздук жана өтө чоң карыз сыяктуу ички кризистеринен чыгууга аракет кылууда. Ошондуктан ал Кытай менен согуш ачууга да, куралдануу жарышына кирүүгө да кудуретсиз.

Мына ушундай шарт Кытай үчүн жарышта алдыга чыгып, өзөктүк программаларын активдештирип, Америкага тең ата күчкө айланууга ыңгайлуу мүмкүнчүлүк болуп турат. Ошондой эле бул Ислам үмөтү үчүн да өзүнүн күч-кубатын, биримдигин жана дүйнөгө болгон жетекчилигин кайра калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгү болуп саналат. Ошондо үмөт согуштун отуну жана күрөш майданы болуудан чыгып, дүйнөлүк сахнадагы негизги каарманга айланат.

Ушуга ылайык, Ислам үмөтү бүгүнкү күрөштүн так борборунда турат. Ошондуктан үмөт биригип, рошид Халифалыкты тикелеши керек. Ошондой эле сейрек кездешүүчү металлдарды жана башка байлыктарды издеп таап, аларды өздөштүрүшү зарыл. Бул рияя бабынан (*жарандарга кам көрүү маселесинен*) жана душманды коркутууга даярдык көрүү бабынан болуп эсептелет. Анткени биз Ислам дүйнөсүнө натыйжалуу куралга ээ болуу жаатында коюлган чектөөлөрдү көрүп жатабыз. Исламий өлкөлөрдүн куралдуу күчтөрүнө бузук же чектелген мүмкүнчүлүктөгү куралдар берилүүдө. Ал

куралдар өндүрүүчү жана жеткирүүчү мамлекет кандай буйруса жана кандай шарт койсо, ошол багытта гана колдонулат.

Ошондуктан мамлекет илимий изилдөө борборлорунун болушун камсыз кылышы керек. Бул Халифалык мамлекетиндеги өнөр жайды дүйнөлүк деңгээлде алдыңкы орунга чыгарууга мүмкүнчүлүк берет. Бул үчүн мамлекет тарабынан чоң инвестициялар талап кылынат. Ошондой эле өнөр жай университеттик изилдөөлөр менен байланыштырылышы керек. Мунун максаты мамлекеттин бардык тармактардагы инженерлерге, өндүрүштүн бардык түрлөрү боюнча адистерге жана пландоочуларга болгон муктаждыгын камсыз кылуу.

Мындан тышкары, мамлекет жеке сектор мекемелерин да изилдөө, өнүктүрүү, чыгармачылык жана атаандаштык тармактарында өз ролун аткарууга үндөшү керек.

Халифалык мамлекетинин өнөр жай мамлекети болушу үчүн оор өнөр жайлардын, мисалы кыймылдаткычтарды жана өнөр жай машиналарын өндүрүүнүн, башкача айтканда “заводдорду чыгаруучу заводдордун” болушу талап кылынат. Анткени бул стратегиялык өнөр жайдын кыймылдаткычы болуп саналат. Ошондой эле бул өнөр жай үммөттүн пайдасына жана анын башка бардык үммөттөрдөн үстөм болушуна багытталышы керек.

Белгилүү болгондой, Исламий өлкөлөр эгер бириге турган болсо, дүйнөлүк күчтөр теңдемесинде көз каранды тараптан таасир өткөрүүчү күчкө айлана алат. Анткени Исламий өлкөлөр туура мабдага, кең географиялык аймакка, стратегиялык орунга, табигый байлыктарга жана өтө чоң адамдык потенциалга ээ. Бирок аларга эркти бириктире турган жана саясий-экономикалык чечимдерди тышкы үстөмдүктөн бошото турган жалпы долбоор керек.

Хизб ут-Тахрир “Конституция долбоорунун мукаддимасында” умумий мүлктөрдү, алардын түрлөрүн, аларды өздөштүрүү жолдорун жана андан пайдалануу тартибин баян кылган беренелерин табанний кылган. Ошондой эле заводдорго жана аскерий өндүрүш тармактарына ээлик кылуу маселесин да кылган. Бул оор өнөр жайларды, мисалы кыймылдаткычтарды, машиналарды, транспорт каражаттарынын корпусстарын, электрондук материалдарды жана алардын өндүрүштөрүн камтыйт.

Ошондой эле мамлекетке жеке мүлктү умумий мүлккө айландырууга тыюу салган беренелерди да табанний кылган. Себеби умумий мүлк мамлекеттин көз карашы менен эмес, мүлктүн табияты жана сыпаты менен белгиленет. Ошондой эле мамлекетке умумий мүлктү үммөттүн калган бөлүгүнөн айырмалап, айрым адамдарга гана ээлик кылууга же пайдаланууга уруксат берүүгө болбойт.

Мына ушул мамлекет дүйнөлүк рынокторду көзөмөлдөөгө жөндөмдүү болот. Анткени ал адамзаттын бактысы үчүн туура жана жарактуу мабдага ээ. Ошондой эле экономика, соода, адилеттүүлүк жана адамзаттын кызыкчылыгы тууралуу түшүнүктөрдү кайрадан калыптандырууга жөндөмдүү болот.

Мындан тышкары, дүйнөдөгү байлыктардын көпчүлүгү анын жерлеринде жайгашкан. Ошондуктан ал күчтүү экономикасы, мамлекеттердин ага жана анын байлыктарына болгон муктаждыгы, стратегиялык жайгашуусу жана кең аймагы менен көптөгөн суу жолдорун көзөмөлдөшү аркылуу бардык сейрек металлдарга карата өз шарттарын жана үстөмдүгүн таңуулай алат.

Акырында, металлдар согушунун келечегине байланыштуу айтсак, ири мамлекеттер материалдык пайдалардын артынан чуркоосун сөзсүз уланта берет. Соода согушунун жакын арада бүтүшү күмөн. Тескерисинче, анын экономика, технология, аскерий иштер жана ал тургай геосаясий таасир сыяктуу көптөгөн багыттарды камтыган узак мөөнөттүү күрөшкө айланышы күтүлүүдө.

Кичине мамлекеттер жана айрым адамдар бул күрөштөн пайда көрүшү мүмкүн, бирок күрөш токтобойт. Анткени келечек сейрек металлдарга ээ болгон тараптын колунда болот. Дүйнөлүк таасирди камсыз кылуу үчүн стратегиялык жарыш улана берет. Ири мамлекеттер өздөрүнүн улуттук коопсуздугун камсыз кылуу жана Кытайга болгон көз карандылыкты азайтуу үчүн жеткирүү чынжырларынын картасын кайрадан түзүүгө аракет кылышат.

Эгер альтернативдүү чечимдер табылбаса, бул атаандаштык экономикалык эмес согуштарга чейин өтүшү мүмкүн. Бардык чечимдер убактылуу бойдон калат. Түпкү чечим болсо Ислам Халифалыгынын кайра тикелениши менен гана келет. Анткени ал дүйнөнү адамзатка азап алып келген капитализмдин жамандыктарынан куткарат, үстөмдүктү, зулумду жана колонизаторлукту токтотот.

Халифалык эл аралык күрөштүн негизги себебин өзгөртөт. Ал күрөштүн максаты жеке кызыкчылыктар үчүн пайда артынан чуркоо, дүйнөлүк монополиялар жана адамдарды муктаждыкка салуу эмес, адамдарды караңгылыктардан нурга чыгаруу, мабданы жеткирүү жана адамзаттын кызыкчылыктары үчүн аракет кылуу деп билет. □

АЛЛАХ ТААЛАНЫН СЫПАТТАРЫ ТУУРАЛУУ ТАЛАШ

Лукман Харзаллах

Ушул күндөрү мектеп жана университет жаштарынын арасында Аллах Тааланын сыпаттары тууралуу талаштар жүрүп жатат. Балким, айрым шейхтердин социалдык тармактарда Аллах Тааланын сыпаттары маселеси боюнча жүргүзгөн активдүүлүгү жаштар арасында бул маселелердин көтөрүлүшүнө себеп болду. Анткени, жаштар бул социалдык тармактарды тынымсыз күзөтүп турушат. Балким, ушул кыска макалада биз жаштардын көңүлүн бул теманы кандай талкуулоо жана туура түшүнүү керектигине бурабыз.

Аллах Тааланын сыпаттары тууралуу сөз кылуудан мурун силердин оюңарга мындай суроо келиши керек: бул адамдардын Аллахтын сыпаттары маселесин козгоодогу максаты эмне? Алардын максаты адамдарды туура жолго баштообу? Же Үммөттү бөлүп-жарып, ар кандай тарапты өз бир тууганына душман катары караган абалга жеткирүүбү?

Батыш Ислам Үммөтү өз дининин негизинде бириксе, ага каршы тура албасын абдан жакшы түшүнөт. Муну румдар Ярмукта сынап көргөн, франктар Заллакка көргөн, кресттүүлөр Хиттинде көргөн, монгол-татарлар Айн Жалутта көргөн. Мына бүгүн Америка да Үммөт бөлүнгөн абалда турганына карабастан, ага каршы күрөшүүдө кыйналып жатат. Анан Үммөт бириксе кандай болот?!

Демек, Америка үчүн Үммөттү ар кандай топторго бөлүп-жаруу планынан өткөн жакшыраак жана натыйжалуураак кандай план болушу мүмкүн?!

Америка Үммөттү жийиркеничтүү колонизаторлук жүзү менен бөлүп-жара албайт. Ошондуктан, ал Үммөт алдына дин адамдарынын кейпин кийген жергиликтүү жүздөрдү чыгарат. Алар атайылап же байкабастан адамдар арасында бөлүп-жаруучу сөздөрдү таратып, калам илиминдеги эбак унутулган агымдарды кайра жандандыруу аркылуу бөлүнүүнү жайышат. Эгер алардын пикирлери адамдар арасында жайылып кетсе, анда Аллах үчүн колду ((ﷻ ырастаган жана жокко чыгарган адамдар бири-бири менен катуу талашка түшүшөт. Натыйжада бири экинчисин кафирге чыгарып, Расуллаллах ﷺ бизге үйрөткөн жана андан кийин сахабалар (разияллаху анхум) иш жүзүндө колдонгон туура түшүнүктөн алыстап кетишет.

Эми, силерди каламчылардын маселелери менен алаксытып жаткан бул адамдар Үммөттү тирилтүү, Халифалыкты тикелөө жана Аллахтын шариятын өкүмдар кылуу менен алек болушса кана! Анткени, Расуллаллах ﷺ Ислам мамлекетин тикелемейинче, эч нерсе аны бул

иштен алаксыткан эмес. Ошондуктан, Аллах Азза ва Жалланын сыпаттары тууралуу силер менен талашкандарга мындай деп айткыла: Расулуллах ﷺ айткан бул сөзүнө амал кылып жатасыңарбы?

«وَمَنْ مَاتَ وَأَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً»

"Ким мойнунда байъаты жок абалда өлсө, ал жахилият өлүмү менен өлөт". (Сахих Муслим, 1851-хадис).

Ошондой эле аларга Аллах Тааланын бул сөзүнө эмне дейсиң деп айткыла:

{أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ٥٠}

"Динсиздик үстөмдүк кылуусун каалашабы?! Ыйманы толо болгон коом үчүн Аллахтан да чырайлуураак, адилирээк өкүм кылуучу ким бар?!". (Маида: 50).

Анткени, силердин оюңарды ушул маселелер менен алек кылып жаткан бул адамдар өкүмдарлардын көлөкөсүндө жашап жатышат жана аларды айыпташпайт. Өкүмдарлардын батыл иштерин көрүп турушат, бирок аларды андан кайтарышпайт. Бул өкүмдарлар момундардын чыныгы башчылары эмес экенин билишет, бирок моюндарында байъаттын жоктугуна көңүл бурушпайт. Алардын бүткүл максаты – силерди Үммөт алдындагы милдетинерден, башкача айтканда Үммөттү колонизаторлордун чеңгелинен жана өкүмдарлардын эзүүсүнөн куткарып, Аллахтын шариятын өкүмдар кылуу аркылуу Ислам бактарына алып чыгуу вазыйпасынан алаксытуу.

Алар силерди кантип алаксытышат? Алар силерди Маъсумдун ﷺ (күнөөдөн сакталган) сөздөрүнүн ордуна адамдардын сөздөрү менен алаксытышат. Үммөттү адашуу доорундагы талаштар менен алаксытып, Расулуллахтын ﷺ колу менен ойгонуу доорундагы Үммөт маселелеринен алыстатышат.

Ислам Үммөтү Расулуллахтын ﷺ колу менен ойгонгондо, Аллах Табарака ва Таала аны вахий аркылуу тирилгити. Расулуллах ﷺ болсо аларга бул вахийди кандай түшүнүүнү үйрөттү: анын жалпы (ъаам) келген жерлерин баян кылып, түшүнүүдө оор болгон маселелерди түшүндүрүп берди. Аллах Табарака ва Таала айтат:

{فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ ءَامَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا * رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّخُرَاجِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا}

"Ошондуктан, эй ыйман келтирген акыл ээлери, Аллахтан корккула! Чынында Ал силерге Эскертмени — Куранды түшүрдү. Ыйман келтиргендерди жана жакишы амалдарды кылгандарды

караңгылыктардан нурга чыгаруу үчүн силерге Аллахтын ачык-айкын аяттарын окуп берген пайгамбарды (жиберди). Ким Аллахка ыйман келтирсе жана жаакшы амал кылса (Аллах) аны астынан дарыялар агып турган, алар түбөлүккө кала турган бейиштерге киргизет. Чындыгында Аллах ага жаакшынакай ырыскы (тактап айтканда, бейиштин түгөнбөс ырыскысын тартуу) кылды". (Талак: 10–11).

Дагы Аллах Таала айтат:

{وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ}

"(Биз мурунку пайгамбарларды) ачык далилдер жана Китептер менен (жибергенбиз). Сага болсо адамдарга түшүргөн нерселерди (шарият өкүмдөрүн) баян кылып беришиң үчүн жана балким ойлонушар деп бул эскертмени - Куранды түшүрдүк". (Нахл: 44).

Расулуллахка ﷺ акыйда аяттары түшүп турган. Ал сахабалардын жүрөктөрүнө сиңирчү. Ошондо алар Аллахтын динин азиз кылуу үчүн аракетке чыгышкан эле. Курайш залимдери жана алардын азап-тозогу аларды коркуткан эмес. Алардын алсыз көрүнгөн бирөөсү Каабанын аянтында Аллахтын ушул сөздөрүн жаңыртып кыйкырып айткан:

{الرَّحْمَنُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ}

"Рахман (Мээримдүү Аллах Мухаммад пайгамбарга жана анын Уммөтүнө) Куранды таалим берди. Ал Зат инсанды жаратып, ага (дилиндеги максатын ачык билдире алышы үчүн) баянды (сөздү) таалим берди". (Рахман: 1–4).

Ал Курайш залимдеринин ага каршы чогулуп, сабашканына көңүл да бурган эмес.

Дагы бир сахаба Роббисин коргогон. Ал Аллахтын бейишиндеги ниьмат тууралуу «ал жок болуп кетет» деп айтылганына ачууланып: «Жалган айттың! Бейиштин ниьматы түгөнбөйт» - деп айткан. Ал ушул сөзү үчүн бир көзүнөн айрылып калса да, Аллах үчүн муну тоготкон эмес.

Дагы бир алсыз мусулмандын көкүрөгүн акыйда ээлеген эле. Ошондо ал аны азаптап жаткан кожоюнунун алдында кыймылдабай тоодой көрүндү. Ал эми анын кожоюну тоону жылдырууга аракет кылган чымындай гана болду. Ал тоонун тили болсо бир гана: «Ахад! Ахад!» деп жатты.

Расулуллах ﷺ аларга ошол убакта, ал доордо белгилүү болгон грек философиясын үйрөткөн эмес. Тескерисинче, аларга тунук жана таза Ислам акыйдасын үйрөткөн. Ошондо алар Аллахтын динин тургузуу жолунан эч нерсе жылдыра албаган бекем бийик тоолорго айланышкан.

Акыры алар Аллахтын динин тургузушту. Аллах алардын баарынан ыраазы болсун.

Эй жаштар! Аллах үчүн айткылачы, калам илиминдеги унутулган агымдарды кайра жандандырууга чакыргандардын арасынан Билал, Усман жана Абдуллах ибн Масъуд (разияллаху анхум) сыяктуу өкүмдарлардын батылына каршы турган бирөөсүн көрдүңөр беле? Эгер алардын акыйда тууралуу түшүнүгү аларды батылга каршы турууга түртпөсө, анда алар кантип алардан башка эч ким Ислам акыйдасын түшүнгөн эмес деп доомат кылышат?!

Аллах Таала Өз Пайгамбарына ﷺ ушул аяттарды түшүргөндө:

﴿وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رُوْسِي أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَرَ وَسْبِيلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ * وَعَلَّمْتُ وَإِبْرَاهِيمَ هُمْ يَهْتَدُونَ * أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ * وَإِن تَعُدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ * وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ * وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ * أَمْوَاتٌ غَيْرٌ أَحْيَاءَ وَمَا يَسْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ * إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ * لَا جَزْمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾

"Ал Зат жер силерди термелтпестиги үчүн анда тоолорду орнотуп, дарыяларды (агызып койду) жана (көздөгөн жайыңарга барууда) адашпоңор үчүн жолдорду пайда кылды. Дагы (ал жолдорго) белгилерди (койду). (Караңгы түндө адамдар) жылдыздар менен жол табышат. (Эй мушриктер) акыры Жаратуучу Зат - Аллах менен (эч нерсе) жарата албай турган (бут-санамдарыңар) теңби?! Ойлонбойсуңарбы?! Эгер Аллахтын нийматтарын санасаңар, санагына жете албайсыңар. Албетте, Аллах Кечиримдүү, Мээримдүү. Аллах жашырган нерсеңерди да, ашкере кылган нерсеңерди да билет. (Мушриктердин) Аллахтан башка жалбарып жаткан буттары бир да нерсени жарата алышпайт, кайра өздөрү жаралышат. (Алар-буттар) жансыз өлүктөр. Дагы алар (аларга сыйынып жаткан мушриктердин) качан кайра тирилүүлөрүн да сезе алышпайт. Кудайыңар жалгыз кудай. Акыретке ыйман келтирбегендердин жүрөктөрү (Алланын жападан-жалгыз экендигин) танат, (алардын) өздөрү текебер адамдар. Шек-күмөн жок! Аллах алардын жашырган нерселерин да, ашкере кылган нерселерин да билет. Албетте, Ал текебер адамдарды жакшы көрбөйт". (Нахл: 15–23).

Сахабалар Аллах Тааланын илими тууралуу: «Аллахтын илими Анын затынын өзүбү же Андан бөлөк өзүнчө затпы, же ал “өзү да эмес, өзүнөн бөлөк да эмеспи?» деген маселени изилдешкен эмес. Ошондой эле алар жаратуу маселесинде: «Жаратуу заттарды жаратуубу же заттарды жаратуу менен бирге амалдарды да жаратуубу?» деген талаштарга киришкен эмес. Тескерисинче, алар Аллах адам, аалам жана

тирүүлүктү жаратканын түшүнүштү. Ошондой эле Аллах Табарака ва Таала алардын алдындагысын да, артындагысын да билерин, алардын жашыруун жана ашкере иштерин да билерин аңдашты. Андан соң аракетке чыгышты.

Ошентип, алардын бул аяттарды түшүнүүсү андан кийинки алардан амал талап кылган аяттар менен шайкеш келди:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطُّغُوتَ فَمِنْهُمْ مَن هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَن حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسَبُّوا فِي الْأَرْضِ فَأَنْظِرُوا كَيْفَ كَانَ عُقِبَةُ الْمُنْكَرِينَ﴾

"Акыйкатта, Биз ар бир үмөткө: «Аллахка сыйынгыла жана шайтандан ыраак болгула», (деген вахий менен) бир пайгамбар жибергенбиз. Ошондо алар (ошол үмөттөр) арасында Аллах Туура Жолго салгандар да, ошондой эле (маңдайына жолдон) азуу түшкөндөр да болгон. Демек, жер жүзүндө саякат кылып, (өз пайгамбарларын) жалганчы дегендердин акыбеттери кандай болгонун көргүлө". (Нахл: 36).

Ошондой эле алар Аллахка даъват кылуудагы сабырдуулук үчүн бериле турган сыйлыкты Аллахтан үмүт кылышкан. Бул тууралуу кийинки аяттарда Аллах Таала мындай дейт:

﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ الْأَجْرَةِ أَكْبَرَ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ * الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

"Зулумдукка дуушар болушкандан кийин Аллах жолунда хижрат кылгандарды албетте бул дүйнөдө да кооз (башбаанектерге) жайгаштырабыз. Эгер билишсе, акырет ажр-сыйлыгы дагы да чонураак! Алар (мушриктер жеткирген азарларга) сабыр-таакат кылган жана Жалгыз Роббисине гана таянгандар". (Нахл: 41–42).

Алар бардык иш Аллахтын колунда экенин да түшүнүштү. Эгер кааласа, Аллах алардын даъватына жооп бербеген мушриктерди азапка дуушар кыларын кийинки аяттардан билишти:

﴿أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَحْسَفَ اللَّهُ بِهِمْ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ * أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ * أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾

"(Мухаммад алайхис-саламды өлтүрүү үчүн) эң жаман айла-амалдарды кылгандар аларды жер жутуусунан же (аларга) өздөрү күтпөгөн тараптардан (Аллахтын) азабы келип калышынан көңүл ток болуштубу?! Же сапарларда жүргөн чактарында аларды (балээ-апааттар) кармап, эч кайда качып кутула албай калуудан (коркушпадыбы?). Же (кылган айла-амалдарынын акыбетинен өздөрү) коркуп жүргөн чактарында, аларды (Аллахтын бирээр балээси)

кармап калуусунан (коркушпадыбы?!). Чындыгында, Роббиңер мээримдүү жана ырайымдуу". (Нахл: 45–47).

Ошондой эле алар жакшы амалдары жана сабырлары менен ушул аяттар аркылуу көңүлдөрү тынч болду:

﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنْجَزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَ فِيمَ بِأَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

"Силердин алдыңардагы нерселер жок болот. Аллахтын даргөйүндөгү нерселер болсо түбөлүктүү. Биз албетте сабыр канаат кылгандарды өздөрү кылып өткөн амалдарынын эң жакшы иштерине ажр-соопторду беребиз. Эркекпи же аялбы, кимде-ким момун болуп туруп бирээр жакшы амал кылса, анда, Биз ага пакиза жашоо беребиз жана аларды өздөрү кылып өткөн эң жакшы амалдарына ажр-соопторду беребиз". (Нахл: 96-97).

Бул Меккеде түшүп турган аяттардын бир үлгүсү. Алар момундардын жүрөгүндө акыйданы бекемдеп, аларды Аллах Тааланын сөзүн бийик кылуу үчүн амал кылууга үндөгөн. Ошентип, Аллах Табарака ва Таала аларды Өзүнүн динин тургузуу менен сыйлады. Ал диндин жакшылыгы эски дүйнөнүн чыгышы менен батышына чейин жайылды. Ал муундун Куранга мамилеси грек философторунун тарикаты менен эмес, мына ушундай Расулуллахтын ﷺ тарикаты менен болгон.

Андан кийин убакыт өтүп, фатхтар кеңейген соң мусулмандар талаштуу пикирлерге туш боло башташты. Анткени, Китеп ээлери (христиандар жана яхудийлер) аларды мусулмандарга каршы курал катары колдонушкан. Алар муну акыйкатты баян кылуу же чындыкка ээрчүү үчүн эмес, мусулмандардын дин иштерин чаташтыруу үчүн кылышкан. Ошондуктан, алар грек философияларына таянып, мусулмандар менен талаш-тартыш жүргүзө башташты. Натыйжада, Расулуллах ﷺ жана анын урматтуу сахабалары (разияллаху анхум) доорунда эч ким көтөрбөгөн бир катар маселелер пайда болду. Алардын арасында Жаратуучунун заты жана сыпаттары жөнүндө ой жүгүртүү маселеси да бар эле. Ошонун натыйжасында мусулмандардын арасында «калам аалымдары» деп аталган ар түрдүү фиркалар пайда болду. Алардын арасында муътазила, жабария, андан соң өздөрүн «Ахли Сунна вал Жамаа» деп атаган ашъария фиркасы да болгон.

Бул фиркалардын баары адашып кетишти жана Куранды түшүнүүгө, ошондой эле ал аркылуу хужжат (далил) тургузууга алып бара турган туура жолду таба алышкан жок. Мунун бир нече себептери бар. Алардын бири — Китеп ээлерине жооп берүүдө Курандын түз жолуна

кайтуунун ордуна, грек философиясын үйрөнүп, Китеп ээлерине ошол философиянын үлгүлөрү аркылуу жооп бере башташты. Андан соң (Куран жана Сүннөттөн) өздөрүнүн көз караштарына ылайык келген далилдерди келтирип, өздөрүнө каршы келген далилдерди таъвил кылышты.

Дагы бир себеби — алар акылдарына толук эркиндик берип, акыл андай ала турган нерселерди да, акыл андай албаган нерселерди да изилдей башташты. Акыл Аллах Табарака ва Тааланын бар экенин аңдайт, бирок Анын затын аңдоого алсыз. Аллах Табарака ва Таала айтат:

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾

"Көздөр Ага жете албайт. Ал болсо бардык көздөрдү көрүп турат. Ал Мээримдүү жана Кабардар Зат!". (Анъам: 103).

Демек, Аллах Табарака ва Тааланын заты адамдардын сезим-туюмуна (хиссине) түшпөйт. Андай болсо, чектелген жана алсыз адам сезим менен чектелбеген, кудурети чексиз Заттын маңызын кантип аңдай алат?! Андан башка илах жок.

Туура түшүнүк сөзсүз түрдө акыл жүгүртө ала турган нерсе менен ой жүгүртө албай турган нерсени айырмалоосунан башталышы керек. Анткени, акыл төрт нерсе чогулган учурда гана идирек кыла алат: вакыйлык, сезүү органдары, аларды байланыштыра ала турган соо мээ жана ошол вакыйлык тууралуу мурунку (саабик) маалыматтар. Эгер акыл бир нерсенин вакыйлыгын сезүү аркылуу идирек кыла албаса же ал вакыйлык сезүү органдары кабыл ала турган нерсе болбосо, анда акыл аны идирек кыла албайт.

Аллахтын сыпаттары болсо сезүү органдарынын чегинде эмес. Тескерисинче, алар бизге акыйкат кабар аркылуу жеткен. Роббиз Табарака ва Таала Өзү тууралуу Угуучу, Көрүүчү жана Билүүчү экенин билдирген. Аллах Таала айтат:

﴿مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً إِنْ اللَّهَ سَمِعَ بِصِيرٍ﴾

"(Эй инсандар), силердин (баарыңарды эң алгач) жаратуу да, (Кыямат Күнүндө) кайра тирилтүү да кудум бир жанды (жаратуу жана кайра тирилтүүнүн) өзүндөй эле (тактап айтканда, ошончолук оңой). Анткени, Аллах угуучу, көрүүчү". (Лукман: 28).

Дагы Аллах Табарака ва Таала айтат:

﴿وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهَا إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾

"(Эй инсандар), силер сөздөрүңөрдү жашыргыла же ашкере кылгыла (баары бир Аллах билип турат). Албетте Ал дилдердеги сырларды Билүүчү". (Мүлк: 13).

Биз бул аяттардан Аллах бизди угарын, көрөрүн жана жашыруун-ашкере иштерибизди билерин түшүнөбүз. Бирок биздин акылыбыз Аллахтын заты тууралуу: «Ал кантип угат? Кантип көрөт? Кантип билет? Анын угуусу затынын бир бөлүгүбү же жокпу? Же ал заты да эмес, затынан бөлөк да эмеспи?» деген сыяктуу маселелерди изилдей албайт.

Ошондой эле туура түшүнүк Аллах Табарака ва Тааланын сыпаттарына ыйман келтирүү бир гана катый нусустардан алынарына негизделиши керек. Анткени, ыйман күмөндүн үстүнө курулбайт. Аллах Табарака ва Таала айтат:

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيْسُمُؤِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ تَسْمِيَةَ الْاٰنۡسِي * وَمَا لَهُمۡ بِهٖ مِنْ عِلۡمٍ اِنۡ يَّنۡبَغُوۡنَ اِلَّا الظَّنُّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغۡنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْۡا﴾

"Албетте Акыретке ыйман келтирбегендер периштелерди аялдар наамы менен аташат. Акыйкатта болсо алар үчүн бул туурасында (тактап айтканда, периштелердин кайсы жыныстан экендиги тууралуу) эч бир билим-далил жоктур. Алар жалгыз күмөн-божомолго гана ээрчишет. Аныгы, күмөн чындыктан турган эч бир нерсенин ордуна өтпөс!". (Нажм: 27–28).

Демек, Куран Мекке мушриктерин периштелерди аял деп сыпаттаганы үчүн айыптаган. Андан соң алардын бул ишенимин катый далилге эмес, болгону күмөнгө гана негизделгенин көрсөткөн.

Аллах Табарака ва Тааланын сыпаттарын туура түшүнүү сөзсүз түрдө Аллах Тааланын ушул сөздөрүнөн башталышы керек:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْۡءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

"Эч бир нерсе Ага окшош эмес. Ал угуучу жана көрүп туруучу". (Шура: 11).

Жана Аллах Тааланын бул сөзүнөн:

﴿لَا تُدۡرِكُهٗ الْاَبۡصَارُ وَهُوَ يُدۡرِكُ الْاَبۡصَارَ وَهُوَ الْاَلۡطِيفُ الْخَبِيرُ﴾

"Көздөр Ага жете албайт. Ал болсо бардык көздөрдү көрүп турат. Ал Мээримдүү жана (бардык нерседен) Кабардар!". (Анъям: 103).

Жана дагы Анын ушул сөзүнөн башталышы зарыл:

﴿سُبۡحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ﴾

"Кудуреттүүлүк Ээси — Роббиң алардын (кемчиликтүү) сыпаттоолорунан Таза!". (Саффат: 180).

Ошондой эле Аллах Табарака ва Тааланын сыпаттарын туура түшүнүү логиканын талаптарына эмес, араб тилинин түшүнүү эрежелерине негизделиши керек. Биз Аллах Табарака ва Таала Өзү үчүн ырастаган сыпатты, Ал Өзү тууралуу билдирген өлчөмдө гана түшүнөбүз.

Мисалы, Ал Өзү тууралуу «Билүүчү» экенин билдиргенде, биз Аллах биздин жашырган жана ашкере кылган нерселерибизди билерин түшүнөбүз. Ошондой эле Аллах алдыбыздагыны да, артыбыздагыны да билерин андайбыз. Мындай түшүнүк аяттардын өзүндө келгендиктен пайда болот. Роббибиз Табарака ва Таала айтат:

﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

"Аллах Угуучу, Билүүчү". (Али Имран: 34).

Дагы айтат:

﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعَلِّقُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾

"Оо, Роббибиз! Албетте Сен биз жашырган нерсени да, ашкере кылган нерсени да билесиң. Аллах үчүн жер менен асмандагы бир да нерсе жашыруун эмес". (Ибрахим: 38).

Жана дагы айтат:

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾

"Ал алардын (бардык адамдардын) алдыларындагы жана артындагы бардык нерселерди билет. Адамдар болсо Ал Заттын каалоосунан башка эч нерсе билишпейт". (Бакара: 255).

Демек, Аллах Табарака ва Тааланын сыпаттары тавкифий (далилге гана чектелет). Биз аларга эч нерсе кошо албайбыз жана келген нусустарда жок болгон нерселерди түшүндүрүп берүүгө да акыбыз жок.

Калам илиминин адамдары болсо Аллахтын сыпаттары тууралуу сөз кылууда логиканын тузагына түшүп калышты. Алар сыпат менен мавсуф (сыпатталуучу нерсе) тууралуу, «сыпат мавсуфтун өзүбү же заттан тышкары кошумча мааниби?» деген сыяктуу талаштарга киришишти. Мунун баары Курандын манхажына эмес, логиканын манхажына негизделген изилдөөлөр эле.

Араб тили — Аллах Куранды түшүргөн тил жана Куран ошол тил аркылуу түшүнүлөт. Роббибиз Табарака ва Таала айтат:

﴿قُرْءَانًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عَوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

"(Биз аны) алар (Аллахтан) коркушсун, деп эч кандай ийрилиги (натууралыгы) болбогон арапча Куран абалында (түшүрдүк)". (Зумар: 28).

Демек, араб тилин жана анын көрсөткөн маанилерин четтеп, грек философтору колдонгон логикага кайрылуу жаиз эмес. Анткени, бул анык адашуу!

Бул адамдар Курандын көптөгөн аяттарына киришип, аларды логикага баш ийдиришти жана тил эрежелерине баш ийдирүүдөн кежирлик менен баш тартышты. Ошентип, алар “Аллахтын колун” ырастоо же жокко чыгаруу маселесинде талашып кетишти. Бул талаш Аллах Табарака ва Тааланын ушул сөзүн түшүндүрүүдө пайда болду:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمَنَّا أَجْرًا عَظِيمًا﴾

"(Эй Мухаммад), чындыгында сага ант бергендер шек-күмөнсүз Аллаха ант беришет-Аллахтын колу алардын колдорунун үстүндө болот. Эми ким (өз антын) бузса, анда, ал бир гана өз зыянына бузат. Жана ким Аллах менен убада шерт кылган нерсесине бапаа кылса, ал учурда (Аллах) ага улуу ажр-сыйлык тартуу кылат". (Фатх: 10).

Негизи бул аят Аллахтын сыпаттарына далил кылына турган аяттардан эмес. Анда Аллах үчүн колду ырастоо же жокко чыгаруу маселеси каралбайт. Анткени, бул жердеги «кол» сөзү араб тилиндеги мажаз услубуна жана анын кариналарына ылайык мажазий мааниде келген. Ал сөздүн өзү да далалат жагынан зонний болгондуктан, аны сыпаттарга далил катары колдонууга болбойт.

Имам ат-Табари өз тафсиринде бул аят тууралуу мындай деген: “Аллахтын колу алардын колдорунун үстүндө” деген сөздө эки таъвил бар. Биринчиси — бай’ат учурунда Аллахтын колу алардын колдорунун үстүндө болду. Анткени, алар Пайгамбарга ﷺ бай’ат берүү менен Аллаха бай’ат берип жатышкан. Экинчиси — Аллахтын күчү Анын Расулуна ﷺ жардам берүүдө алардын күчүнөн жогору. Себеби, алар Расуллахка ﷺ душманга каршы жардам берүү үчүн бай’ат беришкен”.

Ошондой эле ал-Куртуби өз тафсиринде мындай деген: ““Аллахтын колу алардын колдорунун үстүндө” деген сөз тууралуу мындай деп айтылган: Аллахтын сооп берүү жагындагы колу алардын убадага бекем туруудагы колдорунан жогору. Жана аларга хидаят бергендеги ниъматы алардын моюн сунуусунан жогору”.

Ал-Калбий мындай деген: “Мунун мааниси Аллахтын аларга болгон ниъматы алардын бай’ат кылуу аракетинен жогору”.

Ибн Кайсан болсо: “Аллахтын күчү жана жардамы алардын күчү менен жардамынан жогору” деген».

Ал эми Ибн Касир өз тафсибинде мындай деген: “Аллахтын колу алардын колдорунун үстүндө”, башкача айтканда, Ал алар менен бирге болуп, сөздөрүн угуп, орундарын көрүп турат жана алардын ички сырларын да, тышкы абалдарын да билет. Демек, Аллах Таала Өз Расулу ﷺ аркылуу байыат алуучу болуп саналат. Бул ушул аяттагыдай:

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْحَنَّةَ يُقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ
وَعَدَا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ
الَّذِي بَاعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

"Албетте Аллах момундардын жандарын жана малдарын алардан бейиш менен айырбаштап алды-алар Аллах жолунда согушуп, (кафирлерди) өлтүрүшөт жана (өздөрү да Аллах үчүн шахид болуп) өлтүрүлүшөт. (Мындай момундарга бейиш берилүүсүнө) Аллах Тоорот, Инжил жана Куранда Өзүнүн чыныгы убадасын берген. Аллахтан да убадасын артык аткаруучу ким бар? Демек, (эй момундар) бул кылган соодаңарга кубангыла. Мына ушул чыныгы улуу бакыт". (Тообо: 111)".

Андан соң Ибн Аби Хатим риваят кылган хадисти келтирген:

"Ким Аллах жолунда кылычын сууруп чыкса, ал Аллахка байыат бериптир".

Бул маселелерди изилдегендер өз изилдөөлөрүндө жаңылышкан. Бирок алар Аллах Табарака ва Таалага кафир болушкан эмес. Анткени, алар Аллахка Робби, Жаратуучу, Өкүмдарлык, Үстөмдүк кылуучу, Угуучу, Көрүүчү, Сактоочу жана бардык нерсени Камтуучу катары ыйман келтиришкен. Алар ижтихад кылышкан, бирок Куранды түшүнүү ыкмасында жаңылышкандыктан жыйынтыктарында ката кетиришкен. Демек, алар туура жолду тапкан же жаңылган Исламий агымдар. Алардын көбү жок болуп кеткен же дээрлик жоголгон.

Ал эми бүгүнкү Үмөт ал кездеги Үмөттөн айырмаланат. Бүгүн ал Халифалык мамлекетинде биригүүгө карай ылдам кадам таштап жатат. Ошондуктан, сак болгула! Үмөттү алсыратпагыла, үмүтүн үзбөгүлө, бөлүп-жарбагыла жана ушул жоголуп кеткен агымдарды кайра тирилтүү аркылуу өзүнөрдү Үмөт үстүнөн өкүм чыгаруучу кылып алып, муну кафир, тигини бидьатчы дебегиле. Тескерисинче, аракет кылгыла, ижтихад кылгыла жана Ислам мамлекетин тикелөө жолунда жүрүштү күчөткүлө. Ошондо Ислам мамлекети өзүнүн тунук манхажы менен бул маселелерди Расулуллах ﷺ кандай чечкен болсо, ошондой чечип берет.

Сыпаттар маселесинин кыскача мазмуну мындай: Аллахтын сыпаттары тавкифий. Алардын катый нусустарда келгендерин, нусустарда кандай болуп келсе, ошол өлчөмдө гана айтабыз. Келбеген бир сыпатты кошууга да, катый нусустарда келбеген түрдө түшүндүрүүгө да болбойт.

Эй жаштар! Талаштын мууну эмес, амалдын мууну болгула! Анткени, Абу Умама ал-Бахили риваят кылган хадисте Расулуллах ﷺ мындай деген:

«مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْثُوا الْجِدَلَ»

"Бир коом туура жолдо болгондон кийин адашса, аларга сөзсүз талаш берилген болот".

Андан соң бул аятты окуду:

﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾

"Акыры, алар доолошуучу-урушчаак коом!". (Зухруф: 58). (Сахих Ибн Мааж, 48-хадис).

Аллах силер менен болсун! □

АЛЛАХТЫН БАР ЭКЕНИН ТАСТЫКТАГАН ДАЛИЛДЕРГЕ КИРИШҮҮ

Юсуф ас-Сарийси – Палестина

Америка Ислам дүйнөсүндө атеизмди жайылтуу үстүндө иш алып барууда:

Америка-Ислам мамилелеринин кеңеши (CAIR) бир нече жыл мурун (07/2022) Ислам дүйнөсүндө атеизмди жайылтууга багытталган америкалык программа боюнча терең тынчсыздануусун билдирген. Анткени, АКШнын Мамлекеттик департаментинин Демократия, адам укуктары жана эмгек бюросуна ылайык, бул каражаттар “максатталган өлкөлөрдөгү бардык диний тайпалардан болгон атеисттердин, гуманисттердин, динди татбик кылбагандардын жана эч бир диний топко таандык эместердин ар түрдүү коомдорун коргоочулардын тармактарын түзүү жана бекемдөө” үчүн колдонулат. Мамлекеттик департамент бул иш-чаралардын аймагын Жакынкы Чыгыш жана Түндүк Африка, ошондой эле Түштүк жана Борбордук Азия деп белгилеген.

Ошондуктан мусулмандарга, айрыкча дааватчыларга Американын жана анын жолдоочуларынын Аллахтын динине каршы согушуна акыйкаттын октору менен каршы туруп, алардын батылын кулатуу зарыл. Бул макала да ушундан улам жазылды.

Кириш сөз:

Бизге фикрий жактан каршы болгондор менен талкуу жүргүзүүдө алар менен орток негиздин болушу зарыл. Себеби, ыймандуу мусулман адам менен болгон талкуу жаратуучуну четке каккан атеист адам менен болгон талкууга окшобойт. Ошондой эле насраний менен болгон талкуу марксист менен болгон талкуудан айырмаланат.

Бул жерде орток негиз деп талкуулашып жаткан эки тарап тең моюндаган, талкуунун негизи жана кайрылуучу өлчөмү катары орток маселелерди айтып жатабыз. Бул кийин талкуу курула турган маселелер үчүн өлчөм катары колдонулат. Максат болсо – орток түшүнүктөргө же ушул негизге курулган пикирлерге жетүү.

Демек, мазхабы башка болгон мусулман ар кандай талкууланган маселе үчүн Куран менен Сүннөттү кайрылуучу негиз катары кабыл алат. Бирок ал усул фикхтин муътабар далилдеринде сени менен айырмаланышы мүмкүн. Ал эми атеист болсо мунун баарын четке кагат, негизинен эле Аллахтын бар экенин инкар кылат. Насраний болсо Аллахтын бар экенин, пайгамбарлыктарды жана элчилерди моюндайт, бирок Куранга жана Ислам пайгамбарына ﷺ ыйман

келтирбейт. Ушундайча, ар бир адам менен болгон талкуу эки талашуучу тарап тең моюндаган белгилүү бир орток пикирден башталышы зарыл. Ошондо гана талкуу жемиштүү жана натыйжалуу болуп, акыйкатка жана тууралыкка жетүүгө себеп болот.

Атеисттер менен талкуу жүргүзүү үчүн зарыл болгон орток пикирлер:

Кимде-ким атеисттер же шектенгендер менен Аллахтын бар экендиги маселесин аклий жол менен талкуулагысы келсе, анда ал талкууга киришүүдөн мурун көңүл бурула турган жана негиз кылына турган усулдар менен негиздерди сунушташы керек. Ошондо Аллахтын бар экенин далилдөө үчүн келтирилген далилдер бекем, эч кандай боштугу жок жана каршылаштарды милдеттендире турган далилдер болот.

Бул макалада биз атеисттерди, Аллахтын бар экенин четке каккандарды же бул жаатта шектенгендерди талкуулап, аларга хужжат тургузууну каалап зарыл болгон мусалламаларды (орток пикирлерди) баяндайбыз. Себеби, алар менен талкууну ортобуздагы орток пикирлерден баштообуз зарыл. Бул пикирлер Куран жана Сүннөттөн алынган наклий далилдер эмес, ошондой эле усул фикх илими да эмес. Тескерисинче, бул биз менен алардын ортосундагы дагы бир орток нерсе, ал болсо – акыл жана анын негизги өлчөмдөрү, ой жүгүртүүнүн шарттары жана аклий далилди куруу тартиби.

Дин усулдарында же акыйдада Аллахтын бар экенин жана сыпаттарын акыл аркылуу далилдөөдө колдонулган далилдер жөнүндө терең ой жүгүрткөнүбүздө – мейли алар чектүүлүк далили, муктаждык далили, алсыздык далили жана башка ушул сыяктуу далилдер болсун – алар аклий өлчөмдөргө жана далилдердин ичинде жашыруун же айтылбай калган көмүскө маселелерге таянганын көрөбүз. Ошондуктан аларды ачып көрсөтүү жана баян кылуу зарыл.

Анткени булар — мейли анык болсун же негизги усулдардан болсун — эки акыл ээси талашпаган нерселер болуп саналат. Башкача айтканда, талкуулашуучулардын орток негизи – аклий далилдер жана алардын негиздери.

Далилдердин мукоддималары:

Акылдын вакыйлыгы, аклий далилдер жана истидлал (*далил тургузуу*) кылуу ыкмасы көпчүлүк адамдарда, айрыкча фикрий жактан адашкандарда, атеисттерде жана шектенгендерде так эмес жана калыптанбаган. Аллахтын бар экенине шектенген же Аны четке каккан адам менен талкууну баштоодон мурун, Аллах Тааланын бар экенин тастыктаган далилдерге киришүүдөн мурун аны менен бир катар аклий негиздер боюнча келишип алуу зарыл. Себеби ал талкуу учурунда биз

катъий деп эсептеген айрым маселелерде бизге каршы чыгып, аларды катъий эмес деп эсептеши же такыр эле кабыл албашы мүмкүн.

Мисалы, “Жаратуучу жаратылган болбошу керек жана бул акылга ылайык батыл” деп айткан учурда биз бул жерде карама-каршылыктын (*танакуд*) батылдыгы жана сыпаттардын ажырагыс байланышы (*талазум ус-сыфат*) деген аклий негиздерге таяндык. Бирок ал муну четке кагышы мүмкүн. Анткени ал өзүнө таңууланган жыйынтыктан качуу үчүн жылчык издейт. Ошондуктан талкуудан мурун аны ушул негиздерди кабыл алууга милдеттендирүү абзел болот.

Ошон үчүн талап кылынган аклий далил үчүн алдын ала даярдык көрүү зарыл. Бул болсо белгилүү бир пикирлер боюнча келишүү аркылуу ишке ашат. Алар – далилдин маңызы жана далилдердин негиздери.

Ал эми далилдин маңызы дегенде биз ушуну түшүнөбүз: далилдөөдө талап кылынган далил кандай болушу керек, башкача айтканда, эч кандай шек калтырбаган катъий далил кандай болот? Анткени ыйман келтирүү үчүн жаратуучуну көз менен көрүү талап кылынбайт. Бану Исраил Мусага минтип айткандай:

﴿يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرَنَا اللَّهَ جَهْرَةً﴾

«(Эй Мухаммад,) *Китеп ээлери сенден көктөн бир Китеп түшүрүшүңдү сурайт. Мусадан мындан дагы чоңураак нерсени сурашкан: «Бизге Аллахты ачык көрсөт» дешкен эле*». (Ниса: 153).

Талап кылынган истидлал – белгилүү бир нерседен чыгып, белгисиз бир нерсени билүүгө жетүү. Анткени далилдин мааниси башка нерсеге жол көрсөтүүчү нерсе дегенди билдирет. Демек, далил белгилүү болгон нерседен башталышы керек. Ал болсо сезүү органдары аркылуу сезилген нерселерди кабыл алуу. Ушунун негизинде көзгө көрүнбөгөн же белгисиз болгон нерсеге жетилет. Бул жерде биз Аллахты таанууну жана гойбга ыйман келтирүүнү айтып жатабыз. Башкача айтканда, баштапкы негиз логикалык негиздерге же философиялык шекке таянуу эмес, сезүү болушу керек. Ошентип, аклий далилге жана ой жүгүртүү шарттарына таянылат.

Ал эми каршылаш менен орток пикир катары колдонулуучу мукоддималар маселесине келсек, алар төртөө болуп, ушуларды камтыйт: нерселер, аслийат нерселер, себептүүлүк жана сыпаттардын ажырагыс байланышы. Бул мукоддималардын вакыйлыгы түшүнүктүү болуп, алардын маанилүүлүгү андалуусу үчүн биз аларды кыскача түшүндүрүп беребиз.

Биринчиден: талашсыз нерселер (бадихийат):

Бадихий нерселер — аларды «аввалият» деп да аташат — колдонулган аклий далилдердин тууралыгын өлчөөчү өлчөмдөр болуп саналат. Алар түздөн-түз ой жүгүртүү мыйзамдарына таянгандыктан бадихий деп аталып калган. Анткени ой жүгүртүүдө «ылайык келүү» мыйзамы бар. Ошондон карама-каршылыктын батылдыгы деген бадихий нерсе келип чыгат. Демек, далилдер карама-каршы болбошу керек. Ошондой эле далилдер чексиз улана берген тизме болбошу керек, өзүнө өзү айланып кайтпашы керек (айлампанын батылдыгы). Ошондой эле артыкчылык берген себепсиз артыкчылык берүүнүн батылдыгы жана ар бир пайда болгон нерсенин жаратуучусу болушу керек деген бадихий нерсе бар. Бул болсо себептүүлүк мабдасы же мыйзамы. Туруктуулук деген дагы бир бадихий нерсе бар. Бул себептүүлүктүн тескериси болуп саналат.

Дал ушундай бадихий нерселердин жыйындысы аклий далилди түзүүдө таяныч болуп берет. Далил ошолорго ылайык болушу жана аларга каршы келбеши керек. Болбосо ал далил аклий эмес же акылга туура келбеген далил деп эсептелет.

Бадихий нерселер — далилдөөгө муктаж болбогон маселелер. Тескерисинче, акыл алардын маанисин элестеткен замат түздөн-түз кабыл алат. Ушул мааниде алар орток пикир болуп саналат. Ошондуктан аларды далилдөө талап кылынбайт, болгону белгилүү бир термин катары түшүнүлүшү үчүн айрым мисалдарды келтирүү аркылуу түшүндүрүү жана баяндоо гана талап кылынат.

Мисалы, карама-каршылыктын батылдыгы деген бадихий нерсеге ушул мисалдар келтирилет: бир эле нерседе бар болуу менен жок болуунун бирге болушу мүмкүн эмес. Же бир жандуу бир эле учурда тирүү да, өлүк да болушу мүмкүн эмес. Же бир нерсе бир эле учурда жарык да, караңгы да боло албайт.

Бири-бирине карама-каршы болгон мындай нерселердин бир учурда чогулушу мүмкүн эмес. Анткени акыл муну кабыл албайт. Болбосо чындык менен жалган бирдей болуп калмак, акыйкат менен батыл эгиздей болуп калмак. Негизи болсо алар бири-бирине карама-каршы нерселер болуп, эч качан бирикпейт.

Ошондой эле бир нерсе бир эле учурда эки башка жерде болушу мүмкүн эмес. Мисалы, сен азыр менин алдымда Кудуста болуп, ошол эле учурда Дамаскта болушун мүмкүн эмес.

Дагы бир мисал: бир нерсе бир эле учурда чектелген да, чексиз да боло албайт. Же ал бир эле учурда алсыз да, кудуреттүү да боло албайт.

Бул карама-каршылыктын батылдыгынын пикирлер жана акыйдалар тармагындагы колдонулушуна мисал катары насранийлердин Масихти Аллахтын уулу деп эсептөөсү жана ошол эле учурда аны Аллах менен

бирге азалий деп айтышы саналат. Бул болсо акыл кабыл албай турган карама-каршылык болуп эсептелет. Анткени уулдун вакыйлыгы анын төрөлгөнү, башкача айтканда, атасынан кийин пайда болгону. Демек, ата анын бар болушуна себеп болгон. Натыйжада ал белгилүү бир убакка чейин жок болуп, кийин пайда болгон болот. Бул болсо азалийлик пикирине карама-каршы келет. Анткени азалий деген бар болушунун башталышы болбогон жана андан мурун эч ким аны пайда кылбаган зат. Ошондуктан акыл мындай карама-каршы далилди четке кагат. Натыйжада мындай пикирге ишенүү кабыл алынгыс жана акылга сыйгыс нерсе болуп эсептелет.

Ал эми тасалсулдун батылдыгы деген бадихий нерсеге белгилүү мисалдардын бири ушул: бир жоокер мылтыгы менен алдында турган адамга ок атат. Бирок бул жоокер сөзсүз түрдө ага жооптуу болгон офицерден буйрук алышы керек. Ал офицер болсо өзүнөн жогору даражадагы офицерден буйрук алат. Андан жогору турган офицер дагы өзүнөн жогору турган адамдан буйрук алат. Ушундайча буйрук чексиз уланып кете берет.

Мындай тасалсулду акыл кабыл албайт. Себеби, ок чынында эле жоокер тарабынан атылып, адамга тийген болсо, анда сөзсүз бул тизмектеги адамдардын биринен буйрук чыккан болушу керек. Ал эми “бул чексиз тизмек” деп айтуу акыл таптакыр кабыл албай турган батыл сөз. Анткени анын мааниси: жоокер ок атуу үчүн алиге чейин чексиздикти күтүп жатат дегенди билдирет. Бул болсо окуя азыркыга чейин жүз бербегенин же бул тизмектин өзү негизинен жок жана зарыл эмес экенин билдирет.

Демек, ок атылганына караганда буйрук сөзсүз ушул тизмектеги адамдардын биринен чыккан болушу керек же болбосо өлтүргөн жоокер өз алдынча аракет кылган болот. Ошондуктан чексиз тасалсул батыл болуп эсептелет.

Тасалсулдун батылдыгы деген бадихий нерсенин пикирлер тармагындагы колдонулушуна мисал катары “Ааламды биринчи жаратуучу жараткан, ал биринчи жаратуучуну экинчи жаратуучу жараткан, экинчи жаратуучуну үчүнчү жаратуучу жараткан” деп, ушундайча тизме чексиз улана берет деген сөз саналат. Бул акылга ылайык мүмкүн эмес жана батыл.

Анткени же бул тизмек негизинен жок болушу керек, же ал такыр эле зарыл эмес болушу керек. Себеби, аалам бар болгондуктан, аны бар кылган жаратуучусу болушу зарыл. Ошондой эле бул тасалсул сөзсүз бир жерде бүтүшү керек.

Экинчи жагынан алып караганда, карама-каршылыктын батылдыгы деген бадихий нерсеге таянып, бир нерсе бир эле учурда жаратуучу да,

жаратылган да болушу мүмкүн эмес. Ал же жаратуучу болот, же жаратылган болот.

Ошентип, эки бадихий нерсени бириктирүү аркылуу мындай жаратуучулар тизмеги такыр жок жана зарыл эмес деген жыйынтыкка келебиз. Болгону бир гана жаратуучу бар. Ал болсо сөзсүз жаратылбаган болушу керек.

Экинчиден: аслийат

Аслийат – нерселердин өзүндө же алардын абалдарында башынан эле туруктуу болгон маселелер. Башкача айтканда, алар нерселердин табиятында жана алардын абалдарында туруктуу болгон нерселер. Бирок алардын сөзсүз башынан эле акылда болушу шарт эмес.

«Негизги абалды сактоо» (*истисхаабуль аслъ*) эрежеси усул фикх илиминде белгилүү эреже болуп саналат.

Аслийаттарды далилдөө үчүн далилге муктаждык болбойт. Далилге, хужжатка жана бурханга муктаж болгону анын карама-каршы абалы, башкача айтканда, баштапкы абалынан башка абалга өтүшү болот.

Ошондуктан нерселердин бар экенин, алардын сыпаттарын жана абалдарын изилдеп, истидлал кылууда биздин кайрылуучу негизибиз ушул аслийаттар болот. Натыйжада нерселердин өзүнүн баштапкы абалында болушу талашсыз туруктуу болуп эсептелет. Себеби акылда ушул негиздин карама-каршы абалын вакыйлык катары элестетүү катый түрдө четке кагылат.

Ошондуктан аслийаттарды далилдөө үчүн карама-каршы болгон, катый түрдө четке кагылуучу абалдарды мисал кылып көрсөтүү жетиштүү болот.

Аслийат эрежелери ушулар:

1. Сөзүү органдары аркылуу кабыл алынуучу материалдык нерселердин жок болушу – асл (негизги абал). Ал эми алардын бар экендиги катый далилге муктаж.

2. Асл боюнча нерселер туруктуу болуп, өзгөрбөйт. Алар табигый түрдө өзгөрүүгө каршылык көрсөтөт. Бул болсо туруктуулук мыйзамы.

3. Нерселердин туруктуулук жана алсыздык абалынан чыгышы алардын абалын өзгөртө турган таасирдүү себептик энергияны алуусу аркылуу болот.

4. Асл боюнча нерселердин кыймылы башаламан жана туш келди болуп саналат. Алар күч аркылуу мажбурланмайынча тартипке келбейт жана системалашпайт (низомго түшпөйт). Тартипке салуучу күч — бул системаны түзгөн бөлүктөрдүн ортосунда байланыштарды жана алакаларды пайда кылуу аркылуу себептик системаларды жараткан күч. Бул болсо алардын ортосунда белгилүү бир тартипти жаратуу же бөлүктөрдү белгилүү бир услубда уюштуруу үчүн себептик энергия

жумшоо аркылуу ишке ашат. Натыйжада алар белгилүү бир максаттуу вазыйпаны аткарат.

5. Асл боюнча нерселер жансыз абалда болот, башкача айтканда, тирүүлүк жок болот. Тирүү нерселерде тирүүлүктү пайда кылуу жана улантуу үчүн себеп керек. Демек, тирүүлүк — тирүү нерселерде пайда болгон убактылуу жана кийин кошулган абал. Ал эми баштапкы абалга, башкача айтканда, жансыздыкка же өлүмгө кайтуу алар үчүн качып кутулгус болот.

6. Адамдын акылынын аслы — наадандык (жахл) абалы. Ал эми илим болсо анда кийин пайда болгон нерсе болуп, аны өздөштүрүүгө жана башкалардан үйрөнүүгө муктаж.

7. Жаныбардын мээсинин аслы — акылдын, ой жүгүртүүнүн, аң-сезимдүү байланыш түзүүнүн жана зиректиктин жоктугу. Анын жүрүм-туруму инстинктивдүү айырмалоодон келип чыгып, түшүнүктөрдөн куру болот.

8. Асл боюнча адам таза болот (бароат уз-зимма). Белгилүү бир ишти жасады деген айыптоо (терс болобу же оң болобу) далилге муктаж.

Аслияттар аклий бадихий нерселерге окшош. Бирок алардын айырмасы — бадихий нерселер акылда болсо, аслияттар нерселердин табиятында жана алардын абалдарында болот.

Аслияттардын маанилүүлүгү айрым адамдар далилдерди жараксыз кылуу үчүн чыгып кетүүгө аракет кылган жылчыктарды жабууда зарыл болгондугунда байкалат. Мисалы, “көп ааламдар” фикраты айрым атеист астрономдор тарабынан так тартип менен уюшулган ааламдын аны уюштурган жаратуучуга муктаж экенин жокко чыгаруу үчүн колдонулган жылчык.

Бул жылчык “нерселердин бар экени катый далилденмейинче, алардын аслы (негизги абалы) — алардын жоктугу” деген эреже аркылуу жабылат. Демек, сезүү аркылуу кабыл алып жаткан ушул ааламдан башка дагы ааламдар бар деп айткан адам, алардын бар экенин катый далил менен далилдеши керек. Себеби бул аслга каршы келет. Эгер далил келтирбесе, анда анын айтканы батыл болот жана жүйө катары айтылган башка ааламдардын бар экенине эч кандай далил болбойт.

Ошондой эле “акылдын негизги абалы — наадандык эмес, илим” деген сөз да ушундай. Эгер бул пикир туура болгондо, анда ар бир адам төрөлгөндө эле билимдүү болуп төрөлмөк жана билим алууга муктаж болбой калмак. Бул болсо акыл таптакыр кабыл албай турган жана вакыйлыкка ачык каршы келген түшүнүк.

Аслияттарды колдонуу аркылуу дарвинисттик эволюция назариясына (теория) ушул эреже менен жооп берилет: нерселердин

кыймылынын аслы башаламандык жана туш келдилик. Алар мажбурланмайынча тартипке келбейт жана уюшпайт.

Муну энтропия мыйзамы же термодинамиканын экинчи мыйзамы да тастыктайт. Ал мыйзам системалар ар дайым көбүрөөк башаламандыкка умтуларын жана тартипке келүү процесси таптакыр кайра артка кайтарылбай турганын баяндайт.

Ошондуктан дарвинисттик эволюция назариясы жана Маркстын тарыхый эволюция назариясы сыяктуу башка эволюция назариялары негизги усулдарга жана энтропия мыйзамына ачык каршы келет. Демек, нерселердин өз алдынча тартипке келбеши – асл. Башкача айтканда, доомат кылынган эволюция тескери жана туура эмес түшүнүк болуп саналат.

Эгер нерселердин аслы өзүнөн өзү тартипке келүү болгондо, анда ааламда эч кандай туш келди нерселерди көрбөйт элек. Биздин айланабыздагы айрым нерселерде табигый факторлордун таасири сыяктуу максатсыз туш келди окуялардын болушу алардын сөзүн жокко чыгарып, кыймылдын негизги абалы башаламандык экенин далилдейт.

Аслияттардын катарында “далил доомат кылуучуга жүктөлөт” деген эреже да орун алат.

Буга мисал: бир адам кандайдыр бир эркек кишиге балдар сеники деп доомат кылса, бирок муну далилдей турган далил келтирбесе, анда далил жок болгон учурда биз негизги өкүмгө кайтабыз. Ал болсо — жоктук. Башкача айтканда, негизги абал боюнча ар бир эркектин башынан эле аялы жана балдары жок болот.

Себеби карама-каршы абалды т.а. бардык эркектердин башынан эле аялдары жана балдары болушун элестетүү вакыйлыкка жана акылга каршы келет. Демек, далил дал ошол доомат кылуучудан талап кылынат. Далил же жетиштүү хужжат болбосо, доомат жараксыз болот.

Бирок бул аталык маселесинен айырмаланат. Себеби баланын бар болушу анын сөзсүз ата-энеси бар экенине катый далил болот. Анткени бала бар жана анын бар болушу үчүн сөзсүз себеп болушу керек.

Үчүнчүдөн: себептүүлүк

Себептүүлүк жогоруда айтылган аклий бадихий нерселердин бир бөлүгү болуп эсептелет. Бирок себептүүлүктүн экинчи түрү да бар. Ал вакыйлыктагы же табигый себептүүлүк. Бул себептүүлүк аклий себептүүлүк менен толук шайкеш келет. Анткени Аллах Таала ааламды себептүүлүк системасы негизинде жараткан жана акылды да жаратып, анын ичинде себептик байланыш түзүү касиетин жайгаштырган. Ошондуктан экөөнүн ортосунда шайкештик бар.

Бирок табигый себептүүлүктүн айрым тафсилаттары (*деталдары*) жана тартиптери бар. Себеп менен натыйжанын ортосундагы себептик байланыш туура жана тартиптүү болушу үчүн аларды тактап берүү зарыл. Анткени жөнөкөй себептүүлүк бар, себептик система бар жана инсаний себептүүлүк бар. Алардын тафсили төмөнкүчө:

а) Жөнөкөй себептүүлүк:

Нерселер өздөрү турган туруктуулук абалын өзгөртө турган ар кандай өзгөрүүгө каршылык көрсөтөт. Бул нерселердин абалын жана ордун өзгөртө алган өзгөртүүчү фактор себеп болуп саналат. Бул болсо белгилүү бир учурда таасир берүүчү энергияга ээ болгондо ишке ашат. Ошол энергия аркылуу ал таасирленүүгө жөндөмдүү болгон, башкача айтканда ылайыктуу касиеттерге ээ нерселерди бир абалдан башка абалга өткөрөт.

Себеп таасирдүү болушу үчүн ага таасир этүүгө жардам бере турган башка факторлор менен кызматташуу керек. Алар “шарттар” деп аталат. Себептик таасирден кийин болсо натыйжа (мусаббаб) сөзсүз жүз берет.

Демек, себептик таасирдин негизи — себептик энергиянын болушу. Ал энергия түгөнгөндө себептин таасири да токтойт. Ал эми мындай нерсе шарт үчүн зарыл эмес.

б) Себептик система (низом ус-сабабий):

Система белгилүү бир услубда тартипке салынган жана бөлүктөрдү бириктирген байланыштар аркылуу чогулган бөлүктөрдүн жыйындысынан турат. Ал белгилүү бир максатты аткара турган же белгилүү бир вазыйпаны аткара турган программалоого ылайык болот.

Нерселер системадан жана чектөөдөн чыгып кетүүгө умтулат. Алар башаламандыкка жана туш келдиликке жакын болот. Ошондуктан алар өз ара кызматташып, тартипке келип жана байланыштарды түзүүгө умтулбайт. Демек, системанын башынан эле болушу анын бөлүктөрүн чогултуп, аларды уюштурган зат каалаган вазыйпаны аткара тургандай кылып программалай турган себепке муктаж.

Мисалы, курулган имарат — система, үстөл — система, суу түтүгү — система жана ушундайча.

Себептик система кадимки туруктуу системадан айырмаланып, өзүндө таасир берүүчү себептик энергияны алып жүрөт. Ал белгилүү бир ишти аткарат жана башка нерселерде өзгөрүү пайда кылат. Буга мисал катары автоунаа жана муздаткыч сыяктуу механикалык системаларды, ошондой эле адамдын денеси сыяктуу тирүү системаларды айтууга болот.

Мен атеизмге жакын болгон шектенген адамга мындай суроо бердим: “Эмне үчүн сен табият өзүнөн өзү үстөлдү же автоунааны

жаратып же өнүктүрүп коё алат деп ишене албайсың?». Ал жооп бере алган жок жана бул акылга ылайык мүмкүн эмес экенин мени менен бирге моюндады. Бирок жообун билбестигин айтты. Ошондо мен ага мындай деп жооп бердим: табиятта таасир кылуучу себептер же факторлор — шамал, жаан, күн нуру, жердин тартылуу күчү, деңиз толкундары, жанар тоолор, жер титирөөлөр, басым, ысыктык ж.б. — система жарата албайт. Тескерисинче, алардын таасири туш келди болот. Алар негизинен бар болгон системаларды бузат.

Мындан тышкары, термодинамика мыйзамдарында энтропия мыйзамы бар. Ал бардык системалар тартипке эмес, башаламандыкка карай багыт аларын милдеттүү түрдө көрсөтөт. Ошондуктан бир топ таштар өз ара макулдашып, тартиптүү система түзүп жана белгилүү бир услубда байланыш түзүп калуусу мүмкүн эмес. Тескерисинче, туурасы системалар чектөөлөрдөн жана байланыштардан чыгып кетүүгө умтулат. Ошондуктан адам, аалам жана тирүүлүктө өтө так системалардын, айрыкча себептик системалардын бар экенин далилдөө — жаратуучунун бар экенин о.э. ааламда максат бар экенин далилдөөдө эң маанилүү тиректердин бири болуп саналат.

в) Инсаний себептүүлүк

Табигый себептүүлүк менен адамдын амалдарына жана жүрүм-турумуна байланыштуу себептүүлүктүн ортосунда айырма бар. Себеби адамда ирода (*каалоо*) же тандоо эркиндиги бар.

Адамда эки тарап болот:

1. Жисмий (денелик) тарап.
2. Аклий тарап.

Жисмий тарап — материалдык тарап болуп, адам бул жагынан башка тирүү жандыктарга окшойт. Ал бир катар органдардан жана тамак сиңирүү системасы, нерв системасы ж.б. ушул сыяктуу тирүү системалардан турган себептик система болуп саналат.

Ал эми аклий тарапта адамда ой жүгүртүү касиети бар. Башкача айтканда, сезүү органдары аркылуу кабыл алынган тышкы вакыйлыкты мурунку маалыматтар менен байланыштырып, андан соң нерсе тууралуу өкүм чыгаруу, башкача айтканда, аны тафсирлөө жана ага маани берүү жөндөмү бар. Адамдын амалдары таасир берүүчү себептер болуп эсептелет. Алар тирүү энергия менен фикрий энергиянын, башкача айтканда, түшүнүктөрдүн аралашуусунун натыйжасында пайда болот.

Демек, инсаний себеп толук ишке ашышы үчүн сезимдик (тирүү) энергияга жана фикрий энергияга (акылга) муктаж болот. Акыл болсо ушул тирүү энергияны башкаруучу түшүнүктөрдү камтыйт.

Ошондуктан инсаний себеп — бул адамдын белгилүү бир нерсеге таасир берүү жана аны бир абалдан башка абалга өзгөртүү үчүн жасаган амалы. Бул амалды акыл өзүнүн иродасы жана тандоосу менен чечет. Ал муну ошол амалды жасоодо же андан баш тартууда өзүнүн пайдасы тууралуу ээ болгон түшүнүктөрүнө карап аныктайт.

Төртүнчүдөн: сыпаттардын ажырагыс байланышы:

Нерселердин ортосунда көптөгөн ажырагыс байланыштар бар. Бизди бул жерде нерселердин сыпаттарынын ажырагыс байланышы кызыктырып турат. Бул байланыш далилдерди келтирүүдөн мурун негизделиши зарыл болгон маселелерден. Ошондуктан ал истидлал үчүн зарыл болуп саналат. Себеби акыл Жаратуучуга исбат кылган (ыйгарган) айрым сыпаттар идирек кылынган нерселердин башка сыпаттарынан алынган сыпаттар. Ал эми нерселердин бул сыпаттары болсо алардын башка сезиле турган сыпаттарынан алынат. Биз болсо Жаратуучуга акыл аркылуу берилген сыпаттарынын негизи жаратылган нерселердин сыпаттарына карама-каршы экенин далилдегиз келет.

Нерселердин сыпаттарынын ажырагыс байланышы дегенде ушул нерсе түшүнүлөт: нерселердин көптөгөн сыпаттары болот. Алардын айрымдары түздөн-түз сезилет, ал эми кээ бирлери жашыруун же белгисиз болот. Сыпаттардын ажырагыс байланышынын мааниси — белгилүү бир нерсенин белгисиз сыпатын анын башка бир же эки белгилүү сыпаты аркылуу чыгарып биле алышыбыз. Бирок бул эки сыпат бири-бири менен байланышкан же ажырагыс болушу шарт.

Бул ажырагыс байланыш алардын ортосундагы катый вакыйлыктагы коштолуу (иктиран) же байланыш (иртибат) аркылуу аныкталат.

Мындай катый ажырагыс байланыш эки нерсенин ортосунда толук истикра (изилдеп чыгуу) аркылуу же коштолуу аркылуу аныкталат. Ошондой эле себептик же шарттык байланыш аркылуу, же экөөнү бириктирген белгилүү бир сыпаттагы ортоктук аркылуу, же кезектешүү (табакуб) жана тасалсул аркылуу жана башка жолдор менен да аныкталат.

Истикра эки нерсенин ортосундагы туруктуу ажырагыс байланышты көрсөтөт. Натыйжада бул туруктуу коштолуудан алардын ортосунда далалат байланышы пайда болот. Истикра жолу аркылуу нерселер үчүн белгилүү бир сыпаттардын бар экендиги далилденет. Бирок бул истикра ыкмасында маселе бар. Анткени ал толук истикрага эмес, толук эмес истикрага негизделет. Себеби толук истикра өкүмдү жалпылоону каалаган бардык нерселерди бирден-бирден карап чыгып, сезүү аркылуу кабыл алууну талап кылат. Максат болсо алардын ичинде

белгилүү бир сыпаттын ажырагыс байланышы бар экенин далилдөө. Мындай формадагы истикра амалий жактан мүмкүн эмес нерсе.

Бирок өкүмдөрдү жалпылоо үчүн толук эмес истикра жетиштүү деп эсептелет. Бул нерселердин маңыздарына, башкача айтканда, алардын затына ажырагыс түрдө байланышкан туруктуу сыпатка же касиетке таянуу аркылуу ишке ашат. Натыйжада ошол сыпат жалпы өкүм катары кабыл алынат. Ошентип, толук эмес истикра толук истикранын ордун толтургандай болот.

Мисалы, жыгачта күйүү касиети бар экенин далилдөө үчүн дүйнөдөгү бардык жыгачтарды өрттөп чыгуу талап кылынбайт. Тескерисинче, айрым жыгачтарды өрттөп тажрыйба жүргүзүү жетиштүү. Андан соң “ар бир жыгач күйөт” деп жалпылоо жүргүзүлөт. Себеби күйүүгө болгон жөндөм жыгачтын маңызында болгон касиет.

Эгер ал күйбөсө, анда ал жыгач болуудан чыгып калат. Демек, бул сыпат жыгачка ажырагыс байланышкан маңыздык сыпаттардан же көмүскө касиеттерден болуп саналат жана андан эч качан ажырабайт.

Ошондуктан тажрыйба жана сезүү аркылуу байкоодогу толук эмес истикра байкалган кубулуш менен нерселердин касиеттериндеги ага ажырагыс байланышкан сыпаттын ортосундагы байланыш аркылуу толукталат.

Бирок истикранын бул түрү туруктуу эмес, кийин пайда болгон сыпаттарды далилдей албайт. Мисалы, бир адам кандайдыр бир аралда чоңоюп, ал жердеги бардык өрдөктөрдүн түсү ак экенин көрсө, анда ал өзүнүн чектелген истикрасына таянып: “Бардык өрдөктөр ак болот” деп жалпылайт. Эгер кийин аралдан чыгып, кара өрдөктү көрсө, анда ал мурунку өкүмүнүн ката болгонун түшүнөт. Себеби ал өкүм толук эмес истикрага негизделген болчу. Ошондой эле ал өкүмдү өрдөктүн түсү деген сыпатка курган. Бул болсо маңыздык же туруктуу эмес, кийин пайда болгон сыпат. Анткени ал нерселерде өзгөрүүгө кабылышы мүмкүн.

Ошондуктан мындай деп айтуу тагыраак болот: “Өрдөктөрдү байкаган жерлеримде алардын түсү ак экенин көрдүм”. Бирок ал муну жалпы өкүм кылып, башка түстөгү өрдөктөрдүн бар экенин четке какпашы керек. Себеби башка түстөрдүн болушуна тоскоол боло турган эч нерсе жок.

Ал эми эки нерсенин ортосундагы себептик ажырагыс байланыш т.а. таасир менен таасир этүүчүнүн ортосундагы байланыш себеп менен натыйжаны байланыштырган себептик алака аркылуу болот. Ошондой эле шарттык ажырагыс байланыш да бар. Ал болсо натыйжанын пайда болушу үчүн шарт менен себептин ортосундагы байланыш. Мисалы, караңгыда сүйлөгөн үндү уксаң, бул үндү чыгарган тирүү адамдын бар

экенине далалат кылат. Себеби таасир катъий түрдө таасир этүүчү нерсенин бар экенин көрсөттү.

Ошондой эле түтүн менен оттун ортосунда себептик ажырагыс байланыш бар. Анткени от түтүндүн пайда болушуна себеп болуп, түтүн андан келип чыгат. Ошондой эле жердеги буттун издери менен анын үстүнөн басып өткөн тирүү жандыктын ортосунда да ажырагыс байланыш бар.

Ал эми шарттык ажырагыс байланышка мисал катары өрттөө процессинин ишке ашышы үчүн от менен кычкылтектин ортосундагы байланышты айтууга болот. Эгер кычкылтек жок болуп кетсе, себептин иши токтойт, өрттөө ишке ашпайт жана түтүн да чыкпайт. Себеби кычкылтек күйүү үчүн зарыл болгон шарт же фактор.

Ал эми эки нерсенин кезектешүүсүнө мисал катары түндүн күндүздөн кийин келиши жана балдардын ата-энеден кийин пайда болушу айтылат.

Кезектешкен ажырагыс байланыштын түрүнө тасалсул да кирет. Мисалы, үч саны экиден кийин келет, беш саны төрттөн кийин келет жана ушундайча.

Өз алдынча бар болуу же көз каранды бар болууга байланыштуу сыпаттардын ажырагыс байланышы:

Сыпаттардын ажырагыс байланышын изилдөөдө айрым нерселерге тиешелүү өзгөчө сыпаттар бар экенине жана бардык нерселерди камтыган орток жалпы сыпаттар бар экенине көңүл буруу зарыл.

Истикра аркылуу жалпылоого жетүүнү каалаганыбызда, нерселердин өзгөчө сыпаттарын эмес, жалпы сыпаттарын колдонушубуз керек. Себеби максат ааламды жана нерселерди изилдөө аркылуу негизги суроого жооп табуу. Ал суроо болсо: сезиле турган нерселердин бар болушу өз алдынчабы же башкага көз карандыбы? Анткени изилдөөнүн маңызы бар болгон нерселердин түпкү негизи жөнүндө. Ал эми негиз башкасына көз каранды эмес, сөзсүз өз алдынча бар болгон болушу керек. Ошондуктан өз алдынча бар болгон нерселерди көз каранды нерселерден айырмалоо үчүн негиз тууралуу изилдөө жүргүзүлөт.

Бирок бул сыпатты, башкача айтканда, нерселердеги өз алдынчалык жана көз карандылык сыпатын түздөн-түз сезүү аркылуу кабыл алуу мүмкүн эмес. Ошондуктан ага ажырагыс байланышкан башка сезиле турган сыпаттар аркылуу жетүү керек.

Анткени нерсенин өз алдынча бар болушу ага ажырагыс байланышкан айрым сыпаттардын болушун талап кылат. Ошондуктан биз ошол сыпаттарды издейбиз. Эгер аларды тапсак, анда өз алдынча бар болууга ажырагыс байланышкан сыпат бар деп өкүм чыгарабыз. Ал эми өз алдынчалыктын карама-каршысы болгон көз карандылык

сыпаттарын тапсак, анда көз карандылык сыпаттары бар деп өкүм кылабыз. Бул жерде биз изилдеп жаткан сыпаттардын ажырагыс байланышы — өз алдынчалык менен ажырагыс байланышкан бир катар сыпаттарды жана көз карандылык менен ажырагыс байланышкан карама-каршы сыпаттарды изилдөө аркылуу болот.

Нерселердин жалпы сыпаттарын изилдегенде, алар айрым сыпаттарды өз ара кошо алып жүргөнүн жана башкасына көз каранды болгон бар болууга байланыштуу, мисалы, кемчилик жана алсыздык сыпаттар экенин көрөбүз. Алардын катарына наадандык, алсыздык, кемчилүктүүлүк, муктаждык жана чектүүлүк кирет. Булардын баары көз каранды бар болгон нерселерге (жаратылгандарга) ажырагыс байланышкан орток сыпаттар болуп саналат.

Ал эми бул сыпаттардын карама-каршылары болсо өз алдынча бар болгон Затка тиешелүү сыпаттар болуп, өз алдынчалык менен ажырагыс байланышта болот. Аларга камаал, азалия, абсолюттук (мутлак) кудурет, самадийлик (беймуктаж болуу), камтуучу илим, абсолюттук ирода, рубубийа жана башка ушул сыяктуу сыпаттар кирет.

Ошондой эле өз алдынча бар болгон Зат менен көз карандылык менен бар болгон заттын, же камаал менен кемчиликтүүнүн ортосунда айрым орток сыпаттар бар экенине көңүл буруу керек. Мисалы, бар болуу, ирода, жашоо жана илим сыпаттары. Бирок камаал менен кемчиликтүүнүн ортосунда сыпаттын маңызы жагынан чоң айырма бар.

Аллах Тааланын камаал Затына сезүү органдары жетпейт. Ошондуктан биз Анын гайбий сыпаттарынын маңызы тууралуу акыл аркылуу өкүм чыгара албайбыз. Биз болгону сыпаттын бар экенин жана жалпы маанисин түшүнө алабыз. Бул же акыл аркылуу, эгер ал акыл менен түшүнүлө турган болсо, же Аллахтын Өзү Өз Заты жана сыпаттары тууралуу катый далилдер менен кабар берүүсү аркылуу болот.

Биз Аллахтын Өз сыпаттары тууралуу берген кабарын кандай келген болсо ошондой кабыл алышыбыз керек. Ошондой эле, аталыштары окшош болсо да, Жаратуучуну адамдарга кыяс (салыштыруу) кылбоо зарыл.

Адамдар бул сыпаттардын маанисин аларга сезиле турган жаратылгандарда гана аңдай алышат. Мисалы, адамдарда үйрөнүү жөндөмү бар жана алар илимдүү деп сыпатталат. Аллах Таала да Аалим. Бирок Анын илиминин акыйкаты жана маңызы адамдарга белгисиз. Ошондуктан экөөнүн ортосунда кыяс жок.

Өз алдынчалык жана көз карандылык сыпаттарынын ажырагыс байланышын Жаратуучунун бар экенине истидлал кылууда далилдөөнүн мааниси:

Сезүү аркылуу идирек кылынган нерселерди изилдегенде, алардын ичиндеги орток жалпы сыпаттарды издейбиз. Бул сыпаттар бири-бири менен коштолуп, бири-биринен ажырабаган болушу керек. Максат болсо ажырагыс байланышты аныктоо жана алардын өз алдынча же көз карандылык менен бар экенине өкүм чыгаруу. Мисалы, ааламга караганыбызда ал көптөгөн асман телолорунан турганын көрөбүз. Ар бир асман телосу болсо өз ара байланышкан бир нече элементтерден жана бөлүктөрдөн турат. Бул курамдуулук сыпатынын бар экенине далалат кылат, башкача айтканда, ал бөлүктөрдөн куралган. Бул болсо жасалган системанын бар экенин көрсөтөт. Себеби нерселердин аслы — башаламандык. Алар өзүнөн өзү тартипке келбейт, башкасынын таасири менен гана тартипке келет. Ошондуктан, эгер биз өз ара байланышкан жана тартипке салынган бөлүктөрдөн турган, андан тышкары белгилүү бир ишти же вазыйпаны аткарган нерсени көрсөк, анда анын жасалган система экенине катый өкүм чыгарабыз. Ошондой эле ааламды караганыбызда анын ар бир асман телосу чектүү экенин көрөбүз. Ааламдагы чектүүлүк сыпаты башка бир сыпат т.а. алсыздык сыпаты менен ажырагыс байланышта болот. Алсыз нерсе жоктон бир нерсени жарата албайт. Ал тургай өзүн өзү жаратуудан да алсыз болот. Ошондуктан ал өзүн бар кыла турган нерсеге муктаж болот. Демек, ал жаратылган болот. Андыктан, алсыздык жаратылгандык (махлюкыйа) сыпаты менен коштолгон сыпат. Ошентип, биз ааламдын сыпаттарынын бири анын жаратылган экенине жетебиз. Бул болсо ааламдын өз алдынча бар эмес экенине далалат кылат. Башкача айтканда, ааламда бар болушу жагынан башкасына көз карандылык сыпатынын бар экени далилденди.

Бул жерде биз нерселерди изилдеп жана карап чыгып, алардын бар болушу менен ажырагыс байланышкан орток сыпаттары бар экенин көрдүк. Мисалы, муктаждык жана чектүүлүк сыпаттары.

Андан соң ушул сыпаттардын бар экенинен алар менен ажырагыс байланышкан башка сыпаттарды чыгардык. Мисалы, алсыздык жана жоктон кийин бар болуу (жаратылгандык).

Андан кийин болсо бул сыпаттардын нерселерде болушу алардын өз алдынча эмес экенин, башкача айтканда, кийин пайда болгонун түшүндүк. Башкача айтканда, жогоруда айтылган негизги усулдарга ылайык алардын негизги абалы — жоктук. (“Нерселердин бар экендиги далилденмейинче, алардын аслы — жоктук”).

Ал эми алардын бар экендиги сезүү жана байкоо аркылуу туруктуу далилденгендиктен жана алардын бар болушу өз алдынча эмес, башкасына көз каранды бар болуу экени да далилденгендиктен, анда себептүүлүк мыйзамын колдонуу аркылуу алардын бар болушу үчүн

сөзсүз бир фаѳил (кылуучу) болушу керек деген жыйынтыкка келебиз. Ал фаѳил нерселердин бар болушуна себеп болгон Зат. Башкача айтканда, алар жоктон кийин жаратылган жана аларды бар кылган Затка муктаж. Бул фаѳил — аларды жоктон бар кылган Жаратуучу. Бул жаратуучунун бар болушу сөзсүз өз алдынча жана көз карандысыз болушу керек. Анын бар болушу башкасына көз каранды болбошу керек. Болбосо ал да жаратылган болуп калат. Бул болсо жараксыз болгон карама-каршылык.

Ошондой эле жаратуучулук – камаалдык сыпат. Жаратуучу сөзсүз ушул сыпат менен сыпатталышы керек. Ал эми кемчиликтүү жаратылгандарда болгон карама-каршы сыпаттар Ага берилбейт.

Ошентип, биз мындай жыйынтыкка келебиз: бул өз алдынча бар болгон Зат (бар болушу Өз Заты менен важиб болгон Зат – ваажиб улвужуд) сөзсүз Жаратуучу, Азалий, Кудуреттүү, Иродалуу, Алим, Самад, Камил, мүлк Ээси жана жалгыз Раб болушу керек.

Ошондой эле Ал жаратылгандардагы бардык кемчилик сыпаттарынан аруу болушу зарыл. Демек, Ал жаратылган, алсыз, муктаж же чектүү болбошу керек. Себеби бир затта эки карама-каршы нерсенин чогулушу жогоруда айтылган акылдын бадихий нерселерине ылайык батыл болуп саналат.

Бул сыпаттар жаратуучуга таандык болгону менен, алар өз заты жагынан сезилбейт. Себеби Аллахтын Заты жана сыпаттары түздөн-түз сезилбейт. Бирок акыл аларды сезүү аркылуу, башкача айтканда, сезиле турган аклий далил аркылуу идирек кылып, Жаратуучуга исбат кылды. Бул болсо сезиле турган жаратылгандардагы кемчилик сыпаттарынын ажырагыс байланышын идирек кылуу жана жаратуучунун бар болушу үчүн камаалий сыпаттарынын болушу зарыл экенин андоо аркылуу ишке ашты.

Ошондуктан Жаратуучу бар болушу үчүн важиб болгон бул сыпаттар акыл аркылуу идирек кылынган жана акыл тарабынан исбат кылынган сыпаттар болуп саналат. Бирок Жаратуучунун Заты акылга түздөн-түз сезилбейт.

Ошондой эле Куран Карим колдонгон бир мисал жөнүндө терең ой жүгүртүүбүз керек. Ал сайидибиз Иса عليه السلام кудай да, кудайдын уулу да эмес экенин далилдөө үчүн келген.

Аллах Таала Маида сүрөсүндө мындай деди:

﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ نَمْ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

«Масих бин Мариям болгону бир пайгамбар болуп, андан мурун да көп пайгамбарлар өткөн. Анын энеси болсо чынчыл Аллахка чыныгы

ыйман келтирген аял. Экөө тең тамак жешээр эле. Аят-далилдерди аларга кандай баян кылуубузду көргүн, кийин алардын кандай доомат тарапка ооп жаткандыктарын көргүн!». (Маида: 75).

Саййидибиз Иса عليه السلام менен анын энеси Марямдын тамак жеши муктаждык сыпатынын бар экенине далалат кылат. Ал эми муктаждык алсыздыкка далалат кылат. Алсыз болгон зат азалий боло албайт жана Раб болушу мүмкүн эмес.

Демек, Аллах Таала насранийлерге Иса عليه السلام жаратылган экенине далил болгон аяттарды, башкача айтканда, далилдерди көрсөтүп жатат. Бирок алар «юьфакун», башкача айтканда, далилдерден бурулуп кетишет жана акыйкаттан адашып, залалатка түшүшөт.

Эгер алар өздөрүнүн баштарындагы акыл мусалламаларына ылайык туура ой жүгүртүшкөндө, анда Сайидибиз Иса инсан экенин түшүнүшмөк. Натыйжада ага бардык адамдардын касиеттери жана сыпаттары тиешелүү экенин билишмек. Анткени ал жейт, ичет, уктайт, төрөлөт жана өлөт. Булардын баары тирүү жандыктарга таандык сыпаттар. Алар өз иштеринде жана жашоосун башкарууда башкаларга муктаж болот. Бул муктаждык болсо дагы бир сыпатка — алсыздыкка далалат кылат. Алсыздык сыпаты болсо макулук сыпаты менен коштолот. Ошондой эле ага жаратылгандардын кемчилик, алсыздык, муктаждык, өлүм, жашоо ж.б. ушул сыяктуу сыпаттары ажырагыс байланышта болот. Демек, Иса жаратылган кул. Ал жаратуучу да эмес, Раб да эмес.

Ошондой эле азалийлик жана рубубийлик сыпаттарын кемчилик жана алсыздык сыпаттары менен бир затта чогултуу акылга ылайык мүмкүн эмес. Себеби бул карама-каршылык. Ал эми карама-каршылык батыл болуп саналат.

Бешинчиден: далилдердин негиздерин жасалуу (маснуыйа) жана чектүүлүк (махдудийа) далилине колдонуу:

Жаратуучунун болушу важиб экенине чектүүлүк далили аркылуу көрсөтө турган сезиле турган бир мисалды алалы.

Жыгачтан жасалган үстөлдү көргөнүбүздө, ал анын устасы бар экенине далалат кылган нерсе болуп саналат. Ошондой эле биз анын устасы сөзсүз жыгач устачылыгын жакшы билген, тажрыйбалуу жана ишин мыкты өздөштүргөн адам болушу керек деген жыйынтыкка келебиз. Ал иродалуу, кудуреттүү, максатка ээ, көрүүчү, жасай турган колдору бар, шаймандарга жана чийки заттарга ээ болгон зат. Ушул сыяктуу дагы башка сыпаттар жана талап кылынган касиеттер бар.

Бирок үстөлдү көрүү аркылуу анын устасы тууралуу башка сыпаттарды доомат кылуу мүмкүн эмес. Мисалы, анын терисинин түсү

ак экенин, көзүнүн түсү көк экенин, аты Ахмад экенин, кызыл көйнөк кийерин же Кудуста жашаарын айтууга болбойт.

Мындай дооматтар аклий эмес, тескерисинче, божомол жана гайб тууралуу пикир жургүзүү болуп эсептелет. Себеби үстөл жасалган нерсе катары бул нерселерге жакындан да, алыстан да далалат кылбайт.

Ооба, эгер үстөлдү жасаган уста бизге жеке тааныш болсо, анда ал тууралуу мурунку маалыматыбыздын негизинде ушул өзгөчө сыпаттарды айта алабыз. Же болбосо үстөлдө устасына тиешелүү мөөрдү же аны тааныткан белгилерди тапсак, анда ал тууралуу суралып, кийин уста өзү тууралуу кабар берет. Жыгач үстөл тууралуу терең ой жүгүртүү анын жасалган нерсе экенине далалат кылды. Себеби ал бири-бири менен байланышкан бөлүктөрдөн турат жана белгилүү бир вазыйпаны аткарат. Демек, ал максаттуу жана туруктуу система болуп саналат. Бул болсо аны жасаган устанын болушу важиб экенине далалат кылат.

Ошондой эле анын сезиле турган сыпаттарынан — мисалы, чеберчилик, тартип, иштин мыкты аткарылышы, кооздук жана вазыйпаны натыйжалуу аткаруусу сыяктуу нерселерден — анын устасы сөзсүз айрым зарыл сыпаттар менен сыпатталышы керек деген жыйынтыкка келдик. Алар тажрыйба, илим, чеберчилик, кудурет, ээлик, ирода жана башка ушул сыяктуу сыпаттар.

Булардын баары устада болушу зарыл болгон сыпаттар. Ошондо гана ал жасалган нерсени — жыгач үстөлдү өндүрө алат.

Бул үстөл мисалын ааламга колдонгондо, ар бир нерседе анын жүрүм-турумун башкарып турган система жана мыйзамдардын бар экенин байкайбыз. Ааламдагы ушул тартип аны уюштурган Жаратуучудан чыгышы керек. Ошондой эле анын Жаратуучусу илим, тактык, хикмат, кудурет, ээлик, ирода жана башка ушул сыяктуу сыпаттар менен сыпатталышы керек.

Ал эми чектүү болуу далилине келсек, биз ааламда чектүүлүк сыяктуу айрым сыпаттарды көрөбүз. Чектүү нерселерди караганыбызда алардын башы жана аягы бар экенин көрөбүз. Башкача айтканда, алар мекен жагынан чектелген. Башталышы болгон нерсенин сөзсүз убакыт жагынан да башталышы болот. Себеби убакыт орунга көз каранды жана аны менен бар болуу жагынан байланышкан. Убакыт орундан өз алдынча болбойт. Демек, орунсуз убакыт болбойт. Ошондуктан ар бир чектүү нерсенин мекен жана убакыт жагынан бар болушунун башталышы бар. Мунун мааниси – ал белгилүү бир убакта жоктон кийин жаратылган.

Башка жагынан алып караганда, чектүү нерсе өз чегинен ашып кете албайт. Ал башкасынын жардамысыз өз чегинен чыга албай тургандыктан алсыз жана кемчиликтүү болуп саналат.

Демек, чектүүлүк сыпаты менен алсыздык же кемчиликтүүлүк сыпатынын ортосунда ажырагыс байланыш бар. Башкача айтканда, чектүүлүк сыпаты алсыздык сыпаты менен ажырагыс байланышта болот. Ошондуктан чектүү нерсе сөзсүз алсыз болушу керек. Алсыз болсо өз чегинен чыга албайт. Анын алсыздыгы, биринчи кезекте, өзүн өзү жарата албагандыгында көрүнөт. Ошондуктан анын бар болушу башкасына көз каранды болуп саналат. Башкача айтканда, ал башкасы тарабынан жаратылган. Ал өзүн жарата турган Жаратуучуга муктаж.

Демек, чектүүлүк менен алсыздыктын ортосунда ажырагыс байланыш бар. Ошондой эле алсыздык менен нерселердеги жаратылгандык сыпатынын ортосунда да ажырагыс байланыш бар.

Башка жагынан алып караганда, Жаратуучу жаратуучулук сыпаты менен ажырагыс байланышкан камаалий сыпаттары менен сыпатталышы керек. Ошондой эле Андан бардык кемчилик жана алсыздык сыпаттары четтетилиши зарыл. Себеби мындай сыпаттардын бир затта чогулушу — акыл өзүнүн бадихий өкүмдөрүнө ылайык кабыл албай турган батыл карама-каршылык.

Жаратуучулук сыпаты менен ажырагыс байланышкан сыпаттардын бири — кудурет сыпаты, башкача айтканда, алсыз болбоо. Ошондой эле азалийлик сыпаты, башкача айтканда, чектелген болбоо. Дагы абсолюттук илим, абсолюттук ирода жана башка камаалий сыпаттары бар. Бул сыпаттардын Жаратуучуда бар экенине жаратылган нерселердин жана алардын сезимге түшүп идирек кылына турган сыпаттарынын бар болушу далалат кылат.

Демек, биз үстөлдүн жасалгандык далили аркылуу жана бул жасалган нерседеги белгилүү сыпаттардын бар болушу аркылуу, устада ошол сыпаттар менен коштолгон башка сыпаттардын болушу зарыл деген жыйынтыкка келдик. Себеби устанын сыпаттарынын таасири жасалган нерседе көрүнгөн. Бул болсо таасир менен таасир этүүчүнүн ортосундагы себептик байланыш.

Ал эми чектүүлүк далилинде болсо, айрым сыпаттардын ажырагыс байланышы аркылуу ааламдын бар болушу өз алдынча эмес экенине, башкача айтканда, башкасына көз каранды бар болуу экенине, демек, жаратылган экенине жеттик. Ал эми жаратылган нерсенин аны жараткан жаратуучусу болушу зарыл. Ошентип, аалам үчүн Жаратуучунун болушу важиб деген жыйынтыкка келдик.

Бирок Жаратуучуга ажырагыс байланышкан эң маанилүү сыпат — өз алдынча бар болуу сыпаты болгондуктан, бул сыпат менен жаратуучуда

башка сыпаттар да ажырагыс байланышта болушу керек. Алар болсо чектелген, алсыз, муктаж жана жаратылган нерселердин сыпаттарынын карама-каршылары.

Демек, Жаратуучу чектүү болбоо (азалийлик), алсыз эместик (абсолюттук кудурет) жана беймуктаждык (самадийлик) сыпаттары менен сыпатталышы керек. Ошондой эле азалийлик сыпаты менен ажырагыс байланышкан башка сыпаттардын болушу да зарыл. Мисалы, камаалий сыпаттары, кемчиликтин жоктугу, абсолюттук илим, абсолюттук ирода, жалгыздык, рубубийа жана башка сыпаттар.

Мына ушулар акыл ааламдардын Раббиси болгон Аллах үчүн важиб деп өкүм кылган зарыл сыпаттар.

Мындан кийин айта турганыбыз: мына ушулар Жаратуучунун бар экенине ишенбегендер менен талкуу жүргүзүүдө орток пикир катары алдын ала сунуш кылынган эң маанилүү негиздер. Ошондо биз Аллах Тааланын бар экенин далилдөөдө колдонгон аклий далилдер жана бурхандар аркылуу аларды милдеттендирүү мүмкүн болот.

Аллах ушул аркылуу Ислам Үммөтүнө пайда берсин. Аллах Үммөттү адамдарга акыйкат, туура жол жана хидаят үстүндө күбө кылып койгон. Ошондой эле бизди туура жолдо болгон жана башкаларды да туура жолго баштаган адамдардан кылсын. Биздин колубуз аркылуу жер жүзүндөгү адашкан үммөттөрдү туура жолго салып, алар акылдардын канааттануусу жана жүрөктөрдүн тынчтануусу менен Аллахтын динине киришсин.

Оо, Аллах, кабыл кыл. Амин. □

ТОЛУКТОО

Урматтуу окурмандар!

Бизге урматтуу бир тууган, инженер Саир Салама (Абу Малик), Аллах ага жакшылык берсин, ушуларды жөнөттү:

«Ассаламу алейкум ва рахматуллахи ва баракатуху. Аль-Ваъй журналынын 474-475-476-сандарында жарыяланган “Айдын жаңырышын аныктоодогу ихтилаф” аттуу макалама байланыштуу, анда айтылган айрым сөздөрдөн хилалды көрүү маселесинде күбөлөрдүн көрсөтмөсүн астрономиялык эсептерге таянып четке кагууга чакырык түшүнүлүп калгандыгы тууралуу комментарий мага жетип келди. Кыязы, макаладагы баяндоо услугу менин максатымды жетиштүү деңгээлде ачыктап көрсөтө алган эмес. Ошондуктан, түшүнбөстүктү жоюу жана баяндоодогу кемчилик үчүн кечирим суроо максатында бул маселени тактап коюуну туура көрдүм.

Менин максатым эч качан андай болгон эмес. Хилалдын аныкталганы тууралуу казынын же бул маселени кароого ыйгарым укуктуу тараптын өкүмү чыккандан кийин мусулман адам астрономиялык эсептерге таянып ал өкүмдү четке кагууга, ага амал кылуудан баш тартууга же ошол күбөлүк айрым астрономиялык маалыматтарга каршы келет деген жүйө менен коом ичинде талаш-тартыш жана баш аламандык чыгарууга акысы бар деп айткым келген эмес. Бул менин көздөгөнүм эмес жана сөзүмдөн мындай түшүнүк чыгышын каалаган эмесмин.

Тескерисинче, мен туура деп көрүп жана баса белгилеп айтам, орозо, айт жана курман айт мусулмандардын жалпы ураандарынан болуп, аларда мусулмандардын бөлүнүүсү жана талашы эмес, биримдиги көрүнүшү керек. Ошондуктан хадисте:

«الصوم يوم تصومون، والفطر يوم تفترون، والأضحى يوم تضحون»

«Орозо – силер орозо кармаган күнү, ооз ачуу – силер ооз ачкан күнү, курман айт – силер курмандык чалган күнү», - деп келген.

Бул хадис ушул ураандар мусулмандардын жамаат болуп биригүүсү эске алына турганын жана бул иш алардын атынан жарыя кылган тарапка кайтарыла турганын көрсөтөт. Ошондуктан, казылык, же башкаруу укугуна ээ болгон тараптан, же хилалды көзөмөлдөө жана күбөлүктөрдү текшерүү милдети жүктөлгөн орган тарабынан чечим чыкса, мусулман адам эсепке же адамдардын башын айлантып, сөз биримдигин бузууга алып барган башка жүйөлөргө таянып, андан бөлүнүп чыкпашы керек.

Макаланын максаты мусулмандардын саясий чек аралардан улам, ар өлкөнүн орозо жана айт маселесинде ар башка болушунан келип чыккан фитнадан чыгып, анын ордуна астрономиялык эсептерди кабыл алуу же кабыл албоо маселесиндеги ихтилафтан, же бул жаатта кайсы тарапка таянуу керектиги боюнча пикир келишпестиктен келип чыккан жаңы фитнага өтүү эмес эле. Тескерисинче, максат жаңы бөлүнүү эшигин ачуу эмес, бөлүнүүнүн себептерин жоюу болчу.

Мен астрономиялык эсеп шариятта ороzonу же айтты важиб кылган хилалды аныктоодо негиз болуп алынбасын толук түшүнгөнүм менен, күбөлөрдү сурак кылуу болгондо бул талкуу астрономиялык терминдер жана теориялар чегинде эмес, түздөн-түз көрүүнүн өзү чегинде болушу мүмкүн деп эсептейм. Маселен, күбөдөн көзүнүн жакшы көрөрү тууралуу жана ал көргөн нерсенин көрүнүшү жөнүндө суралат: аны хилал түрүндө көрдүбү, тегерек түрүндөбү же башкача көрүнүштөбү? Ийилүүсү кайсы тарапта эле? Аны качан көрдү: күн батканга чейинби же кийинби? Жалгыз өзү көрдүбү же аны менен кошо башкалар да көрүштүбү? Ушуга окшогон, көрүүнүн өзүнүн сыпаттамасына байланыштуу суроолор берилет. Бул казыга же тиешелүү тарапка күбөлүктүн аныктыгын текшерүүгө жардам берет.

Ал эми күбөнү таза астрономиялык суроолор менен сурак кылуу — мисалы, көрүү иктирандан мурун болдубу же кийинби? Узундук даражасы канча болду? Данжон чеги кандай эле ж.б.у.с. техникалык терминдер менен суроо — бул жөнөкөй күбөлөргө тиешелүү нерсе эмес жана шарият орозо менен айттын аныкталышын ага байлап койгон негиз да эмес. Күбөлүктү кабыл алуу же четке кагуу болсо, текшерүүгө жана изилдөөгө жараша болот, бул нерсе маселени кароого шарият тарабынан ыйгарым укук берилген казынын же тиешелүү тараптын иши болуп саналат.

Бул маселедеги шарый далилдер ачык-айкын. Бул жаатта Пайгамбарыбыздын ﷺ ушул сөзү жетиштүү:

«صوموا لرؤيتيه وأفطروا لرؤيتيه، فإن غُيبي عليكم فأكلوا عدة شعبان ثلاثين»

«Айды көрүп ороzonу баштагыла, айды көрүп ороzonу бүтүргүлө. Эгер, асман булуттуу болсо, шаъбан айынын санагын толук отуз күн кылгыла».

Пайгамбарыбыз ﷺ өкүмдү хилалды көрүүгө байланыштырды. Ал эми булут же ошого окшогон себептерден улам көрүү мүмкүн болбой калганда, айды отуз күнгө толуктоону буйруду. Негизи хилал булуттун артында бар экени эсептөөлөр аркылуу белгилүү болушу мүмкүн. Бирок ага карабастан, шариат ушул эсептик билимди өкүмгө негиз

кылган жок. Тескерисинче, өкүмдү көз менен көрүүгө же көрүү мүмкүн болбой калганда айды толуктоого байланыштырды.

Демек, макалада айтылган сөздөрдөн астрономиялык эсепке таянып күбөлүктү четке кагуу, же хилалды күзөтүү ишин экинчи даражадагы, зарыл болбогон нерсе кылып көрсөтүү, же эсепти хилал маселесин кароого жооптуу тарапта аныкталган нерседен жогору коюу түшүнүгү чыгып калса, анда мен ачык билдиремин: мындай түшүнүк максат кылынган эмес. Эгер кайсы бир сөз айкашы ушундай маанини түшүндүрүп турган болсо, анда ал жокко чыгарылган деп эсептелет жана мен бул үчүн ачык кечирим сураймын.

Мен дагы бир жолу баяндоодогу бул жаңылыштык жана түшүндүрүүдөгү кемчилик үчүн кечирим сураймын. Ырайымдуу Аллахтан өзүмдү да, бардык бир туугандарымды да акыйкаттын алдында токтой билген, ага калыс берилген, Аллах жолунда эч кимдин жемесинен коркпогон пенделерден кылышын сураймын. Ошондой эле мусулмандарды бир калиманын негизинде чогултушун жана алардын саптарын Исламдын «Лаа илааха иллаллах, Мухаммад Расулуллах» роясы алдында бириктиришин тилеймин. Аллах Угуучу жана дубаларга Жооп Берүүчү.

Абу Малик, Саир Салама». □

Шамда армия жетекчилигинин катарына кылмышкерлерди жана Батыш мамлекеттерине берилген кишилерди киргизүүгө каршы нааразылык акциялар өттү

2026-жылдын 11-марты кечинде Ракка шаарынын тургундары чыгыш аймак боюнча коргоо министринин жардамчысы кызматына Сибан Хамонун дайындалышына каршы нааразылык акциясына чыгышты. Нааразы болгондор шаардын борборундагы Наим айлампасына чогулуп, дайындоону четке каккан плакаттарды көтөрүп, каршылык ураандарын чакырып, бул чечимден баш тартууну талап кылышты.

(Такад) агенттигинин аймактагы кабарчысы билдиргендей, демонстранттар Хамону Сирия демократиялык күчтөрү (КСД) көзөмөлдөгөн аймактардагы араб калкына каршы согуш кылмыштарын жасаган деп айыпташты. Кабарчынын айтымында, акцияга катышкандар бул нааразылык акыркы жылдары аймакта болгон зомбулуктарды жана жабырлануучулардын азаптарын этибарга албоо экенин баса белгилешти. Ошондой эле алар бул дайындоо чыгыш аймактагы элдин талаптарын эске албай турганын айтышты.

Демонстранттар шаардын аброюна жана жабырлануучулардын укуктарына бекем турушарын билдирген ураандарды чакырып: “Ракка кандай гана шарт болбосун, зомбулуктарды актоону же аты ошол кылмыштарга байланышкан адамдарды сыйлоону кабыл албайт”, - дешти. Ошондой эле алар Хасака жана Дейр-Зор вилайаттары менен тилектеш экенин билдирип, КСДнын көзөмөлү учурунда анын күчтөрү тарабынан оор зомбулуктарга кабылган шаарларды колдоорун айтышты.

Буга чейин Сириянын Коргоо министрлигинин маалымат бөлүмүнүн жооптуусу Асим Галиюн Сибан Хамонун Сирия Араб Республикасында чыгыш аймак боюнча коргоо министринин жардамчысы болуп дайындалганын жарыялаган.

Сибан Хамо күрд аскерий жетекчиси катары белгилүү болуп, ал Күрдстан жумушчу партиясына (РКК) байланыштуу Элдик коргонуу бөлүктөрүнүн (YPG) башкы командачысы кызматын аркалаган. Ошондой эле ал бир нече этаптарда КСДнын ичиндеги чечим кабыл алуу процесстерин жетектөөдө маанилүү роль ойногон.

Ал-Ваъй: бул саясий аң-сезимдин жоктугу жана маселелерге мамиле кылууда мабдага негизделбегендиктин натыйжасы. Себеби мындай абал чечимдердин шарый өкүмдөргө жана исламий туруктуу негиздерге

<p>АЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَخْفَى» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>АЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>таянбастан, каалоо жана убактылуу кызыкчылыктардын негизинде чыгарылышына алып келет. Аллах Таала айтат:</p> <p style="text-align: center;">﴿أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ﴾</p> <p>«Акыры Биз мусулмандарды кылмышкер - кафир кимселерге тең кылабызбы?!» (Калам: 35).</p>		
<p>Шамда “жеке эркиндиктер” деген шылтоо менен арамды адал кылуу, алкогольдук ичимдиктерди сатуу жараяны</p>		
<p>Дамаск вилаятынын алкогольдук ичимдиктерди сатууга чектөө киргизүү чечими боюнча берген түшүндүрмөсү жана кечирим суроосу кризисти чечүүгө жардам бере алган жок. Жекшемби күнү жүздөгөн сириялыктар Дамаскта бул чечимге каршы үнсүз нааразылык акциясына чыгышты.</p> <p>Нааразы болгондордун көпчүлүгү насронийлер жашаган Баб Тума районунун аянтына катуу коопсуздук чараларынын коштоосунда чогулушту. Бул акция жарандык коомдогу активисттердин чакырыгы менен уюштурулуп, жеке эркиндиктерге тийишүүгө каршы экенин көрсөттү. Ошондой эле демонстранттар Сириянын желегин жана арабча-англисче жазылган плакаттарды көтөрүп чыгышты. Алардын биринде: “Жеке эркиндик — кызыл сызык”, - деп жазылган.</p> <p>Өз кезегинде 60 жаштагы университет окутуучусу Ханан Аси “Конституциянын беренелери талап эмес, укук” деп жазылган плакат көтөрүп чыгып, сириялыктардын алдында жакырчылыктан тартып жер которгондорго, үй-жайсыздарга жана качкындарга чейин миндеген унутулган маселелер турганын айтты. Ал: “Биз азыр бөлүнүү эмес, курулуш баскычындабыз”, - деп билдирди. Бул тууралуу “Франс Пресс” агенттиги маалымдады.</p> <p>Бул нааразылык 17-март күнү Дамаск вилаяты тарабынан чыгарылган чечимден кийин күчөдү. Ал чечимге ылайык, мөөр басылган алкогольдук ичимдиктерди сатууга насронийлер басымдуулук кылган үч райондо гана — Кассаа, Баб Тума жана Баб Шаркийде — уруксат берилген. Ошондой эле ресторандарда жана түнкү көңүл ачуу жайларында алкогольдук ичимдиктерди сунуштоого тыюу салынган. Вилайат бул чечимди жергиликтүү коомдон түшкөн арыздар менен түшүндүрүп, “коомдук адеп-ахлакка каршы көрүнүштөрдү” азайтууга аракет кылып жатканын билдирген.</p> <p>Дамаск вилаятынын чечиминде: “Дамаск шаарындагы ресторандарда жана түнкү клубдарда алкогольдук ичимдиктерди сунуштоого тыюу салынат”, - деп айтылган. Ошондой эле: “Мөөр басылган алкогольдук</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخَدُّهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зүлүм кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>ичимдиктерди сатуу Баб Тума, Кассаа жана Баб Шаркий райондорунда гана, соода ишмердигине уруксат берилген атайын жайларда жүргүзүлөт”, - деп белгиленген.</p> <p>Ал-Ваъй: бүгүн Шамда болуп жаткандай, мыйзам чыгаруу Аллахтан башкага берилген учурда, адам ар кандай нерсени күтүшү мүмкүн. Бул болсо түрк кепилдигине жана анын артында турган, өз агенттери аркылуу светтик саясий долбоорлорду жүргүзгөн Америкага көз карандылык шартында күтүлгөн эле нерсе. “Сырткы көрүнүштөгү сакал бийлиги” ар кандай аталыштар менен болсо да дүкөндөрдө алкоого ичимдик сатууга уруксат берип койду. Ал тургай бул маселеде Хафиз менен Башардын мыйзамдарын ошол бойдон калтырды.</p>		
<p>Мисирдин фараону: Исламга жана мусулмандарга каршы согуш, ал эми колонизаторлор жана баскынчылар менен тынчтык</p>		
<p>Хизб ут-Тахрирдин Мисир вилаятындагы маалымат бөлүмүнүн хижрий 1447-жылдын, 4-Шаввал, миладий 2026-жылдын 22-мартындагы басма сөз баянатында ушулар айтылды:</p> <p>Мисирдеги фараондук режим Вашингтондогу кожоюндарынын буйруктарына баш ийип, нубувват минхажы негизиндеги рошид Халифалык мамлекетин тикелөөгө чакырган даъватты көтөрүп чыккандарга каршы тинтүү жана камакка алуу иш-чараларын жүргүздү. Бул аракеттер мубарак Рамазан айынын акыркы фазилеттүү күндөрүндө жана айт күндөрүндө ишке ашырылып, исламий шиарлар менен ыйык күндөрдүн урматын тебелеп-тепседе. Мындан тышкары мусулмандардын ар-намысына, үй-бүлөсүнө жана үйлөрүнө кол салынды.</p> <p>Коопсуздук күчтөрү намаз түндөрүндө аялдарды, балдарды жана карыяларды үйлөрүндө коркутуп-үркүтүп, үйлөрдү күч колдонуу менен тинтип, эшиктерди талкалап, эмеректерди бузуп, аялдар менен балдарды үйлөрүнөн чыгарып, байланыш каражаттарын тартып алышты. Мындай көрүнүштөрдү биз буга чейин баскынчы яхудийлердин армиясы мубарак Палестинадагы элибизге карата жасап жатканын теле экрандардан гана көргөн элек.</p> <p>Биз бул зөөкүрлүк залим режимдин даъватты көтөрүп чыккандардан корккон жергиликтүү себептеринен улам жүргүзүлбөгөнүн жакшы билебиз. Себеби бул согуш алардын согушу эмес жана бул күрөш алар менен эмес. Тескерисинче, бул Халифалык даъватынын канчалык кооптуу экенин жакшы түшүнгөн кресттүү Американын буйруктарын аткаруу гана. Бул нерсе жакында алардын кресттүү коргоо министри Пит Хегсеттин билдирүүлөрүндө да айтылды.</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫ КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْمِلُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫ КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Анткени мусулман жерлериндеги колонизаторлук таасирин жок кылуу – Фараондун кыйроосу Мусанын عليه السلام колу менен болгондой – Мухаммад ﷺ Үммөтүнүн колу менен гана ишке ашарын алар жакшы билишет. Ал эми Мисир режими болсо, Ислам Үммөтүн ойготуу жана рошид Халифалыгын тикелөө даъватын көтөрүп чыккандарды басуу үчүн кресттүү Америка колдонгон ышлас куралдан башка нерсе эмес. Ал Халифалык мусулмандардын жерлерин бириктирип, Батыш колонизаторлугунун таасирин кыйратат, яхудий вужудун жок кылат жана мубарак Палестина жерин яхудийлердин нажасатынан тазалайт.</p> <p>Бул болсо Расуллуктын ﷺ яхудийлердин өлтүрүлүшү, туткундагы жана жыйырма күндөн ашык убакыттан бери жабык турган Акса мечитинин азат кылынышы жөнүндөгү сүйүнчү кабарынын ишке ашышы болот.</p> <p>Оо, жоокер Мисир эли! Силер жакшы билесинер, Мисир режими Халифалык кулатылгандан бери кресттүү альянстын кызматына алынган. Анын Палестинада маймыл сымал яхудий вужуду жасап жаткан кыргыздарга карата коркок мамилеси, ошондой эле Имам Муслим менен Бухаринин жери болгон Иранда Американын кылып жаткан кыргыздарына карап турушу жана Суэц каналын Американын аскерий флотуна ачып бериши, мунун баары бул режим Үммөтүнөргө душман экенине далил. Бул туурасында Аллах Таала мындай дейт:</p> <p>﴿وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهمْ خُثَبٌ مُسَدَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾</p> <p>«Качан сен аларга карасаң алардын тулку-бойлору (көрүнүштөрү, кийген кийимдери) сени таң калтырат, сүйлөгөндөрүндө болсо сөздөрүнө (жагымдуу үн, көркөм- чечендик болгону үчүн берилип) кулак саласың. (Бирок алардын дилдери ыйман менен жакшылыктан бош болгону үчүн) алар куду (дубалга) жөлөп коюлган (чириген) жыгачтарга окшойт. Алар (жүрөксүздүктөрү себептүү) ар-бир кыйкырык-үндү үстүлөрүнө (түшүп жаткан кандайдыр балээ-аапат деп) күмөн кылышат. Алар душмандар. Демек, алардан этият болгун! Аларды Аллах наалаттайт. Алар кандай адашууда ээ!» (Мунафикун: 4).</p> <p>Ошондуктан бул жийиркеничтүү фараондук режимдин колунан кармап тыйып койгула. Чыныгы ойгонуу долбоорунун ээси болгон Хизб ут-Тахрир менен бирге болгула. Пайгамбарлык минхажы негизиндеги экинчи рошид Халифалыкты тикелөө үчүн кол кармашкыла. Ошондо аны тикелөө сыймыгы силерге насип болуп,</p>		

башкалардан озуп, жакшылыктарга шашылгандардан болосуңар. Натыйжада дүйнөдөгү азиздикке, акыреттеги ниъматка жана Аллахтын улуу ыраазылыгына жетесиңер.

Билгиле, силер буга ылайыктуусуңар жана Аллахтын уруксаты менен муну аткарууга кудуреттүүсүңөр. Режим силерди басуу жана демиңерди муунтуу үчүн бардык күчүн жумшаса да, ал өзүнүн чоң атасы Фараондон күчтүүрөөк жана залимирээк эмес. Аллах аны деңизге чөктүрүп жок кылган. Аллах Таала айтат:

{وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ}

«Деңизди ортосунан бөлүп силерди куткарып, көз алдыңарда Фараондун адамдарын чөктүргөнүбүздү эстегиле!» (Бакара: 50).

Оо, коопсуздук органдарындагы мусулмандар! Аллахтын каарынан сактангыла! Болбосо Аллах силерди да Фараонду кыйраткандай кыйратат. Бул болсо силерден Исламдын жана мусулмандардын ыйык нерселерин тебелөөгө, тынч калкты коркутууга, даъват көтөрүп чыккандарды камап-кыйноого буйрук берген жетекчинин буйругуна каршы чыгууну талап кылат. Анткени ал силерди өз колуңар менен өзүңөрдү кыйроого таштоого буйрук берип жатат.

Эстегиле, Курайш мушриктери да силердин жетекчилериңер буйруп жаткан иштерди кылуудан жогору болушкан. Алар: “Мухаммаддын ﷺ кыздарын коркутушту”, - деп айтылып калуудан чочулап, Пайгамбарыбыздын ﷺ үйүнө бастырып кирүүдөн баш тартышкан. Демек, Абу Жахл менен Валид ибн Мугирадагы намыс силерде жокпу?!

Ошондой эле “бул жетекчинин буйругу эле” деген шылтоо менен кылып жаткан иштериңер акталгыс. Күнөөнүн ичинде силер да Фараон жана Хаман менен бирдейсиңер. Аллах Таала айтат:

{إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ}

«Албетте Фиравн, Хаман жана алардын аскерлери ката кетирүүчү болушту». (Касас: 8).

Силер сахабаларды үлгү кылышыңар керек. Мисирди фатх кылып, силерди тозоктон куткаруу үчүн келген Амр ибн Астын (разияллаху анху) аскерлери сыяктуу аскер болгула. Момундарды ыйманы үчүн куугунтуктап, аларды дининен кайтарууга аракет кылган жана бул Үммөттүн улуу Ислам аркылуу ойгонушуна тоскоол болгон Фараондун аскерлери болбогула.

<p>АЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْمِلُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>АЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Аллахтан корккула. Фараон жана анын хамандары көп болуп, зулумдук кылышса да, Аллах жолунда алардын айыптоосунан коркпогула.</p> <p>(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ)</p> <p><i>«Эй момундар, Аллах жана Анын пайгамбары силерди түбөлүк жашоо бере турган нерсеге (динге) чакырган убактысында аны кабыл алгыла жана билип койгула, албетте, Аллах ар бир киши менен анын дилинин ортосун ээлеп турат жана Анын алдына топтолосуңар».</i> (Анфал: 24).□</p>		

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

АДАМДЫН ЖАЛГЫЗ ГАНА АЛЛАХ ТАЛААНЫН ХИДАЯТЫНА БОЛГОН ТУРУКТУУ МУКТАЖДЫГЫ

Халифа Мухаммад – Иордания

Аллах Таала мындай деген:

﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾

«*Бизди Туура Жолуңа жолдогун (хидаят кылгын)*» (Фатиха: 6-аят).

«Худа» жана «хидаят» (туура жол табуу/жол көрсөтүү) сөздөрү тилде бир нече маанини түшүндүрөт. Ошондой эле Ыйык Куранда жана Пайгамбарыбыздын ﷺ сүннөтүндө да ушундай. Курандын бир катар аяттарында бул сөз адам баласында туура жолду кабыл алуу жөндөмүнүн болуусу деген мааниде колдонулган.

Мисалы, Аллах Тааланын:

﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾

«*Жана Биз аны эки бийиктикке жолдоп койдук ко!*» (Балад: 10) - деген сөзү сыяктуу. Башкача айтканда, жакшылык менен жамандык жолунун ортосунда тандоо мүмкүнчүлүгү берилген.

Ошондой эле Аллах Тааланын:

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

«*Чындыгында, Биз аны (инсанды) ал шүгүр кылуучу - мусулман болсо да жана шүгүрсүз - кафир болсо да (Туура) Жолго хидаят кылдык*». (Инсан: 3) - деген сөзү да буга мисал. Бул жерде адам баласында шүгүр кылуу менен кафирликтин, тагыраак айтканда, ыйман менен куфрдун ортосунда тандоо жөндөмүнүн жаратылганы айтылууда.

Бул маанини Аллах Тааланын нафс менен касам ичкенден кийин айткан ушул аяты да тастыктайт:

﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾

«*...анан аны бузгунчулугуна да, таквалыгына да шыктандырды*». (Шамс: 8).

Башкача айтканда, нафстын табиятына бузгунчулук (күнөө) менен таквалыктын ортосунда тандоо мүмкүнчүлүгүн койду. Анткен менен,

биз сөз кылып жаткан («Ал-Фатиха» сүрөсүндөгү) улуу аятта бул маани максат кылынган эмес.

Куран Каримдеги көп аяттарда «худа» жана «хидаят» сөздөрү түшүндүрүү, туура багыт көрсөтүү, жол баштоо, колдоо, акыйкатка жетүү үчүн тавфик берүү жана анын үстүндө бекем туруу сыяктуу маанилерди туюнтат.

Биз токтолуп жаткан бул аяттагы хидаят тилеги да дал ушул маанилерге негизделген. Мусулман адам намазында Аллах Тааланын алдында туруп, ар бир рекетте Аллахтан өзүн Туура Жолго баштоосун суранат жана муну күнү-түнү ондогон жолу кайталайт.

Анда, Туура Жол деген эмне? Эмне үчүн бул дуа бир суткада ондогон жолу кайталанат? Туура Жолго хидаят кандай болот? Аллах Тааланын Туура Жолго баштоосуна кимдер татыктуу болот?

«Туура жол» Ыйык Куранда көп жолу эскерилген. Алардын айрымдарына токтолордон мурун Аллах Таала Фатиха сүрөсүндө Туура Жолду – Анын каарына калгандардын (яхудийлердин) жана адашкандардын (христиандардын) жолу эмес, Өзү ниьмат-жакшылык бергендердин жолу деп сыпаттаганын белгилеп кетүүбүз зарыл.

Ал эми Аллах Таала Өзү ниьмат-жакшылык берген ал заттар тууралуу ушул аятта мындай деген:

﴿ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ
وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُوْلَٰئِكَ رَفِيقًا ﴾

«Кимде-ким Аллахка жана пайгамбарга моюн сунса, дал ошондойлор сыйлыкка татыктуулар – пайгамбарлар, чыныгы ыйман ээлери, шахиддер жана жалаң жакшы амалдарды жасап өткөн адамдар менен бирге болушат. Алар эң жакшы сапарлаш-жолдоштор». (Ан-Ниса: 69).

Демек, Аллахтын ниьматына татыктуу болгондор – пайгамбарлар, чынчылдар, шахиддер жана салих момундар. Ким Аллахка жана Анын Элчисине баш ийсе, алар менен бирге тирилет (махшарда чогулат) жана Аллахка, Анын Элчисине ﷺ баш ийүүдөн турган «Туура Жолго» багытталган болот.

Бул маанини Аллах Тааланын ушул аяты да тастыктайт:

﴿ وَمَنْ يَعْصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾

«Ким Аллахка байланса (Анын динин бекем кармаса) анда айдан ачык Туура Жолго хидаят кылыныптыр». (Али Имран: 101).

Демек, Туура Жол— бул Аллах Тааланын жолу. Бул тууралуу Мухаммад пайгамбарыбызга ﷺ кайрылган ушул аяттарда мындай деп айтылат:

﴿ وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۗ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا
نَهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۗ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ٥٢ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ٥٣ ﴾

«(Эй Мухаммад), ушундай кылып (дал мурунку пайгамбарларга вахий кылганыбыздай) **Биз Өз буйругубуз менен саза Рухту-Куранды вахий кылдык. Сен (пайгамбар болушундан) мурун Китеп-Куранды жана ыйманды (тактап айтканда, анын акыйкат-негизин) билген эмес элең. Бирок Биз аны (Куранды) бир нур кылдык, аны менен пенделерибизден Өзүбүз каалаган кишилерге Туура Жолду көрсөтөбүз. Албетте сен (өзүңө түшкөн вахий жардамында) Туура Жолго жетектейсиң. Ал (жол) асмандардагы жана жердеги бар нерселер Өзүнүкү болгон Заттын-Аллахтын Жолу! Байкагыла, бардык иштер Жалгыз Аллахка кайтат!**» (Шура: 52-53).

Бул эки аят Аллах Таала Өзүнүн буйругу менен Элчисине рух катары аян кылган Ыйык Куран — Анын Туура Жолу экенин көрсөтүп турат. Аллах ал аркылуу Өз пенделеринен кимди кааласа, туура жолго баштайт. Ошондой эле Пайгамбар да ﷺ Туура Жолго багыттайт.

Ыйык Курандагы көптөгөн аяттар дал ушул маанини тастыктайт. Мисалы, Аллах Тааланын бул аяттары сыяктуу:

﴿ وَهَذَا صِرَاطٌ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ فَمَنْ أَهْدَيْنَا فَلَنَا ۗ أَلَمْ نَكُنْ بِذِكْرٍ وَّحِيدٍ ﴾

«**Мына ушул (Жол) Роббиңдин туура жолу. Эскертме-үлгү алуучу коом үчүн аяттарыбызды ирээттүү кылдык.**» (Анъам: 126).

Жана:

﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۗ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِي ۗ ذَٰلِكُمْ وَصْنُكُمْ بِهٖ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

«**Албетте бул Менин туура жолум. Демек, бул жолду ээрчигиле! Башка жолдор менен жүрбөгүлө, алар силерди Анын жолунан чыгарып салат. Балким таква кылаарсыңар деп силерди мына ушул нерсеге буюрду.**» (Анъам: 153).

Бул эки аяттагы «бул» (هَذَا) деген ишара Ыйык Куранга багытталган. Демек, Куран — бул Аллахтын Туура Жолу.

Бул макамда айта кетчү нерсе, Ыйык Курандын кээ бир жерлеринде хидаят (туура жолго баштоо) Аллах Таалага гана таандык кылынат. Мисалы, Анын бул сөзүндөгүдөй:

﴿ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۗ ﴾

«**Эгер Аллах каалаганда, албетте, силерди бир үммөт кылган болоор эле. Бирок Ал Өзү каалаган адамдарды жолдон аздырат. Өзү**

каалаган адамдарды (Туура Жолго) салат. Дагы албетте кылып өткөн иштериңер үчүн сөзсүз жоопкер болосуңар». (Нахл: 93).

Ал эми башка бир орундарда хидаят пенденин өзүнө таандык кылынат. Мисалы, Аллах Таала мындай деген:

﴿ مَن أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۗ وَمَن ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۗ ﴾

«Ким Туура Жолго жүрсө, демек, өзү үчүн жүрөт. Ким (туура) жолдон адашса, ал да өз зыянына адашат». (Исра: 15).

Ошондой эле, жогоруда айтылып өткөндөй, кээ бир аяттарда хидаят кылуу Ыйык Куранга, пайгамбарларга жана алардын жолун жолдоочуларга да таандык кылынып айтылган.

Бул аяттардын ортосунда эч кандай карама-каршылык жок. Анткени Аллах Таала адам баласында Туура Жолду же адашууну тандай турган жөндөмдү жараткан, натыйжада пенде хидаят жолун же адашуу жолун өзү тандайт. Пенде тандап, андан кийин аны менен жүрүшү керек болгон хидаят жолу – бул Аллах Таала Өзүнүн Элчисине түшүргөн жол. Ал Пайгамбардын ﷺ түшүндүрмөлөрү (сүннөтү) менен бирге келген Ыйык Куран. Эгерде пенде ушул түз, Туура Жолду тандаса, анда ал бул жол менен басып, аны өзүнүн жашоо манхажы катары карманып турган убакта Аллах Таала аны ийгиликке жеткирет, колдойт жана ушул жолдо бекем кылат.

Бул тууралуу Аллах Таала мындай дейт:

﴿ وَالَّذِينَ آهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًىٰ وَءَاتَيْنَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ۗ ﴾

«Хидаят тапкан-Туура Жолго жүргөн заттарга болсо (Аллах) дагы хидаятты көбүрөөк жана таквалык тартуу кылат». (Мухаммад: 17).

Ошондой эле Аллах Таала мындай дейт:

﴿ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ آهْتَدَوْا هُدًىٰ ﴾

«Аллах Акыйкат Жолдогу адамдарга хидаятты дагы арттырат. Роббиңдин алдында түбөлүк калуучу жакиши амалдар сооп жагынан да, акыбет жагынан да артыгыраак». (Мариям: 76).

Жана Аллах Таала Анын Туура Жол көрсөтүүсүнө жетүү үчүн ыйманды себеп кылды. Бул тууралуу мындай деген:

﴿ وَمَن يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ ۗ ﴾

«Ким Аллахка ыйман келтирсе, Ал анын дилин (Туура Жолго) хидаят кылат». (Тагабун: 11).

Ошондой эле Аллахтын жолунда аракет кылууну пенденин Аллах жолуна багытталышына себеп кылды. Бул тууралуу мындай дейт:

﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ صُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“Биздин (жолдубуз) да жихад кылган - күрөшкөн заттарды албетте Өз жолдорубузга баштайт. Ырасында, Аллах жаакшы амалдарды кылуучулар менен бирге”. (Анкабут: 69).

Кыскасы, Аллах Тааланын хидаят кылуусу – бул оболу (инсандын табиятында) Туура Жолду кабыл алуу жөндөмүн жаратуусу, андан соң бул жолду тандаган адамга тавфик берүүсү. Ал эми пенденин хидаят табышы – бул Туура Жолду (өз эрки менен) тандашы. Курандын хидаят кылуусу – Туура Жолду түшүндүрүп, баян кылып берүүсү. Ал эми Пайгамбардын хидаят кылуусу – ошол Туура Жолго жана анын баянына багыттап, жол көрсөтүүсү.

Имам ал-Куртуби өзүнүн тафсиринде [1/160] мындай дейт: «Хидаят эки түрдүү болот: жол көрсөтүүчү (багыттоочу) хидаят, буга пайгамбарлар жана алардын артынан ээрчигендер кудуреттүү болот. Аллах Таала:

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

«Ар бир коом үчүн (Аллах жолуна) жетектөөчү-Туура Жолго салуучу бар». (Раъд: 7)

Жана:

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

«Албетте сен (өзүңө түшкөн вахий жардамында) Туура Жолго жетектейсиң». (Шура: 52) деп айткан. Бул аяттарда Аллах Туура Жолго чакыруу, багыттоо жана эскертүү маанисиндеги хидаятты пайгамбарларга таандык кылды. Ал эми колдоо жана тавфик берүү маанисиндеги хидаятты Аллах Таала Өзүнө гана калтырды. Ошондуктан Өзүнүн Пайгамбарына ﷺ:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ

“(Эй Мухаммад), ырасында, сен өзүң сүйгөн кишилерди хидаят кыла албайсың”. (Касас: 56) - деп айткан. Бул мааниден алганда, хидаят жүрөктө биймандын жаратылышы деген түшүнүктү берет. Буга Аллах Тааланын:

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ

“Роббиси тарабынан Туура Жол тапкандар да ошолор жана (тозоктон) кутулуучуларда дал ошолор!” (Бакара: 5).

Жана:

وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ

«(Аллах) **Өзү каалаган кишилерди Туура Жолго баштайт**». (Фатир: 8) - деген сөздөрү мисал болот». (Имам ал-Куртубинин (Аллах аны өз ырайымына алсын) сөзү бүттү).

Кимдир бирөө: «Хидаяттын адам баласы үчүн канчалык деңгээлде маанилүү?» - деп сурашы мүмкүн. Бул суроого жооп берүү үчүн, адегенде адамдын акыйкаттагы ордун жана Аллах Таала жараткан башка жандуу макулуктардан айырмасын аңдап билүү зарыл. Аллах башка макулуктардын табиятына алардын жашоосун оңдой турган жана алар аркылуу дүйнө иретке келе турган белгилүү бир системаны чектеп, бекитип койгон.

Ал эми адам баласынын орду башкача. Аллах аны жер бетине Өзүнүн орун басары (халифасы) катары тандап алды да, аны белгилүү бир жашоо системасына мажбурлаган жок. Тескерисинче, кайсы жол менен жүрүүнү өзү тандап алуусу үчүн ага акыл-эс берди. Ошону менен бирге, анын табиятына белгилүү бир тартип менен гана кандырыла турган организм муктаждыктарын жана гарыйзаларды жаратты.

Бирок, адамдын чектүү акылы өз алдынча Аллах Таала ыраазы боло турган жана инсанга бейпил, бактылуу жашоону камсыз кыла турган кемчиликсиз низомду табууга кудурети жетпейт. Анткени, адам баласынын акыл-эси аркылуу чыгарган өкүмдөрү ар дайым өзгөрүүгө, айырмачылыктарга, карама-каршылыктарга жана курчап турган чөйрөнүн таасирине алсыз келет. Мына ушул себептен улам, адамдарга Аллахтын мыйзамдарын жана Анын ыраазычылыгына алып бара турган жолдорду үйрөтүү үчүн пайгамбарларга түшүрүлгөн Аллахтын гана шарияты керек.

Мына ушундан улам, мусулман пенденин бир суткада ондогон жолу Аллахтан аны Туура Жолго жолдоосун суранышы жана асмандар менен жердеги бардык нерселер таандык болгон Заттан - Аллахтан ушул Туура Жолунда бекем кылуусун тилеши эч кандай таң калычтуу эмес.

Ал эми Аллахтын мыйзамына ээрчибөө сөзсүз түрдө нафстин каалоосуна кул болуу дегенди билдирет жана бул накта адашуунун өзү. Аллах Таала мындан кайтарып, айтат:

﴿ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ﴾

«**Эми сен (көңүл) каалоосуна ээрчип кетпегин! Болбосо ал сени Аллахтын жолунан аздырат**». (Сад: 26).

Ошондой эле Аллах Таала мындай дейт:

﴿ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ عَشْرَةَ غِشَاةٍ فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

«(Эй Мухаммад), көңүл каалоосун өзүнө «кудай» кылып алган жана Аллах аны билген соң жолдон аздырып, кулак менен көңүлүн мөөрлөп, көз алдына парда тартып койгон кишини көргөнсүңбү? Демек, аны Аллах (жолдон аздырганы)нан соң ким хидаят кыла алат?! Акыры эскертме-үлгү албайсыңарбы?!» (Ал-Жасия: 23).

Оо, Аллахым! Бизди Туура Жолуна жолдогун! □

**ЫЙМАН ТАТТУУЛУГУ
УММӨТТӨРДҮ ЖЕТЕКТӨӨГӨ УМТУЛГАН ЖҮРӨКТҮН
СОГУУСУ**

Анас ибн Малик разияллаху анху риваят кылат, Пайгамбар ﷺ айтты:

ثلاث من كن فيه وجد حلاوة الإيمان: من كان الله ورسوله أحب إليه مما سواهما، ومن أحب عبداً لا يحبه إلا الله، ومن يكره أن يعود في الكفر بعد إذ أنقذه الله كما يكره أن يلقى في النار

«Кимде үч нерсе болсо, ал ыймандын таттуулугун табат: Аллах жана Анын Элчиси ага башка бардык нерседен сүйүктүүрөөк болушу, бир пендени Аллах үчүн гана сүйүшү жана Аллах аны куткаргандан кийин кайра куфрга кайтууну отко ташталууну жек көргөндөй жек көрүшү». (Бухарий).

Бул улуу хадис Ислам негиздеринин бири болуп саналат. Аалымдар айтышкан: «Ыймандын таттуулугу дегени – бул Аллах Азза ва Жалланын жана Анын Элчисинин ﷺ ыраазылыгы үчүн ибадаттарды лаззат менен аткаруу, машакаттарды көтөрүү жана муну дүйнөнүн ар кандай кызыкчылыктарынан жогору коюу. Ошондой эле пенденин өз Раббиси Субханаху ва Тааланы Ага моюн сунуу жана Ага каршы келүүнү таштоо аркылуу сүйүшү, мындан тышкары Расулудлахты ﷺ сүйүшү».

Казы рахимахуллах хадистин мааниси тууралуу мындай деген: «Ким Аллахты Кудай, Исламды дин жана Мухаммадды ﷺ пайгамбар деп ыраазы болсо, ал ыймандын даамын татат. Себеби Аллахты жана Анын Элчисин ﷺ сүйүү, ошондой эле куфрга кайра кайтууну жек көрүү – ыйманы бекем, якыны күчтүү, көңүлү тынчтык тапкан, көкүрөгү ачылган жана ыйман эти менен канына аралашкан адамда гана болот. Мына ошол адам анын таттуулугун табат».

Ал дагы айтты: «Аллах үчүн сүйүү Аллахты сүйүүнүн жемиштеринен».

Айрымдары мындай дешкен: «Сүйүү – бул жүрөктүн Рабби Субханаху ыраазы боло турган нерсеге толук ылайыкташуусу.

Ошондуктан Раббиси сүйгөн нерсени сүйөт, жек көргөн нерсени жек көрөт». Жалпысынан сүйүүнүн негизи сүйгөн адамга ылайык келген нерсеге ыктоо. Андан кийин бул ыктоо адам ырахат ала турган жана жакшы көрө турган нерселерге болушу мүмкүн. Мисалы, кооз сүрөт, жагымдуу үн, тамак-аш жана ушулар сыяктуу нерселер. Ошондой эле адам акылы аркылуу ички маанилерден ырахат алышы мүмкүн. Мисалы, салих адамдарды, аалымдарды жана жалпы фазилет ээлерин сүйүү. Дагы бул ага жакшылык кылганы, зыяндарды жана жаман нерселерди андан кайтарганы үчүн болушу мүмкүн. Бул маанилердин баары Пайгамбарда ﷺ камтылган. Себеби анда сырткы жана ички сулуулук, улуулук сыпаттары толук, ар түрдүү фазилеттер жана бардык мусулмандар үчүн аларды туура жолго баштоо, туруктуу нематтарга жеткирүү жана тозоктон алыстатуу аркылуу жасаган жакшылыгы бар.

Айрымдары бул маанилер Аллах Таалага карата да мүмкүн боло турганын айтышкан. Анткени бардык жакшылык Субханаху ва Тааладан болот. Малик жана башка аалымдар: «Аллах үчүн сүйүү Исламдын важибдеринен» дешкен.

Бул хадистин мааниси жагынан. Ал эми аны Үммөттүн саясий вакыйлыгына байланыштырсак, Пайгамбардын ﷺ: «Аллах жана Анын Элчиси ﷺ ага башка бардык нерседен сүйүктүүрөөк болушу» деген сөзү – мечит бурчтарында тынч жаткан сезим тууралуу эмес. Тескерисинче, бул бардык күчтөрдү кулаткан «сезимдик төңкөрүш» тууралуу болуп жатат.

Бул сүйүү – бардык сезимдер өзүнө тартылган «борбор» болуп саналат. Анда мабдай саясаттын таразасында бир да лидерге аба мейкиндиги берилбейт, бир да адам чыгарган конституция ыйыкталбайт жана дүйнөдөгү биринчи мамлекеттин таңуулоолоруна баш ийилбейт. Бул сүйүү – «шарияттын абсолюттук үстөмдүгү».

Бул заманда момун адам «эл аралык мыйзамдар» менен «капиталисттик түзүмдөрдү» Аллахтан башка сыйынылган заманбап буттар катары көрөт. Бул жердеги ыймандын таттуулугу – адамды Жаратуучудан башкасына ийилүүдөн баш тарттыра турган рухий сыймык. Анткени ал Ислам мабдасы жөн гана намаз, орозо, түнкү ибадат жана дубалардан турган ырасымдар эмес экенине, тескерисинче, Аллахтын өкүмүн жерде колдонууга

милдеттендирген мабда экенине ишенет. Башкарууда, экономикалык жана социалдык түзүмдө жана жашоонун башка тармактарында да ушундай. Демек, жерде Аллах Өзүнө итаат кылууну буюрган адамдан башкасына итаат кылынбайт. Мына ушул жоопкерчилик аркылуу адамдын Аллахка жана Анын Элчисине ﷺ болгон сүйүүсү көрүнөт.

Пайгамбардын ﷺ: «Аллах жана Анын Элчиси ﷺ ага башка бардык нерседен сүйүктүүрөөк болушу» деген сөзү Үммөт иштерин башкаруудагы башталыш да, жыйынтык да болуп саналат. Анткени Ислам мабдасындагы сүйүү – толук баш ийүү дегенди билдирет. Ал болсо Аллахтын шариятын четке каккан бардык режимдерди жокко чыгарууну талап кылат.

Ким бул сүйүүнүн таттуулугун татса, ал демократиядагы «эл бийлигин» да, адам чыгарган «конституциянын ыйыктыгын» да эч качан кабыл албайт.

Бул колонизаторлор биздин өлкөлөрдө орноткон «саясий буттарды» талкалоого чакырык. Ошондой эле Аллахтын калимасын үстөм кылып, ал эми кафир болгондордун сөзүн төмөн кыла турган экинчи рошид Халифалык мамлекети аркылуу көрүнгөн Үммөттүн хазарий долбооруна гана берилгендикти жарыялоо.

«Жана адамды Аллах үчүн гана сүйүшү»... Мына ушул нерсе алсыз «улуттук мамлекеттин» түркүктөрүн солкулдаткан күч. Бул географиянын, тек жана тилдин чектеринен ашып өтүп, Үммөттү бир казанда эриткен байланыш. Сен бир тууганыңды «Аллах үчүн» сүйгөнүңдө, «жарандыгыңдын» ага жардам берүүгө тоскоол болушун четке кагасың жана «улуттук кызыкчылыктын» аны таштап кетүүгө шылтоо болушун да кабыл албайсың.

Бул, эгер Газада же Шамда дененин бир мүчөсү ооруса, бүт дене ысытмалап жана уйкусуздук менен жооп берген «бир дененин» таттуулугу. Бул Үммөттү бөлүк-бөлүк кылып таштаган «бутпарас улутчулдукка» каршы көтөрүлүш жана «Лаа илааха иллаллах» роясынан башкасын тааныбаган Үммөт рухун кайра жандандыруу.

«Жана Аллах аны куткаргандан кийин кайра куфрга кайтууну отко ташталууну жек көргөндөй жек көрүшү» – бул Ислам нуру менен малай режимдердин караңгылыгы ортосундагы сезимдик ажырым. Бул караңгылык жана көз карандылык дооруна кайра

кайтпоону жарыялаган билдирүү. Бул «Ислам менен азиз болуунун» даамын таткан адамды кайра Батышка көз карандылык кумурасына кайтаруу аракетине берилген таасирдүү сүрөттөө.

Бул жердеги куфр жөн гана Жаратуучуну тануу эмес. Тескерисинче, ал элдерди карыздар, кордук келишимдер жана жалган демократия аркылуу кишендеген «тагуттук режимдер» катары түшүнүлөт.

Ойгонуу фикратын өзүнө сиңирген момун «жарандык мамлекетти» же «секуляризмди» Үммөттүн өздүгүн өрттөп, келечегин жутуп жаткан от катары көрөт. Ошондуктан анын мабдасында бекем турушу, саясий соодалашууларды четке кагуусу жана «жарым чечимдерди» кабыл албоосу – оттон качуу болуп саналат. Бул жердеги таттуулук – акыйкат ээлеринин, куфр режимдеринин көлөкөсүндөгү «жалган жыргалчылыкка» чөмүлгөндөн көрө батылга каршы күрөштөгү оор жашоо чырайлуураак жана тазараак экенине болгон ишеним.

Сасып кеткен капитализм жетектеген жырткыч колонизатордук чабуулдун басымы астында жана эл аралык түзүмдөр Үммөттү моюн сундуруу үчүн бардык куралдарын колдонуп, аны жырткычтык «легитимдүүлүгүнө» жана вадый мыйзамдарга баш ийдирүүгө аракет кылып жаткан учурда, Расулullaхтын ﷺ хадиси түп-тамырынан өзгөртүү амалы үчүн бекем фикрий негиз болуп берет.

«Ыймандын таттуулугу» – күрөш вакыйлыгынан обочо турган жөн гана ибадаттык жөрөлгө эмес. Тескерисинче, ал адамды Батыш түзүмдөрүнүн кулчулугунан бошотуп, кайра вахийдин өкүмдарлыгына кайтарган «революциялык кыймылдаткыч». Дал ушул сүйүү Газадагы, Шамдагы, Кашмирдеги жана Түркстандагы мусулмандардын канын бир кан кылат.

Бул «жасалма чек араларды» четке каккан жана аларды колонизатордук кылмыш деп эсептеген байланыш.

Бул жердеги ыймандын таттуулугу «тар улутчулдуктан» баш тартууда жана мусулман өлкөлөрүн бир роя астында – Укоб роясы астында – бириктирүү үчүн тынымсыз аракет кылууда жатат. Ошондо мусулмандар кафир колонизатор миң жолу эсепке ала турган сокку уруучу эл аралык күчкө айланат.

Кимге Аллах жана Анын Элчиси ﷺ башка бардык нерседен сүйүктүүрөөк болсо, ал яхудий вужудуна Исра жеринде «укук» берген «эл аралык легитимдүүлүктү» эч качан кабыл албайт.

«Ыймандын таттуулугу» Бириккен Улуттар Уюмунун жана Коопсуздук Кеңешинин чечимдерине куфр кылууну, ошондой эле Палестинанын ар бир карыш жерин «эл аралык коомчулукка» жалынуу аркылуу эмес, аскерлерди кыймылга келтирүү аркылуу азат кылууну важиб кылган «Аллахтын өкүмүн» бекем кармоону талап кылат. Анткени ошол «эл аралык коомчулук» оорунун булагы болуп саналат. Бул Ак үйдүн тануулоолорунан жогору турган вахийдин толук үстөмдүгү.

Бул хадис Пакистандагы мусулмандын жүрөгүн Судандагы бир тууганынын жүрөгү менен байланыштырган нур жиптерин токуйт. Ал колонизатор биздин каныбыз менен сызып кеткен ошол «жасалма чек аралардан» ашып өтөт.

«Ыймандын таттуулугу» Үмөттү бир денеге айландырган акыйда байланышында жатат. Анткени Аллах үчүн сүйүү яхудий вужудун коргоп турган «Сайкс–Пико» чек араларынын талкаланышын талап кылат. Газаны жана Куддусту колдоо жөн гана «инсаний тилектештик» эмес, ал мусулман өлкөлөрүндөгү күч-кубат ээлерине аскерлердин Акса мечитин тазалоо үчүн жүрүш кылышына тоскоол болуп жаткан рувайбизаларды кулатууну важиб кылган акыйдавий фарз.

Бул баскынчы душман менен болгон «коопсуздук координациясын» жокко чыгарып, өлкөлөрдү жана адамдарды азат кылуу үчүн «жихадды» кайра жанданткан бир туугандык.

«Ыймандын таттуулугу» ыйманий бир туугандык байланышын улуттук аскердик даражалардан жогору коёт. Анткени Аллах үчүн сүйүү Иорданиядагы, Мисирдеги, Түркиядагы жана Саудиядагы аскердин Газадагы, Судандагы, Мьянмадагы жана Шамдагы мусулмандарды дароо жардам берилиши важиб болгон «кан жана акыйда бир туугандары» катары көрүшүн талап кылат.

Демек, аскердик кызматтагы момун «эл аралык куфр түзүмүндө» жана анын көз карандылыгында калууну отко ташталууну жек көргөндөй жек көрүшү керек.

Бул жердеги мабдада туруктуу болуу – Батыш үстөмдүгүнөн бошонуу жана аскерлердин «терроризмге каршы күрөш» деген аталыштар астында колонизатордук кызыкчылыктарды коргогон

«күзөтчүгө» жана элдерди баскан куралга айланышын четке кагуу дегенди билдирет.

Ыймандын таттуулугу күч-кубат ээлерин бул кордукка каршы турууга жана түп-тамырынан өзгөртүү аркылуу абалды тескери айлантууга түртөт. Мындай өзгөрүү малай режимдердин легитимдүүлүгүн жокко чыгарып, күчтү «артынан согуш кылына турган жана аны менен коргонула турган Имамдын» колуна берет.

Бүгүн Палестина алсыз араб саммитин же алдамчы эл аралык чечимди күтүп жаткан жок. Тескерисинче, ал «ыймандын таттуулугун» таткан Үммөттү күтүп жатат. Ошондо анын уулдары Аллах жолунда канын арзан көрүп (*мал-жанын аябастан*), капиталисттик «эл аралык түзүмдүн» кулчулугунан азат болот.

Бүгүнкү күрөш – «азаттык акыйдасы» менен «моюн сунуу акыйдасынын» ортосундагы күрөш. Демек, Халифалыкка болгон ыйман багыт көрсөткөн компас болсун, мусулмандын мусулман бир тууганын Аллах үчүн сүйүү отун тутанткан күч болсун жана куфр режимдерине болгон жек көрүү кыймылдаткычы болсун.

Бүгүн Үммөттүн вакыйлыгына назар салсак, анын кризиси куралдын аздыгында же эркектердин жетишсиздигинде эмес экенин түшүнөбүз. Тескерисинче, маселе колонизаторго көз карандылык кишендери менен байланган режимдер тушап койгон «согуштук акыйдада». Мына ушул жерде «ыймандын таттуулугу» хадиси аскер казармаларындагы түп-тамырынан өзгөрүүнүн кепили жана аскер бөлүктөрүн улуу максатына карай кыймылга келтирүүчү күч катары келет.

Колонизаторлор мусулман аскерине коңшу мамлекеттин аскер кийимин кийген мусулман бир тууганын «душман» катары көрсөтүүдө ийгиликке жетти. Ошол эле учурда Америка жана Франция менен болгон «биргелешкен машыгууларды» коопсуздук зарылдыгы катары көрсөттү.

Вадый аскерий илимдерде аскер «буйруктарды» – кыянат болсо да – ыйык көрөт жана «режимге» – ал тагут болсо да – моюн сундуруп. Бирок Ислам акыйдасы офицер жана аскер үчүн Аллахтын жана Анын Элчисинин ﷺ буйругу бардык нерседен сүйүктүүрөөк болушун талап кылат. Башкача айтканда, Аллахтын шариятына каршы келген учурда жогорку командачынын

буйругунан да жогору жана яхудий вужудунун чек арасын кайтарган режимдин кызыкчылыгынан да үстөм болушу керек.

Чыныгы аскерий акыйда – аскерди Жаратуучуга каршы келген иште «рувайбизанын» буйругуна баш ийүү толук зыян экенин жана чыныгы валаа Аллахтын динин колдоодо жана Анын калимасын үстөм кылууда гана болорун аңдаткан акыйда. Бул бүгүн аскерлерди параддарга эмес, улуу салгылашууларга баштай турган Халифалыкты тикелөө үчүн нусрат берүү аркылуу көрүнөт.

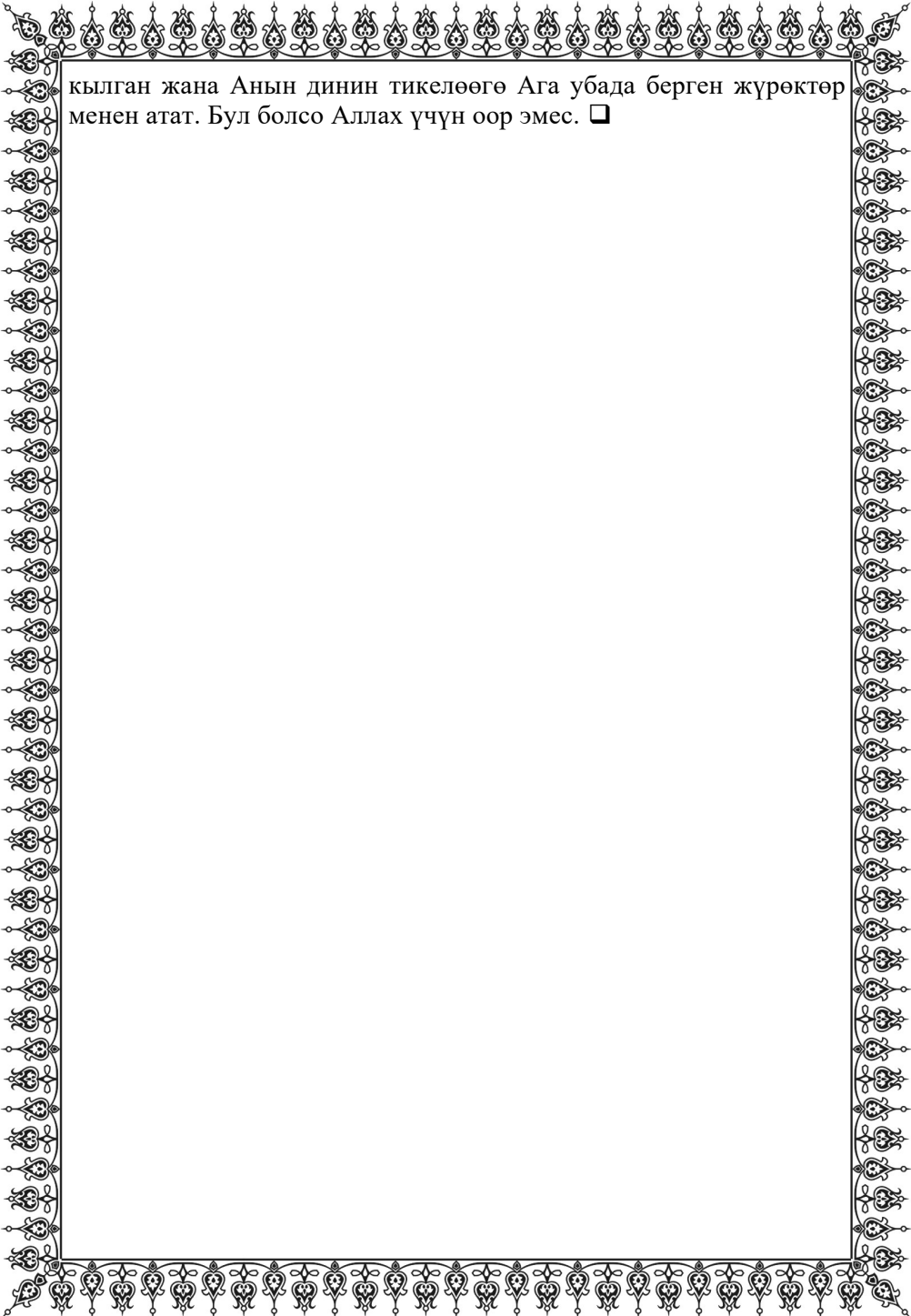
Аскерлердин Америка жардамдарына, Батыш машыгууларына жана кордук коопсуздук келишимдерине көз каранды бойдон калышы аскердин абийирин жана динин өрттөгөн «от» гана. Ал эми «ыймандын таттуулугу» даъватты көтөрүп чыгуучунун аң-сезиминде алсыздыкты кудуретке, чачырандылыкты биримдикке айландырган күч болуп саналат.

Бул намаз бүтүшү менен аяктап кала турган туйгу эмес. Тескерисинче, ал Куран Үммөтүнүн капиталисттик күчтөрдүн куйругуна айланышын же атеист үммөттөрдүн күрөш майданы болушун четке каккан «жашоо манхажы». Үммөтүн жигиттери бул таттуулукту таткан кезде, зулум тактары алардын көзүндө жөргөмүштүн желесинен да алсыз болуп калат жана жеңилген «саясий вакыйлыктын» таштары бекем мабданын алдында талкаланат.

Бул «Халифалык таңын» даярдай турган таттуулук. Ошондо Ислам кайра адамзатка жетекчи болуп кайтып келет жана ыйман көкүрөктөгү согуудан жер жүзүн каптаган адилеттикке, текеберлердин кишендерин талкалаган күчкө айланат.

Бул хадистин маңызы жүрөгүнүн тереңине сиңген Үммөт жеңилбеген Үммөт болот. Ыймандын таттуулугу мухлис «топко» зөөкүрлөрдүн текебердигине каршы турууда жардам бере турган азык.

Демек, ыйманыңар саясий амалыңарды тутанткан күч болсун. Аллахка жана Анын Элчисине ﷺ болгон сүйүүңөр адашуу караңгылыгында силерге жол көрсөткөн чырак болсун. Ал эми куфр режимдерине болгон жек көрүүңөр аларды түп-тамыры менен кулатууга түрткү болсун. Анткени Халифалык таңы Бириккен Улуттар Уюмунун чечимдери менен атпайт. Анын таңы ыймандын таттуулугун татып, өздөрүн Аллах үчүн курмандык

кылган жана Анын динин тикелөөгө Ага убада берген жүрөктөр менен атат. Бул болсо Аллах үчүн оор эмес. □

УЛУУ САХАБА САЛАМА ИБН АКВАЪ رضي الله عنه

Расулуллахтын ﷺ сахабаларынын сиратынан биз кайраттуулук жана тайманбастык сабактарын алабыз. Анткени бул аруу сахабалар өздөрүнүн фикраты, акыйдасы жана эр жүрөктүгү менен дүйнөнү өзгөртүшкөн. Эгер биз да алар жеткен даражага жетүүнү кааласак, анда алардын жолун ээрчип, динибиз жана акыйдабыз жолунда курмандык кылуубуз керек. Бул маекте биз сахабалардын эр жүрөк инсандарынын бири болгон улуу сахаба Салама ибн Акваъ رضي الله عنه тууралуу сөз кылабыз.

Имам Бухарий Саламадан رضي الله عنه риваят кылат. Ал мындай деди:

بايعت النبي ﷺ ثم عدلت إلى ظل الشجرة، فلما خف الناس قال: يا ابن الأكوح ألا تتابع؟

قال: قلت: قد بايعت يا رسول الله

قال: «وأيضاً» فبايعته الثانية، فقلت له: يا أبا مسلم على أي شيء كنتم تتابعون يومئذ؟ قال: على الموت.

«Мен Набийге ﷺ байъат бердим, андан соң дарактын көлөкөсүнө бардым. Адамдар азайганда, ал ﷺ: “Эй, ибн Акваъ! Байъат бербейсиңби?”, - деди.

Мен: “Оо, Аллахтын Расулу, мен байъат бергенмин”, - дедим.

Ал ﷺ: “Дагы”, - деди.

Ошентип, мен ага экинчи жолу байъат бердим.

Мен андан: “Эй, Абу Муслим! Ошол күнү эмненин үстүнө байъат берип жаткан эленер?” - деп сурадым.

Ал: “Өлүмдүн үстүнө”, - деди».

Бул хадисти Муслим, Тирмизий, Насайй (Айнийде келгендей), Байхакий жана Ибн Саъд да риваят кылышкан.

Имам Бухарий дагы Абдуллах ибн Зайддан رضي الله عنه риваят кылат. Ал мындай деди:

«Харра окуясы болгон кезде ага бир киши келип: “Ибн Ханзала адамдардан өлүмдүн үстүнө байъат алып жатат”, - деди.

Ошондо ал: “Расулуллахтан ﷺ кийин мен эч кимге мындай нерсенин үстүндө байъат бербейм”, - деди».

Бул хадисти Муслим (Айнийде келгендей) жана Байхакий да риваят кылышкан.

Ал Салама ибн Амр ибн Акваъ аль-Асламий. Лакабы Абу Муслим болгон. Ал Аслам уруусунун мырзаларынын жана эр жүрөктөрүнүн

бири болчу. Улуу сахаба жана өзгөчө баатыр инсан болгон. Ал «жөө аскерлердин баатыры» жана мыкты мерген катары таанылган. Пайгамбарга ﷺ дарактын астында (Ризван байъаты күнү) байъат берген. Ал өзүнүн өтө ылдамдыгы менен белгилүү болуп, аттарды да артта калтырчу. Көптөгөн газаваттарга катышкан. Алардын эң белгилүүсү Зу Карод газаваты болуп, анда ал жалгыз өзү чоң баатырдык көрсөткөн.

Ал хижрий 74-жылы Рабазада, Мадина мунаварада дүйнөдөн кайткан.

Аттаф ибн Халид Абдуррахман ибн Разинден риваят кылат. Ал мындай деди: «Биз Рабазада Салама ибн Акваъга келдик. Ошондо ал бизге төөнүн такасындай чоң колун чыгарды да: “Мен ушул колум менен Расулуллахка ﷺ байъат бергем”, - деди. Биз анын колун кармап өптүк». Анын азат кылынган кулу Язид мындай деген: «Мен Саламанын сакалы саргарганын көрдүм жана анын: “Мен Расулуллахка ﷺ өлүмдүн үстүнө байъат бергем жана аны менен бирге жети газаватка катышкам”, - дегенин уктым».

Ал Зу Карод газаватында өтө чоң кайраттуулук жана сейрек кездешкен эрдик көрсөткөн. Бул анын эң белгилүү окуяларынын бири болгон. Ал Пайгамбардын ﷺ төөлөрүн уурдап кеткен Гатафан уруусунан болгон кырк атчан жоокерди жалгыз өзү кууп, жөө жүрүп алар менен салгылашкан жана жардам келгенге чейин төөлөрдү кайтарып алган.

Ошондо Расулуллах ﷺ ал тууралуу мындай деген:

«خير رجالتنا سلمة بن الأكوع»

«Биздин жөө жоокерлерибиздин эң жакшысы – Салама ибн Акваъ».

Ал Пайгамбардан ﷺ бир нече хадистерди риваят кылган. Андан уулу Ияс жана азат кылынган кулу Язид ибн Абу Убайд риваят кылышкан.

Ал Рабазада (Мадинага жакын аймакта) жашаган жана хижрий 74-жылы, Муавия ибн Абу Суфяндын халифалыгынын акыркы жылдарында дүйнөдөн кайткан. Айрым риваяттарда андан мурдараак деп да айтылган.

Аллах аны рахматына бөлөсүн жана ин шаа Аллах, сүйүктүүбүз жана анын сүйүктүүсү болгон Мустафанын ﷺ жанында Фирдавс жаннатынан орун берсин. □

КҮЧ ТУУРАЛУУ УЛАМЫШТАР

Американын жана яхудий вужудунун Иранга каршы акыркы согушу Батыш, айрыкча Америка узак убакыттан бери жашырып келген чоң чындыкты ашкереледи т.а. күч-кубат мамлекет ээ болгон авианосецтерде, кампа кылып койгон өзөктүк куралдарда же таратылып жаткан сүрдүү образдар менен үстөмдүк көрүнүштөрүндө гана эмес экенин ашкереледи. Ошондой эле, күч-кубат дүйнөнүн жашоосуна, экономикасынын кан тамырларына, энергетикалык, азык-түлүк жана соода коопсуздугуна чыныгы таасир кыла турган ачкычтарга үмөттүн ээ болушунда экенин ачыктады.

Ислам дүйнөсү жазылып жаткан тарыхтын четинде турганы же башкаларга жүк болуп жашап жатканы жалган экени ачык көрүнүп калды. Тескерисинче, ал бүгүнкү доордун эң зор күч булактарынын бирине ээ болуп турат. Үмөт – дүйнөлүк соода өткөн деңиз кысыктарына, мунай, газ жана жер семирткичтер сыяктуу эбегейсиз байлыктарга, Чыгыш менен Батыштын кыймылы көз каранды болгон географиялык орундарга, ошондой эле туура багытталса дүйнөнүн жүзүн өзгөртө ала турган инсаний жана ыйманий кубатка ээ калктар.

Ормуз кысыгы болсо мунун бир гана мисалы. Анткени, биздин Үмөттүн өтмөктөрүнүн бириндеги жөн гана коркунучтун өзү эле канчалаган ири державалардын базарларын титиретип, эсеп-кысаптарын баш аламан кылып, экономикалык коопсуздугун солгундатып жатат!

Бул чындыкты ашкерелеген учур болду. “Супер держава” деп аталган күч Аллах мусулман жерлерине жайгаштырган таасир куралдарынын алдында алсыз экени көрүнүп калды. Ондогон жылдар бою өзгөргүс көрүнгөн нерседе бүгүн жарака кете баштады. Анткени Ислам дүйнөсү таасири жагынан көптөгөн кыйраткыч куралдардан да күчтүү болгон мүмкүнчүлүктөргө ээ экени билинди. Себеби бул мүмкүнчүлүктөр дүйнө жашоосунун түп тамырына таасир этет. Бул мүмкүнчүлүктөрдү саясий, экономикалык жана стратегиялык жактан туура колдонуу аларды өзөктүк куралдан да күчтүү кылышы мүмкүн. Анткени бул кыйратууну таңуулоодон мурун эле теңдемдерди таңуулай турган курал.

Эй, Ислам Үмөтү! Колундагы мүмкүнчүлүктөргө көзүңдү ач, чыныгы ордунду табуу үчүн башыңды көтөр жана сени алсыз кылып көрсөткөн жалган түшүнүктүн кишенин сындыр. Сен алсыз Үмөт эмессиң, сен болгону мүмкүнчүлүгү чектелилип турган Үмөтсүң. Күч теңдемдери жөн гана сан менен өзгөрбөйт. Тескерисинче, алар күч факторлорун андап түшүнүү, аларга ээлик кылууну билүү жана аларды колдонууга болгон кайрат аркылуу өзгөрөт. Үмөт аң-сезим менен ойгонгондо, бүт дүйнө Американын үстөмдүк доору шексиз тагдыр эмес экенин жана жаңы таң Ислам жеринен жаралышы мүмкүн экенин түшүнөт. □